

Doç. Dr. Metin EKİCİ

-İnceleme ve Metinler-

(İlk Koli)

KÖROĞLU TÜRK DÜNYASINDA

Aykut HAMAN
Yusuf ARABACI
Murat KAYA
Bilal KANDEMİR
Semur GÜLER

Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü
2. Sınıf
Kırsat ÖNCEL

1. The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that proper record-keeping is essential for the integrity of the financial system and for the ability to detect and prevent fraud. The document also notes that records should be kept for a sufficient period of time to allow for a thorough review in the event of an audit.

2. The second part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that proper record-keeping is essential for the integrity of the financial system and for the ability to detect and prevent fraud. The document also notes that records should be kept for a sufficient period of time to allow for a thorough review in the event of an audit.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DOĞU VE BATI VERSİYONLARINDA KÖROĞLU'NUN İLK KOL ANLATMALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Bu bölümde Köroğlu'nun "Doğu" versiyonlarını oluşturan dört Türk boyuna ait; Türkmen, Kazak, Özbek ve Uygur Köroğlu anlatımlarıyla, "Batı" versiyonlarını oluşturan iki Türk boyuna ait; Azerbaycan ve Türkiye Türkleri, Köroğlu anlatımlarının "Köroğlu'nun (Kahramanın) Ortaya Çıkışı" veya "İlk Kol" adıyla bilinen anlatımların "olay örgüsüne" dayalı, yapı bakımından bir karşılaştırması yapılacaktır. Bu karşılaştırma sayesinde, versiyonlar arasındaki benzer ve farklı yönler ortaya konulacaktır.

Giriş kısmında da bahsedildiği gibi, gerek Türk halk hikâyeleri ve Türk destanları üzerinde, Türkiye'de uygulanan yapı incelemelerinden, gerekse başka ülkelerdeki yapı incelemelerinden faydalanarak, Köroğlu anlatımlarının "İlk Kolu", kahramanın ortaya çıkışından, bir kahraman olarak halk tarafından tanınmasına kadar devam eden olayları konu alır ve bu olaylar belli bölümlere ayrılarak incelenebilir.

Böyle bir karşılaştırmada sadece Köroğlu'nun ilk kısmını veya kolunu esas almanın sebebi ise; Köroğlu'nun doğu ve batı versiyonları arasındaki en fazla benzer ve farklı noktanın bu kısmında bulunması ve kahramanımızın yaşadığı olayların anlatıldığı daha sonraki kolların da bu ilk kısmın üzerine bina edilmiş olmasından kaynaklanmıştır.

Bu kısımda Köroğlu'nun doğu ve batı versiyonlarını oluşturan Türk boylarına ait, yukarıda metin özellikleri ve anlatıcıları hakkında kısaca bilgi verilen "Köroğlu'nun Ortaya Çıkışı" veya "İlk Kol" adıyla bilinen anlatımlar yapı bakımından karşılaştırılacaktır.

Köroğlu'nun doğu ve batı versiyonlarını oluşturan anlatımlar arasında tam bir örtüşme söz konusu olmayıp, aksine doğu versiyonlarının kendi aralarındaki bazı ortak yönler ve batı versiyonları arasında da ortak noktalar vardır. Doğru versiyonlarında bulunan bazı temel epizotlar batı versiyonlarında mevcut değildir. Bütün bu farklılıkları göz önüne alarak "Giriş" kısmında da belirtildiği gibi eldeki metinleri şu başlıklar altında karşılaştırılması planlanmıştır;

1. Köroğlu'nun Ailesinin Tanıtımı.
2. Köroğlu'nun Olağanüstü Doğumu.
3. Köroğlu'nun Olağanüstü Bir Şekilde Büyümesi.
4. Köroğlu'nun Babasının (Dedesinin) Kör Edilmesi.
5. Köroğlu'nun Olağanüstü Bir Ata Sahip Olması.

6. Koroğlu'nun Olağanüstü Güç ve Silâha Sahip Olması.
7. Koroğlu'nun Çamlıbel'e Yerleşmesi ve Yigitleri Toplaması.
8. Koroğlu'nun Intikam Alması ve Tanınması.

Bu sıralama elimizdeki bütün metinlerde aynı olmayıp, her metinde sıralama değişebilmektedir. Sözü anlatılarda bunun kadar doğal bir şey olamaz, ancak bilimsel bir karşılaştırma yapmak için, bizim de bir sıralama yaparak bunu takip etmemiz bir mecburiyettir. Böyle bir sıralama her ne kadar yapay gibi görünse de, yukarıdaki maddelerin hepsinin eldeki metinlere uygun olarak hazırlandığı unutulmamalıdır.

Karşılaştırma yapılırken her başlık altında ilk sıra Türkmen metnine verilmiştir. Bunun sebebi ise Türkmenistan versiyonunun bütün anlatılar içinde merkezi bir konuma sahip olmasıdır. Türkmenistan versiyonundan sonra sıra Kazakistan, Özbekistan ve Doğu Türkistan (Uygur) versiyonlarına verilmiş, daha sonra da bunları Azerbaycan ve Türkiye Türkleri anlatımlarından oluşan batı versiyonları takip etmiştir.

IV.1. Koroğlu'nun Ailesinin Tanıtımı:

Koroğlu'nun Türkmen versiyonunda anlatıma ailenin tanıtımıyla başlanmaktadır. Kahramanımız Koroğlu'nun dedesi olan Cıgali Beg, Çardaklı Candibil adındaki Türkmen yurdunda üç oğluyla birlikte yaşamaktadır. Cıgali Beg'in oğullarının en büyüğü olan Gencim Beg evlenerek babasından ayrı bir yerde yaşamaktadır. Ortanca oğlu Mümin Beg ise, çok akıllı değildir ve kimse onunla evlenmek istemez. Cıgali Beg'in en küçük oğlu Adı Beg ise, hem akıllı ve güçlü, hem de cesur bir yiğit olup, babası ile birlikte yaşamakta ve zamanının büyük bir kısmını avcılıkla geçirmektedir.

Adı Beg bir gün avdan dönerken Kırk Şilen (Kırklar) ile karşılaşır ve Kırk Şilen onun yardımcısı olmayı kabul ederler. Adı Beg, Candibil'e sultan olur ve yine eskisi gibi yalnız başına avlanmaya devam eder. Adı Beg Candibil'den geçen yabancılardan vergi alır. Kendisine vergi ödemek isteyenlerden ise zorla alır. Bir gün Adı Beg, Candibil'den geçmekte olan ve vergi ödemek istemeyen bir grup yabancuya saldırır ve Şirvan Padışahı Rayhan Arap'a götürülmemekte olan Gülendâd adındaki gelini alıkoyup, onu ağabeyi Mümin Beg ile evlendirir.

Adı Beg'i çok seven Candibil halkı onu da evlendirmek ister ve durumunu Adı Beg'e iletirler. Adı Beg de onların bu dileğini kabul edince güzel bir kız bulup Adı Beg'i evlendirirler.

Adı Beg'in hanımı hamile kalır. Ancak doğum sancıları tuttuğu bir sırada, çocuğunu doğuramadan ölür. Adı Beg'in hanımı karımındaki çocukla birlikte defnedilir. Adı Beg olanlara ve talihsizliğine çok üzülür. Babası onun eskisi gibi gezip, dolaşmasını söyler. Adı Beg bunu yaparsa da üzüntüsünden bir gün o da ölür.

Cıgali Beg bütün bunlara çok üzülmekte ve en çok da kendisinin yerine geçecek bir torun sahibi olamamanın acısıyla kahrolmaktadır.⁵⁸

Kazak versiyonunda kahrmanın ailesinin tanıtılması kısmı oldukça uzun bir kısım olup, "Ravşanbek" başlığı altında verilmiştir. Bu kısım Kazak versiyonunda özetle şöyle anlatılmıştır.

Türkmen yurdunda Akıl Han hanlık edip öldükten sonra Teke-Jevmit boyundan Tolıbay han olur. Tolıbay çok bilgili, çok yer gezip görmüş ve özellikle de atlardan çok anlayan bir kişi olup "Sınır" (geleceği tahmin edebilen, kahin, bilici) olarak da tanınmaktadır. Tolıbay'ın Ravşan adında bir oğlu vardır ve Tolıbay bildiği her şeyi oğluna öğretip, onu da kendisi gibi bir sınır yapar. Tolıbay yaşlanınca oğlu Ravşan Türkmen yurdunda "Bek" olur. Bu sırada Tolıbay ölür ve Ravşan yalnız kalır.

Ravşan, Türkmen yurdunda yalnız başına dolaşıp gezmekte ve ülkesini kontrol etmektedir. Diğer taraftan Türkmenlerin komşusu olan Kızılbaş ülkesi Şağdat Han adında çok güçlü ve acımasız biri tarafından yönetilmektedir. Şağdat Han etrafındaki ülkelerde kendinden daha güçlü birinin bulunmasını istememektedir. Bir gün halkını toplayıp kendisinden daha güçlü veya kendisine meydan okuyabilecek birisi olup, olmadığını sorar ve Türkmen yurdunda Ravşan adında birisinin olduğu kendisine söylenince, askerlerine Ravşan'ı yakalayıp getirmeleri ve Türkmen yurduunu yakıp, yıkmalarnı emreder. Askerler Türkmen yurduına gidip, o sırada yalnız başına dolaşmakta olan Ravşanbek'i yakalar ve Türkmenlerin yurduunu da yakıp, yıktıktan sonra Ravşanbek'i Şağdat'ın şehrine götürürler.

Şağdat Han, başta Ravşan'ın öldürülmesini emrederse de, sonradan onun bir köle olarak satılması fikrini kabul eder. Kızılbaş ülkesine daha önceden yerleşmiş hali yerinde bir Türkmen olan Gejdem Beg, Ravşan'ı pazar yerinde görüp satın alır ve evine götürür.

Gejdem Beg; karısı Külayım, kızları kabul ettikleri Akanay ve Türkmen dünyadan göçüp gitmekten korkmaktadır. Ravşan'ı evine getiren Gejdem Beg onun gelişmesini beğenip, soyunu devam ettirebilmek için yeğeninin de arzusıyla Ravşanbek'le yeğeni Akanay'ı evlendirir.⁵⁹

Özbek versiyonunda ailenin tanıtımı şu şekilde yapılmıştır; Türkmen yurdu Urgenç'e kadardır ve bir gün gelip bu padişahlık yıkılır ve Teke, Yevmit, Ersarı ve Köklen Türkmenlerinin yaşlıları toplanıp, Ağalıbek adında birini padişah seçerler ve Yevmit'te uygun bir yer bulup orayı Ağalıbek'e Orda (karargah) yaparlar. Ağalıbek'in; Gacdumbek, Hasanbek ve Ahmetbek

⁵⁸ Bk. Metinler; Türkmen Versiyonu.
⁵⁹ Bk. Metinler; Kazak Versiyonu.

adlı üç oğlu vardır. Gacumbek ve Hasanbek babaları ile birlikte yurdu korur, Ahmetbek ise küçük olduğu için onlara yardım edemeden evde bekler.

Türkmen yurduna sık sık baskın yapan komşu ülkedeki Kızılbaşlar yine bir gün baskın yapıp Ağalibek'i öldürür ve pek gök esirle birlikte Gacumbek ve Hasanbek'i de Kızılbaş ülkesine götürürler. Kızılbaş ülkesinin padişahı Hunharbek, Gacumbek ve Hasanbek'i Kızılbaş ülkesinde yasalımları kaydıyla serbest bırakır ve bir grup Türkmen ile birlikte Gacumbek'i şehir yakınındaki bir koruluğa yerleştirir, Gacumbek'i onları başına getirir. Hasanbek kısa zamanda zengin olup, koruda Türkmenlerle yaşar. Gacumbek kuru ve şehir arasında gidip, gelerek ticaret yapar.

Ağalibek'ten sonra basız kalan Türkmen yurduna Cıgali Beg padişah seçilir. Ravşan adında yiğit bir oğlu bulunan Cıgali Beg yaşı olduğu için oğlu Ravşan, Türkmen yurdunu korumaya başlar.

Kızılbaş ülkesinin padişahı Hunharbek, Türkmenlerin tekrar toplanıp Cıgali Beg adında birimi padişah seçtiklerini öğrenince, asker gönderip bas-kın yapar. Cıgali Beg'i öldürür, oğlu Ravşan'ı yakalayıp esir alarak Kızılbaş ülkesine götürür. Kızılbaşlar kendilerine haraç ödemeyi kabul eden Ağalibek'in en küçük oğlu Ahmetbek'i padişah yaptıklarını ilan ederek ülkelatine geri dönerler.

Kızılbaşlar esir aldıkları Türkmenleri Hunharbek'e itaat yemini ettirdikten sonra şehir yakınındaki korulukta yaşayan diğer Türkmenlerin yanına gönderirler. Ancak itaati kabul etmeyen Ravşanbek'i esir pazarında satılığa çıkarırlar.

Diğer taraftan Gacumbekle birlikte Kızılbaş ülkesine esir olarak götürülmüş olan Gacumbek'in kız kardeşi Hilalay bir Türkmen yığınının esir pazarına götürüldüğünü görüp, onun bir Kızılbaş tarafından satın alınıp, eziyet göreceğini düşünerek, Ağabeyi Gacumbek'e gördüklerini anlatırlar ve o Türkmen'i hizmetkar olarak satın almasını ister. Hilalay'ın söylediklerini yerinde bulan Gacumbek hazırlanıp, esir pazarına gider ve Ravşan'ı oldukça yüksek bir fiyata satın alır. Yolda birbirleriyle konuşup tanışan Gacumbek ve Ravşanbek eve gelirler. Gacumbek, Ravşan'a resmîyetle köle ama, esasta serbest olduğunu söyler. Ravşan, Gacumbek'in evinde

galışmaya başlar.

Ravşanbek'in hal ve hareketlerini izleyen Hilalay ona aşık olur. Bir bahar günü Gacumbek evden uzakta yken Hilalay, Ravşan'a gidip ona olan aşkını açıklar ve ikisi birlikte geceyi geçirirler. Ertesi gün hiç kimsenin haberi olmadan eve dönen Gacumbek, Ravşan'ın kaldığı odada Hilalay ve Ravşan'ı birlikte görünce her ikisini de öldürmek ister, ancak kızkardeşinin yalvarması üzerine vazgeçip Ravşan'la Hilalay'ı evlendirmeye karar verir. Gacumbek Ravşan'ı azat eder. Kızılbaş kadısını çağırıp, Ravşan ve

Hilalay'ın nikahlarını kıyılarak Ravşan'ı iç güveyisi alır. Türkmen geleneklerine göre yapılan bir törenle Ravşan ve Hilalay evlenirler.⁶⁰

Uygur versiyonunda da diğer versiyonlarda olduğu gibi, anlatma kahramanın ailesinin tanıtımı kısmıyla başlamaktadır. Bu kısımda ilk olarak kahramanın ailesinin yaşadığı yer tanıtılır. Bu yer, diğer versiyonlardan biraz daha farklı olarak bir şehirdir ve adı da "Çembil"dir. Çembil, Ehmedhan isimli bir padişah tarafından yönetilmektedir. Ehmedhan güçlü bir padişah ve kendisine pek çok vezir ve emir yardım etmektedir. Ehmedhan'ın, Zulpar Ayım adında, ergenlik çağında bir kız kardeşi vardır. Ancak bu kızın yanına hiçbir erkek yaklaşmamıştır. Zulpar Ayım, kendisi için yaptırılmış bir sarayda cariyelerle birlikte vakit geçirmektedir.⁶¹

Azeri ve Anadolu sahası Türk anlatımlarında kahramanın ailesini tanıtan bölüm oldukça kısadır. Her iki versiyonda da kahramanın anne ve babasından değil, sadece babasından bahsedilir. Anne her iki versiyonda da mevcuttur. Kahramanımızın babası olan Ali Kişi veya Ali Kişi çok bilgili ve tecrübeli bir seyis olup, Hasan Han adında bir bey veya Revan serdarının yanında "baş seyis" olarak çalışmaktadır. Anadolu sahastaki diğer bazı anlatımlarda ise kahramanımızın babası, Bolu Bey'in sarayında seyislik yapmaktaki olan, Uruşan Baba adında birisidir.⁶²

İnceleme konusu ettiğimiz altı Türk boyuna ait metinler "Ailenin Tanıtımı" bakımından karşılaştırıldığında; Türkmen, Kazak, Özbek ve Uygur versiyonlarının oluşturduğu doğru grubuna ait metinlerin hem isimler, hem olaylar ve hem de yapı ve muhteva bakımından çok yakın olduğu hemen göze çarpmaktadır. Diğer taraftan batı grubundaki iki metin arasındaki yakınlık da çok açıktır. Doğru ve batı versiyonları arasındaki temel farklılık ise; kahramanın ailesinin anneyi de ihtiva eden bir bütün halinde doğru versiyonlarında geniş bir şekilde anlatılmış olmasıdır ki; bu kısım doğru ve batı versiyonlarını teemelden ayıracak olan bir sonraki epizoda hazırlık teşkil eder. Bu kısımda annenin batı versiyonlarında yer alması batı Türklerinin ekonomik, siyasal ve kültürel tarihleriyle ilgili olarak ayrıca araştırılması gereken bir noktadır.

Kahramanın ailesinin sosyal statüsü bakımından bir karşılaştırma yaptığımızda doğru versiyonlarında kahramanımızın ailesi "soylu" bir aile olup Türkmen soyundan gelmekte ve kendi yurtlarında yöneticilik yapmaktadır.

⁶⁰ BK. Metinler; Özbek Versiyonu.

⁶¹ BK. Metinler; Uygur Versiyonu.

⁶² BK. Metinler; Azeri Versiyonu; Türkiye Türkleri Versiyonu. Köroğlu'nun babasını Uruşan

Baba adlı bir seyis olarak tanıtan Anadolu sahası anlatımlarından birisi için bk. *Köroğlu Destanı*. Anlatan: Behçet Mahir. Derleyenler: Mehmet Kaplan, M. Akalın, M. Bali. Ankara: Sevinç Matbaası, 1974. s. 1.

Buna karşılık batı versiyonlarında kahramanımızın babası yalnızdır ve başka bir aile ferdinden bahsedilmez. Kısaca tanıtılan baba sosyal statü bakımından "alt sınıfa" mensup, zengin bir bey veya han yanında seyyislik yapan bir kişi olarak tanıtılmıştır. Doğru versiyonlarında kahramanımızın babasının adı Ravşan olarak verilirken, batı versiyonlarında Ali Kişi olarak verilmektedir. Ancak, Anadolu Babası olarak verilmekte ve bu şekilde doğru versiyonlarıyla benzerlik arz etmektedir.

IV.2. Köröğlu'nun Olağanüstü Doğumu:

Türkmen versiyonunda ailenin tanıtımından sonra gelen kısım, kahramanın olağanüstü bir şekilde doğumudur. Bu epizot Türkmen versiyonunda şu şekilde anlatılmıştır;

Adı Beg'in ölümünden sonra büyük bir yalınızlık hissedene Cığalı Beg gök üzgündür. Çünkü o, hem oğlunu ve gelinini kaybetmiş, hem de kendi soyunun devam ettiricisi olacak bir torundan mahrum kalmıştır. Ancak bir gün uyumakta olan Cığalı Beg'e rüyasında; "Kalk Cığalı Beg, senin bir oğlun oldu, gelininin kabrine git yokla" diye bir haber gelir. Uyandı etrafında kimseyi göremeyen Cığalı Beg tekrar uykuya dalar ve aynı şey kendisine tekrar söylenince etrafından haber beklemeye başlar.

Cığalı Beg'in büyük oğlu Gencim'in gobanlarından biri hayvan otlarken sürüdeki keçilerden birinin bir mezar başına gidip, kaybolduğunu ve bir süre sonra tekrar geri geldiğini görür. Durumu Gencim Beg'e haber verir. Çobanlarla mezara daha yakından bakıp orada bir çocuk olduğunu görür.

Gencim Beg dönüp olanları babasına anlatır. Cığalı Beg ve Türkmen halkı çocuğu görmeye giderler. Çocuğun cinsiyetinin erkek olduğunu öğren-dikten sonra, çocuğu yakalamak için bir tuzak kurular ve çocuğu yakalayıp, Cığalı Beg'in evine getirirler. Cığalı Beg çocuğa ad koymaları için Türkmenleri toplar ve sonunda onlar "Ruşen" adını uygun bulurlar. Ancak bu sırada topluluktan uzakta duran yaşlı ve fakir birisi "Bu çocuk adıyla dünyaya gelmiş. Onun adı Göröğlü'dür" der. Ancak kimse ihtiyarın sözlerine kulak asmaz ve çocuğu "Ruşen" adıyla çağırmağa başlarlar. Cığalı Beg ise çocuğun adının ne konulursa konulsun, sonunda onun "Göröğlü" diye çağırılacağını düşünür.⁶³

Kazak versiyonunda "Kahramanın Olağanüstü Doğumu" kısmı Türkmen versiyonundan farklı bir şekilde, kahramanın babasının kör edilmesi kısmından sonra şöyle anlatılmıştır; Ravşanbek ve Gejdem Beg, Türkmen yurduna kaçmaya karar verirler. (Bu epizot bir sonraki kısımda daha geniş

bir şekilde ele alınacaktır) Roşan ve Gejdem Türkmen yurduna giderler ve Külayım ile Akanay Kızılbaş ülkesinde hizmetçi Babalı ile kalırlar. Aynı zamanda Roşan'ın hanımı Akanay hamiledir.

Bir gün Akanay rüyasında "Kırk Şiltelen"i görür ve Şiltelenler ona bir süre sonra öleceğini, öldükten sonra mezarda doğum yapacağını, doğacak çocuğun bir oğlan çocuğu olup, Türkmenlere ziyaret eden Kızılbaş Sağdat Han'dan intikam alacağını söyler. Akanay gördüğü rüyayı Külayım'a anlatır ve bir süre sonra ölür.

Akanay'ın rüyasında gördüğü gibi, ölümünden bir süre sonra çocuk dünyaya gelir. Çocuk annesinden gelen sütü emerek beslenir. Bu sırada Kırk Şiltelenler gelerek çocuğa "Körögli" adını koyarlar. Babalı ve Külayım bir pîrin yardımıyla çocuğu yakalayıp eve getirirler ve çocuk Külayım tarafın-⁶⁴dan büyütülür.

Özbek versiyonunda da Kazak versiyonunda olduğu gibi kahramanın doğumu, babasının macerasından yani Ravşanbek ve Gacumbek'in Kızılbaş ülkesinde gördükleri baskı ve sıkıntıdan dolayı Türkmen yurduna kaçmaları, ancak eşlerini yanlarında götürmek istemelerine rağmen onları Kızılbaş ülkesinde bırakmak zorunda kalışlarının anlatıldığı kısımdan sonra anlatılmıştır.

Özbek versiyonuna göre kahramanın doğum kısmı şöyle anlatılmıştır; Ravşanbek ve Gacumbek'in Türkmen yurduna kaçmalarına çok üzülen ve hamile olan Hilalay, Hasanbek tarafından koruluğa, Türkmenlerin yanına götürülür. Hilalay'ın doğumu yaklaşıp ve sancılara dayanamayıp doğum yapamadan ölür. Hasanbek, Hilalay'ı Türkmenlerle birlikte korulukta ki mezarlığa defnedir. Hilalay gömülü olduğu mezarda doğum yapar ve çocuk annesinin yanında yaşamaya başlar.

Bir gün Hasanbek'in oğlaklarından birisi ölür ve anne keçiyi averse olup dolaşırken, Hilalay'ın mezarının üstüne gelir ve mezarın üstünde açılan delikten aşağı düşer. Çocuk bu keçiyi emer ve keçiyi her gün oraya gidip çocuğu emzirmeye devam eder.

Hasanbek'in gobanlarından biri, sürüden ayrılan bu keçiyi almak için mezarın bulunduğu yere gider ve çocuğun keçiyi emdiğini görür. Goban olanları Hasanbek'e anlatır ve Hasanbek iki Türkmenle birlikte mezarın bulunduğu yere gider. Çocuğun cinsiyetinin erkek olduğunu öğrenen Hasanbek onu yakalamak isterse de başarılı olamaz ve sonunda etrafındaki lere danişip bir tuzak kurarlar ve çocuğu yakalayıp Hasanbek'in evine götürürler.

Hasanbek çocuğun bulunuşu ve eve getirilişine çok sevinir ve büyük bir toy düzenleyip orada bulunanlardan çocuğa ad koymalarını ister. Toya katılan Türkmenlerin en yaşlısı; "Bu çocuğun adı kendisi gibi Goroğlu olsun" der ve bu isim uygun bulunup, çocuk Goroğlu diye çağrılmaya başlar.⁶⁵

Uygur versiyonunda kahrmanın doğumu kısmı şöyledir; Zulper Ayım bir sarayın bahçesinde otururken, Hz. Eli atı Döldül'le oradan geçer. Zulper Ayım'ı görünce de; "şu güzel benden bir çocuk doğursa ne güzel olur" diye düşünür. İşte o anda Zulper Ayım hamile kalır. Bir gün aynaya bakıp, yüzünde oluşan lekeleri fark eden Zulper Ayım durumu annesine anlatır. Anne-si durumu ona açıklayıp lekelerin sebebini söyler. Ağabeyi Ehmедhan'ın bu duruma çok kızacağını düşünün Zulper Ayım canını alması için Allah'a dua eder. Zulper Ayım'ın duası kabul edilir ve ölür. Altı aylık hamile iken ölen Zulper Ayım'ın karında yaşamaya devam eden çocuk vakti gelince doğar ve mezara acılan bir delikten dışarı çıkıp, tekrar mezarın içine döner.

Bu arada Hz. Eli'nin Döldül'üne ve diğer atlara seysilik yapmakta olan Kember Veli, sorumlu olduğu atlardan Alaca Baytal adlı bir kısrığın mezar-lığı gittiğini fark edip, onu izler ve sonuçta mezarlıkta çocuğu emzirirken görür. At gittikten sonra çocuğu kontrol eden Kamber Veli, orada mezar kazanlara çocuğun kime ait olduğunu sorar. Mezarın Zulper Ayım'a ait ol-duğunu öğrenince Ehmедhan'a haber gönderir. Kardeşinin mezarında bir çö-cuk dünyaya getirdiğini söyler. Ehmедhan, çocuğu saraya götürür. Kamber Veli'yi de saraya götüren Ehmедhan, çocuğa Kamber Veli'nin ad koymasını ister. Kamber Veli, bu çocuğa "Mezarda Doğan" anlamına gelen "Goroğlu" adını koyar. Çocuğun saraya getirilişi ve ad konulmasını takiben Ehmедhan kırk günlük bir ziyafet verir.⁶⁶

Batı versiyonları adını verdiğimiz Azeri ve Anadolu Türkleri anlatma-la-rında kahrmanın doğumu kısmı mevcut değildir. Biz bu iki versiyonda kah-ramanımızla ilk olarak on-onbeş yaşları arasında bir delikanlı olarak karşıla-şırız.

Kahrmanın olağanüstü doğumu; doğu versiyonlarında ortak bir şekilde anlatılırken, batı versiyonlarında yer verilmeyen bir kısımdır. Ancak doğu versiyonlarından Kazak ve Özbek versiyonları bu kısma kahrmanın babası-nın macerası kısmından sonra yer verirken, Türkmen versiyonunda babasının ölümünden sonra yer almıştır. Uygur versiyonunda ise doğum dini motiflerle süslenmiştir. Bu durum da Türk boyları arasındaki destan anlatıcılarının sahip oldukları sözlü geleneklerle ilgilidir ve tabii karşılanmalıdır.

⁶⁵ Bk. Metinler; Özbek Versiyonu.
⁶⁶ Bk. Metinler; Uygur Versiyonu.

Kahramanın mezarda doğması olağanüstü bir motif ve yapı olarak Türk destan geleneğinde oldukça yaygındır. Böylesi bir yapının diğer pek çok Türk destanında ve hikâyesinde anlatıldığını bilmekteyiz.⁶⁷ Biz böylesi bir yapının V. M. Jirunskiy'in iddia ettiği gibi Köroğlu anlatımlarının doğruya doğru yayılırken Orta Asya destan geleneğinde mevcut olan "Abartma ve olağanüstülükler ilave etme özelliği" dolayısıyla, bu kısmın destana eklendiği⁶⁸ düşüncesine katılmıyor; destanın doğudan batıya doğru yayılırken, batı Türkleri destan geleneklerinin, içinde bulunduğu şartlar dolayısıyla bazı olağanüstü motiflerle birlikte, kahramanın olağanüstü bir şekilde mezarda doğması kısmının da destandan çıkarıldığını düşünüyoruz. Bu çıkarma, bir önceki kısımda incelediğimiz "Ailenin Tanıtılması" kısmında doğu versiyonlarında mevcut olan annenin neden batı versiyonlarında bulunmadığını da bize açıklamaktadır.

Doğu versiyonlarının bu kısmında göze çarpan farklılıklar da söz konusudur. Bunlardan Türkmen versiyonunda kahramanın babası ölmüşür ve kahramanın doğumu dedesi Cığalı Beg'e rüyada haber verilir. Kahraman veya çocuk, dede tarafından bulunur. Eve getirilen kahraman, babasının adını, yani Ruşen adını alır. Yine ölen annenin mezarda doğum yapacağı da dedeye bildirilir.

Kazak versiyonunda ise; kahramanın doğacağı anneyle haber verilirken, Özbek versiyonunda böyle bir rüyada haber verme söz konusu değildir. Rü-ya motifi Türkmen, Kazak ve Uygur versiyonlarında ortaktır. Kazak versiyonunda anne ve hizmetçi tarafından bulunup, büyütmeye başlanan kahramanın, Özbek versiyonunda dayı Hasanbek tarafından bulunup büyütmeye başlanması yine dört versiyon arasındaki farklı noktalardır.

Doğu versiyonlarının dördü arasında ortak olan; kahramanın ölen anne tarafından mezarda doğurulması, yabancı bir hayvan tarafından emzirilmesi ve dördünde de "Goroğlu" (Mezarda doğan çocuk) adını alması ortak olup, "keçi tarafından emzirilme" motifi araştırılmaya değer bir konudur. Çünkü kurt, aslan ve benzer, vahşi hayvanların kahraman veya kahramanları emzirmesi Türk ve dünya destanlarında sık rastlanılan bir özellik olarak göze çarpar ki, bu özellik pek çok toplumun mitolojisi ile ilgili kabul edilirken, keçinin bir kahramanı emzirmesi daha sonraki dönemlerde destana ilave edilmiş bir husus olmalıdır.

⁶⁷ Bk. M. Cemiloğlu. *Halk Hikâyelerinde Doğum Motifi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi-VİPAŞ, 1999; Meim Ekici. "The Birth of Hero in Turkic Epics". *Millî Folklor*. S. 49, 2001. ss. 16-26.
⁶⁸ Bk. Nora Chadwick; V. M. Jirunskiy. *Oral Epics of Central Asia*. London: Cambridge University Press, 1969. ss. 302-306.

IV.3. Köroğlu'nun Olağanüstü Bir Şekilde Büyümesi:

Kahramanın doğumu ve eve getirilmesinden sonraki olaylar onun çok hızlı bir şekilde büyümesini konu alır. Türkmen versiyonunda bu kısım şöyle anlatılmıştır; Cıgâlı Beg torununu eve getirdikten sonra çok mutlu olmuş ve diğer Türkmenlerle birlikte Ruşen'i gözü gibi koruyup beslemeye başlamıştır. Ruşen ateş gibi bir oğlan olup hızla büyür ve yedi yaşına gelip okul çağına ulaşır.⁶⁹

Kazak versiyonunda Köroğlu adı verilen çocuk çok hızlı bir şekilde büyür ve "oniki yaşında bir oğlan olup" arkadaşlarıyla oynayacak çağa gelir.⁷⁰ Özbek versiyonunda Goroglı dayısı Hasanbek'in evinde büyümeye başlar ve onu emzirmekte olan keçiyi kurt yiyince, Hasanbek onu, "ala renk- li" bir attan sağdığı süt ile besler ve çocuk okula gidecek yaşa gelir.⁷¹

Türkmen, Kazak ve Özbek versiyonlarında olduğu gibi, Uygur versiyonunda da kahramanın hızlı bir şekilde büyümesi anlatılmıştır: "Göroğlu sa- rayda alaca baytaldan emerek büyür. Dört yaşına girince Ehmедhan, onu, okula göndermeye başlar. Göroğlu yedi yaşına kadar okula giderek okuma yazma öğrenir."⁷²

Azeri ve Anadolu Türkleri versiyonlarında kahramanın hızlı büyümesi kısmı diye bir bölüm söz konusu değildir.

Kahramanın çok hızlı bir şekilde büyümesi destanî anlatımların tipik özelliklerindendir. Destanlardaki bu dinamik yapı, bu tür anlatımların genel- likle olaylar üzerinde yoğunlaşan, akıcı bir anlatım tekniğiyle yaratılmış olmalarından kaynaklanır. Halk hikâyesi veya roman yaratma ve anlatımının yaygın dönemlerde oluşturulan diğer eserlerde bu akıcı hava, yerini durğan bir anlatım tarzına bırakır ve olayların anlatımı kadar çevre ve şahısların tasvirine yönelik statik ve oldukça uzun pasajlara yer verilir. İşte bu sebeple- re bağlı olarak kahramanımızın doğumunu takip eden kısımda biz, onun çok hızlı bir şekilde büyümesine şahit oluruz. Bu durum da bize Köroğlu'nun tür özellikleri hakkında bazı ipuçları vermektedir. Köroğlu'nda gördüğümüz bu özelliğin Oğuz Kağan, Alpamiş, Manas, Boğaç Han ve Bamsı Beyrek gibi kahramanların hayatlarında da benzer bir şekilde olduğunu belirtelim.

IV.4. Köroğlu'nun Babasının (Dedesinin) Kör Edilmesi:

Kahramanın hızlı bir şekilde büyümesinin anlatılmasından sonra Türk- men versiyonunda Ruşen'in okula gitmesi anlatılır. Ancak Ruşen burada

⁶⁹ Bk. Metinler; Türkmen Versiyonu.
⁷⁰ Bk. Metinler; Kazak Versiyonu.
⁷¹ Bk. Metinler; Özbek Versiyonu.
⁷² Bk. Metinler; Uygur Versiyonu.

rahat durmayıp, önüne geleni döver. Ruşen'i oradan almak zorunda kalan Cığalı Beg, onu akranlarıyla oyun oynamaya gönderir. Ancak, Ruşen oyun arkadaşlarını da döver. Çocuklar onu "Göroğlu" diye çağırmaya başlarlar ve bu ad kısa zamanda halk arasında yayılır.

Ruşen büyüdükçe etrafındakilere verdiği zarar da artar. Göroğlu adıyla anılmaya başlandıktan sonra, bütün esnafı bıktırıp, fakir fukaranın ve çocukların koruyucusu olur. Halk toplanıp Cığalı Beg'e onu şikayet eder ve bu göcuğu başka yere göndermesini isterler, ancak Cığalı Beg bunu kabul etmez.

Diğer taraftan Türkmenlerin komşusu ülkenin sahibi olan Hünkâr Sultan tan Türkmenler üzerine asker gönderip, Türkmen yurdunu dağıtır, mallarını alır ve Cığalı Beg esir edilip Hünkâr Sultan'ın huzuruna getirilip sorgulan-dıktan sonra Hünkâr'a hizmetçi yapılır.

Cığalı Beg atlar konusunda çok bilgili olduğu için kısa zamanda Hünkâr Sultan'ın sevgisini kazanır ve vezir olur. Cığalı Bey'in yükselip Hünkâr Sultan'ın gözde bir veziri olması gekemeyen diğer vezirler toplamı, Hünkâr Sultan'a giderek Cığalı Beg'i kötülerler ve Hünkâr'ın onu denemesini isterler. Hünkâr Sultan onların teklifini kabul eder ve Cığalı Beg'e kendisine dünyadaki en iyi atı bulup getirmesini emreder.

Cığalı Beg her yeri dolaşır fakat istediği gibi bir at bulamaz. Bir yerde yıllık otlatan gobanlarla sohbet ederken nehirde gikan bir atın sürüdeki bir kısrakla gittiğini görür. Cığalı Beg kısrağı bellir, bir yıl sonra gelip doğa-cak tayı almak üzere gobanlara tenbihle bulunduktan sonra geri döner. Hün-kâr Sultan'a bir yıl sonra istediği atın hazır olacağını söyler. Ancak diğer vezirler Hünkâr'a gidip, Cığalı Beg'in bir Türkmen olduğunu hatırlatır ve Cığalı Beg'in Hünkâr'ı aldatıldığını söyleyip Hünkâr'ı kıskırtır. Çok öfke-lenen Hünkâr, Cığalı Beg'in gözlerinin oyulmasını emreder. Gözleri oyulan Cığalı Beg gözlerine karşılık, doğacak tayın kendisine verilmesini ister. Hünkâr isteğinin kabul edildiğini söyleyip onu sarayından kovar.⁷³

Kazak versiyonunda kahramanın babasının gözlerinin kör edilmesiyle ilgili kısım, kahramanın doğumundan önce anlatılmış olup, şöyledir; Ravşan bir gün Gejdem Beg'le dolaşmaya giderken yolda gördüğü bir at kafatasını inceler ve bu atın tulpar bir at olduğunu etrafındakilere anlatır. Ravşanbek'in bu bilgisi, yani "sınır" olduğu kısa zamanda Şagdat Han tarafından da du-yulur. Şagdat Han Ravşanbek'i sarayına çağırıp onun sınığıldığını denemek ister. Ravşan'a en iyi atı, en iyi deveyi ve en iyi boğayı sırayla bulmasını emreder. Ravşanbek, Şagdat Han'ın dediklerini başanlı bir şekilde yerine getirir, delillerle her hayvanın neden en iyi olduğunu göstererek gerçek bir

sıngı olduğunu ispatlar. Sağdat Han her defasında ödül olarak Ravşan'a bir parça ekmek verir.

Şağdat Han, Ravşanbek'in bilgeliliğine hayran kalıp kendi soyunu öğrenmek için Ravşan'dan kendisini de incelemesini ister. Olacaklardan çekilen Ravşan bunu kabul etmek istemezse de Şağdat'ın onun canını bağışlaya-
cağını söylemesi ve kendisini sinaması için ısrar etmesi üzerine Şağdat Han'ın kafatasını bir süre inceler ve daha sonra onun babasının bir padişah değil, bir fırıncı olduğunu söyler. Şağdat buna inanmayıp annesine sorar ve annesi de onun gerçek babasının bir fırıncı olduğunu, çocuğu olmadığı için kendisinin onu evlat edindiğini söyler.

Şağdat Han bunları öğrenince Ravşanbek'i öldürmek isterse de, verdiği sözü hatırlayıp öldürmekten vazgeçer, ancak gözlerini oydurur. Kör olan Ravşan, Gejdem Beg'le birlikte eve döner ve Kızılbaş ülkesinden Türkmen yurduna kaçmaya karar verir. Ravşanbekle birlikte kaçmaya karar veren Gejdem Beg, Ravşan'ın istediği tulpar bir atı satın alıp, Ravşan'ın söylediği şekilde atı besler. At hazır olduktan sonra onu Şağdat'ın şehrinde deneyen Gejdem Beg, Ravşan'a atın hazır olduğunu söyler ve her ikisi eşleriyle ve-
dalaştıktan sonra ata binip Türkmen yurduna doğru yola çıkarlar. Kendilerini takip eden Kızılbaş askerlerinin elinden bindikleri at sayesinde kurtulup Türkmen şehri olan Ürgenç'e gelip yerleşirler.⁷⁴

Özbek versiyonunda da "Babanın Kör Edilmesi" kısmı kahramanın doğumundan önce yer alıp, şöyle anlatılmıştır; Hilalay'a evlenen Ravşanbek, Hasanbek'in koruluktaki yerine davet edilir ve Ravşanbek yolda giderken rastladıkları bir korganda gördüğü bir at kafatasını inceleyip, onun hakkında bildiklerini söyler ve sonra da bu korganın eskiden nasıl bir yer olduğunu ve orada yaşayan olayları anlatır.

Ravşanbek'in anlattıkları halk arasında kısa zamanda yayılır ve bir süre sonra Hunhar Şah'a kadar ulaşır. Hunhar Şah, Ravşanbek'i huzuruna çağırıp onun bir "sıngı" olduğunu duyduğunu ve kendi yılkısı içinde bulunan tulpar atları seçmesini emreder.

Hunhar Şah'ın tavlasında bulunan otuzbin atı inceleyen Ravşan, atları içinde sadece, durduğunda tekrar koşmayan kara bir at, güneş ışığı altında koşamayan ala bir at ve taşlı yerde koşamayan bir at olmak üzere üç at tespit eder. Sonra seyislerle birlikte Hunhar Şah'ın huzuruna çıkar ve seyisler olanları şaha anlatır. Hunhar Şah, Ravşan'ın bu hareketine çok kızıp, kendi şanını azalttığı gerekçesiyle Ravşan'ın gözlerinin oyulmasını emreder. O-
lanları öğrenen Gacdumbek, Hunhar Şah'ı engellemek isterse de bunu başa-

ramaz ve Ravşan'ın gözleri kızgın bir masayla kör edilir. Ravşan'ın gözleri-
nin diyeti olarak da besyüz altın tekiif edilir. Ancak Ravşan bu parayı kabul
etmeyip, o sırada sokaktan geçen bir helvacının atının tulpar bir at olduğunu
anlayıp, kendisine verilecek para yerine, o atın satın alınmasını ister ve iste-
diği at satın alınıp, ona verilir. Gacdumbek, Ravşan'ı ata bindirip, eve götü-
rür.

Hilalay ve Gacdumbek'in hanımı olanlara çok üzülürler ve Gacdumbek,
Ravşan'ın para yerine atı istemesine kızar. Ancak Ravşan ellerindeki atın
çok değerli olduğunu, iyi bakılırsa kırk günde gerçek bir tulpar olacağını
söyler. Gacdumbek de Kızılbaz ülkesinden kaçmak için bu atın bir fırsat
olduğunu düşünüp, Ravşan'ın söylediğini kabul eder ve atı Ravşan'ın tavsi-
yelerine uygun bir şekilde besler. Gacdumbek atın olgunlaşıp, olgunlaşma-
dığını anlamak için Ravşan'a getirir. Ravşan atı kontrol ettikten sonra onun
sırtına ısıq değdiği için tam olgunlaşmadığını, kırk gün daha karanlık bir
yerde beslenirse istedikleri gibi bir at olacağını söyler. Gacdumbek denilen-
leri yerine getirir ve at istenilen olgunluğa ulaşır.

Gacdumbek ve Ravşanbek atı yetiştirdikten sonra eşleriyle birlikte
Türkmen yurduna kaçmayı planlarlar. Planlarına göre, önce atı denemek
isterler ve bu amaçla Türkmen yurduyla Kızılbaz ülkesi arasındaki Bedbahi
Dağı'na Gacdumbekle Ravşanbek atı götürür. Bunlar atı denerlerken Hunhar
Şah'ın casusları şaha bunların kaçmak niyetinde olduklarını haber verirler.
Şah, adamlarına şehrin gece gündüz kontrol edilmesini ve kaçmak
 isteyenlere izin verilmemesini emreder. Gacdum ve Ravşan yaptıkları plan
uyarınca önce Ravşan'ı sınırın öbür tarafına bırakacak daha sonra Gacdum
dönüp, kendi eşini ve Ravşan'ın eşini alacaktır. Gacdumla Ravşan şehir sur-
larından atla atlayıp geçtikleri sırada onları bekleyen askerler arkalarından
takip ederler. Takip eden askerin atının rengine göre Ravşan'ın tavsiyelerini
dinleyen Gacdumbek bindikleri tulpar atı önce güneşli bir yere, sonra da taşlı
bir yere sürüp yakınılaşan atlıları geride bırakır. Son gelen atlıyı atlatmak için
Ravşan'ın tavsiyesi uyarınca bindikleri atı durdururlar ve sonra yeniden yü-
rürler. Arkadan gelen at Ravşan'ın daha önceden tespit ettiği, yani durduğu
zaman koşmayan, tulpar at olup geride kalır. Böylece Gacdum ve Ravşan
kendilerini takip edenlerden kurtulurlar. Ancak dönüp eşlerini Türkmen yur-
duna götürme imkânı da kalmamıştır.

Altılarınadaki tulparla Bedbahi dağıyı geçen Gacdumbek ve Ravşanbek
Türkmen yurduna gelip, Yevmit'e yerleşirler. Ravşan orada atı satıp, parası-
nı fakirlere dağıtır. Türkmenler onu bir mescide yerleştirirler ve Ravşan ora-
da yaşamaya başlar.⁷⁵

Diğer versiyonlardan farklı olarak, Uyğur versiyonunda, babanın veya başka bir yakının gözlerinin kör edilmesi olgusuna yer verilmemiştir. Kahramanın babasının veya başka bir aile büyüğünün gözlerinin kör edilmesi olgusunun Uyğur versiyonunda bulunmaması, bu versiyonda kahramanın adının da "kör göz" motifyle hiçbir şekilde ilişkilendirilmemesi sonucunu beraberinde getirmiştir.

Azeri versiyonunda kahramanın babasının gözlerinin kör edilmesi babının veya ailenin tanıtımından hemen sonra yer almakta olup şöyle anlatılmıştır; Ali kişi, Hasan Han'ın yılkılarını bir gün deniz kenarına götürür. At-lar otlarken denizden çıkan bir aygır; otlamakta olan kısraklardan iki tanesi ile gifleştir. Ali Kişi, tecrübesine dayanarak bu kısraklardan doğacak tayların mükemmel atlar olacağını tahmin eder. Kısrakları işaretleyip doğumu bekler. Nihayet kısraklar doğum yapar, ancak taylar oldukça cılızdır. Ali Kişi bu tayları özenle besler.

Bir gün Tokat Paşası, Hasan Han'a misafir gelir ve geliş niyetinin Hasan Han'dan bir gift cins at almak olduğunu söyler. Hasan Han bu isteği uygun bulup, Ali Kişi'ye ertesi gün atları otağa götürmemesini, Paşa için at seçeceğini söyler.

Ali Kişi, deniz aygırı soyundan gelen iki tayın Paşa'ya uygun olacağını düşünüp ertesi sabah o iki tay haricindeki bütün atları otağa gönderdikten sonra Hasan Han ve Paşa'yı bekler. Nihayet Hasan Han ve Paşa tavlaya gelir ancak cılız iki tay dışında at göremezler. Tayları gören Tokat Paşası, Hasan Hanla alay eder. Hasan Han buna kızıp Ali Kişi'ye neden söylediklerini yapmadığını sorar. Ali Kişi, Hasan Han'a; atlarının içinde Paşa'ya layık o iki taydan başka at olmadığını söyler. Hasan Han ve Paşa, Ali Kişi'nin sözlerine çok kızartlar ve Paşa böyle bir seyisin seçtiği iki cılız ata karşılık, seyisin iki gözünün bedel olacağını söyler. Hasan Han cellâtlarını çağırıp Ali Kişi'nin gözlerini oydurur.

Ali Kişi onca yıllık emeği karşılığında gözlerini kaybedince, bu işe se-bep olan iki tayı Hasan Han'dan ister. Hasan Han tayları Ali Kişi'ye verip onu sarayından kovar. Ali Kişi tayları alıp evine gider.⁷⁶

Anadolu sahası Türk anlatımında bu kısım bazı küçük farklar dışında hemen hemen Azeri versiyonuyla aynı olup elimizdeki metinde bu kısım şu şekildedir; Revan Sertarı Hasan Han'ın yanında mehterlik (seyislik) yap-makta olan Ali Kişi bir gün Aygır gölü kenarında at olatırken gölden çıkan bir gift aygırın sürüdeki iki kısrakla gifleştiklerini görür. Ali Kişi, kısraklar-dan doğacak tayların mükemmel atlar olacağını düşünüp kısraklara nişan

Koyar. Zamani gelince kısıraklar "kır" ve "doru" renkli birer tay doğurur. Ali Kişi bu tayları özel olarak besler.

Bir gün Revan Serdar Hasan Han'ın komşusu olan beylerden birisi onu ziyarette gelip ziyaret sebebinin bir gift at istemek olduğunu açıklar. Hasan Han bu isteği mehter Ali Kişi'ye söyleyip, misafiri için iki tane cins at seçmesini ister. Ertesi sabah Hasan Han, Ali Kişi'den seçtiği atları getirmesini ister. Ali Kişi ciliz iki tayı getirince, Hasan Han'ın misafiri olan bey atlara gülp, Hasan Hanla alay eder. Hasan Han, Ali Kişi'nin mesleğinin erbâbı olduğunu, ancak bu defa bir yanlışlık yapmış olabileceğini söyler ve Ali Kişi'ye durumu sorar. Ali Kişi sürüdeki en iyi atların seçtiği bu iki tay olduğunu iddia edince, Hasan Han çok kızıp kendi şerefini lekelediğini ve seçtiği iki ciliz tay karşılığı verilecek cezanın Ali Kişi'nin iki gözünün oynulması olduğunu söyler ve cellâtlarını çağırıp Ali Kişi'nin gözlerine mil geçirir. Ali Kişi olanlara çok üzülür ve onca yıllık hizmetinin karşılığında gözlerinden olmanın acısıyla bu işe sebep olan "kulanlar" (tayları) Hasan Han'dan ister. Hasan Han tayları ona verip, sarayından kovar.⁷⁷

Özet metinlerde de görüleceği üzere kahramanın babasının kör edilmesi Uygur versiyonu haric, diğer beş versiyonda ortaktır. Doğru versiyonlarından Türkmen versiyonunda kör edilen kişinin dede olması dikkat çekicidir. Kazak versiyonunda ise kör edileme sebebi diğer dört versiyondan farklı şekilde kurulmuştur.

Köroğlu anlatımlarının doğru ve batı versiyonlarında farklı olarak karışmaya çıkan kahramanın doğunu ve bütün versiyonlarda ortak olan babanın kör edilmesi kahramanımızın sahip olduğu "Köroğlu / Göroğlu" adını almasına sebep kabul edilmektedir. Kahramanın bir mezarda doğması sonucu "Göroğlu, Göroğlu, Guroğlu" (mezarda doğan çocuk, mezarın oğlu) adını almış olduğu kabul edilmektedir. Kahramanımız sahip olduğu adı her ne sebeple almış olursa olsun, doğru versiyonlarında bu adın kaynağı olan her iki olayın da mevcut olmasına karşılık, batı versiyonlarında sadece babanın kör edilmesinin bulunması Köroğlu Destanı'nın kaynağı hakkında araştırma- cılara bir fikir sunabilir.

Kahramanın babasının kör edilmesine sebep olan atların anlatımının ya- pısı bakımından ayrı bir önemi olduğunu da belirtelim. Çünkü kahramanın hayatı boyunca kendisine en iyi dost ve yardımcı olacak olan atları babasının gözlerinin kör edilmesi sonucu elde ettiği unutulmamalıdır. Bu da kahrama- nın daha ileride gerçekleştireceği bir takım maceralar için bir hazırlık özelli- gi arz eder.

IV.5. Koroğlu'nun Olağanüstü Bir Ata Sahip Olması:

Koroğlu anlatmalarının ister doğu, ister batı versiyonlarında olsun babanın macerası ve başından geçenlerden sonra kahramanın hazırlanması ve yetiştirilmesi kısmı yer alır. Bu kısımda kahraman olağanüstü bir yardımcıya, yani olağanüstü bir ata, olağanüstü özelliklere, yani güç ve bilgiye ve olağanüstü nesnelere, yani kılıç ve benzeri savaş aletlerine sahip olur. Bu hazırlıkların ilk sırasında kahramanın hayatı boyunca en büyük yardımcısı ve dostu olan olağanüstü bir ata sahip olmayla ilgili olaylar yer alır.

Türkmen versiyonunda kahramanın olağanüstü bir ata sahip olması şöyle anlatılmıştır; Hünkâr Sultan'ın gözlerini oyup tayla birlikte kovduğu Cığalı Beg, tayı eve getirip büyütmeye başlar bu sırada vezirler Cığalı Beg'in ortanca oğlu Mümin Beg'in de idam edilmesini sağlarlar. Artık Cığalı Beg, torunu Rusen ve gelini Güleendamla birlikte kalmıştır ve tek ümidi torunu Rusen'dir.

Cığalı Beg gördüğü zulüm ve işkence karşısında Hünkâr Sultan'ın şehrinden çıkıp Üçgümmez Dağı'na göçmeye karar verir. Torunu Rusen ve gelini Güleendam'ı da alıp arkalarından gelen Hünkâr Sultan atlılarını atlatacak Üçgümmez dağına gelip, bir gardak kurup yerleşirler.

Cığalı Beg burada torunu Rusen'e ok ve yay kullanmayı öğretip onu iyi bir atıcı, savaşçı yapar. Rusen dağlarda avlanıp dedesi ve yengesinin yiyeceklerini temin eder. Bir gün bir grup derviş gelip onlara misafir olur ve Rusen onlara beslediği bir ineğin buzağısını kesip yedirir. Dervişler, Güleendam'ı çok beğenip onu methederler ve sonra ayrıtıp Arabistan'a giderler.

Arabistan ülkesinin şahı Rayhan Arap'a misafir olan dervişler gördüklerini anlatırlarken Güleendam'dan bahsederler. Rayhan Arap bu habere çok sevinir ve hemen hazırlanıp Üçgümmez'e gider. Üçgümmez'de Rusenle karşılaşan Rayhan Arap onu kendi atıyla Rusen'in kışrağını giiftleştirmek bahanesiyle kandırıp Güleendam'ı kaçıtır. Rusen buna çok üzülürse de elinden bir şey gelmez ve olanları dedesine anlatır. Cığalı Beg; artık "Goroğlu" diye çağırılmaya başladığı torununun teselli edip, kışraktan doğacak tayla ileride intikamını alabileceğini söyler.

Nihayet, Goroğlu'nun kışrağı yavrular, ancak Goroğlu bu cılız yavruyu beğenmeyip kızar ve dedesine getirir. Dedesi tayı inceledikten sonra onun cins bir at olacağını, sonra da tayı Aras nehri kıyısına bırakmasını ve tayın orada beslenip kendini toparlaması gerektiğini söyler. Goroğlu tayı götürüp dedesinin söylediği yere bırakır ve her gün gidip kontrol eder. Tay kısa zamanda gelişip nehrin iki yakası arasında atlayıp, zıplamaya başlar ve Goroğlu buna çok sevinip olanları dedesine anlatır. Cığalı Beg torununun sözlerine sevinip Goroğlu'na at için kapalı bir yer hazırlamasını ve kırk gün

boyunca hiç ışık görmeyen bu yerde atı beslemesini söyler. Göroğlu denileni yapar ancak yaptığı ahırın üstünden azıcık güneş ışığı girer. Kırkinci günün sonunda Göroğlu atı dedesine getirir. Cığalı Beg atı muayene ettikten sonra atın bir parça güneş ışığı gördüğünü ve Göroğlu'nun güneş ışığının girdiği deliği kapatmasından sonra ata kırk gün daha bakmasını söyler. Göroğlu, dedesinin haklı olduğunu görür, deliği kapatır ve atı kırk gün daha besler. Bu kırk günün sonunda at "kır" bir renge bürünüp şahane bir at olur. Cığalı Beg, Göroğlu'na atı tekrar Aras kıyısına götürmesini ve atın biraz daha kendine gelmesi gerektiğini söyler. Göroğlu denileni yapar ancak at bir süre orada otladıktan sonra kible yönünde kaçıp gözden kaybolur.⁷⁸

Daha önceki kısımlardan hatırlanacağı üzere Kazak versiyonunda kahrmanın doğumu ve hızla büyümesi, babasının kör edilmesinden sonra yer alır. Büyüyen kahrmanın olağanüstü bir ata sahip olması kısmı da bundan sonra şöyle anlatılmıştır; babası Ravşanbekle, dayısı Gejdem Beg'in Türkmen yurduna gitmelerinden sonra Ravşan'ın eşi Akanay'ın mezarda doğruduğu çocuk hizmetçi Babalı tarafından bulunup eve getirilir ve hızla büyü-

Köroğlu çocuklarla oynarken onların yaşına bakmadan hepsini döver. Bir gün dövdüğü çocuklardan birisi onu, babasına şikayet edip Köroğlu ve yengesini Kızılbaş yurdundan kovdurmakla tehdit eder. Köroğlu bu sözlerle çok üzülüp annesi kabul ettiği dayısı Gejdem'in hanımı Külayım'ın yanına gelir ve olanları anlatır. Külayım kendisinin Kızılbaş ülkesinde bir yabancı olduğunu bilmeyen Köroğlu'na babası Ravşan ve dayısı Gejdem'in başından geçenleri anlatır. Olanları öğrenen Köroğlu, babası ve dayısının yaşadığı yer olan Ürgenç şehrine gitmeye karar verir. Hizmetçi Babalı, Köroğlu için gerekli hazırlıkları yapar ve sonra yolu taraf ederek onu bir kırsağa bindirip yolcu eder. Köroğlu yalnız başına günlerce Türkmen yurduna doğru yol alır ve Ürgenç'e yaklaştığında karşılaştığı bir çobanla konuşup ondan babasının olduğunu ve dayısının sağ olduğunu öğrenir. Buna çok üzülen Köroğlu yoluna devam edip dayısının bulunduğu yere gelir onunla tanışır ve onun yanında yaşamaya başlar. Gejdem Beg, Köroğlu'na Türkmen yurduna geldikten sonra başlarından geçenleri ve babasının nasıl öldüğünü anlatır. Ayrıca Türkmen yurdunda evlendiği Barşayım'la Köroğlu'nu tanıştır.

Gejdem Beg zamamının çogunu avda geçirmekte Köroğlu da kırsağıyla etrafta dolaşmaktadır. Köroğlu yine bir gün böyle dayısının evi yakınında atıyla dolaşırken cins bir tulpara binmiş bir arapla karşılaşır. Arap'ın atını çok beğenip kırsağıyla onu gıftleştirmek ister ve bu dileğini Arap'a söyler.

Rayhan Arap adındaki bu kişi Arap ülkesinin beyi olup, gezip dolaşırken gördüğü Barşayım'a aşık olmuş, zaman zaman onu görmeye gelmekte ve elde etmeye çalışmaktadır. Köroğlu'nun Barşayım'ın yakını olduğunu bilen Rayhan Arap o gün Gejdem'in ava gitmesinden sonra Barşayım'ı görmeye gelmiştir.

Rayhan Arap atını kısırağıyla gıfıleştirmeyle teklif eden Köroğlu'na; yengesi Barşayım'ı ona gösterirse, dilediğini yapmasına izin vereceğini söyler. Köroğlu bunu kabul eder ve iki atı gıfıleştirirler. Daha sonra Köroğlu yengesi Barşayım'a gidip, Rayhan Arap'la yaptığı anlaşmayı anlatır ve Arap'a bir tas şarap götürmesini ister. Barşayım, Arap'ı tanımakta olup onun kötü niyetli olduğunu söyleirse de Köroğlu'nun ısrarı üzerine Rayhan Arap'a bir tas şarap götürür. Arap, Barşayım'ı bileğinden tutup atının terkisine alır ve kaçmaya başlar. Köroğlu da kısırağıyla onları takip eder. Ancak Arap ülke-siyle, Türkmen ülkesi sınırında olan Amuderya nehrine geldiklerinde A-rap'ın atı suya atlayıp geçer, fakat Köroğlu'nu atı geçemez. Köroğlu atını suya sürmek isteyince Rayhan Arap atının ve onun suda boğulacağını, kendisini takip etmekten vazgeçmesini, ancak atından doğacak olan tay erkek olursa, onun çok şahane bir at olup o zaman o tayı yetiştirip kendisinden intikam almaya gelebileceğini söyler ve gözden kaybolur. Köroğlu garesiz kalıp geriye döner ve Gejdem Beg'e olanları anlatır. Gejdem Beg buna çok üzülürse de yapacak bir şey olmadığı söyleyip Köroğlu'nun büyüünce intikam alabileceğini söyler.

Köroğlu bütün vakitini kısırağıyla geçirip onun doğurmasını bekler. Nihayet kısırak bir "kulın" (erkek tay) doğurur. Köroğlu doğuştan cins bir at olacağı belli olan bu tayı تنها bir yerde yaptığı ahıra götürüp orada besler. Tay kısa zamanda büyüüp şahane vücutlu bir "kunan" olur. Köroğlu bu atın rengine bakıp onun adını "Kırat" koyar.⁷⁹

Özbek versiyonunda kahramanın olağanüstü bir at sahibi olması şöyle anlatılmıştır: Dayısı Hasanbek tarafından büyüülen Köroğlu, okulda rahat durmaz ve çocukları döver. Bir gün Kızılbaz gocuklarından birini fena halde dövünce Hasanbek onun Kızılbaz ülkesinde bir zarar göreceğini düşünüp,

Türkmen yurdu olan Yevmit'e göndermeye karar verir.

Köroğlu kendisini emziren keçinin ölümünden sonra sütünü içtiği baytal kısırağı da alıp, yola çıkar. Giderken yolu şaşırp, bir yerde düşünce bir şekilde otururken, karşısına çıkan bir ihtiyar onu göz açıp, kapayana kadar Türkmen yurduna ulaştırır. Yevmit'e geldiğini bilmeden yol soran Köroğlu'ni dilenci sanan halk onu Ravşanbek'in yaşadığı mescide getirir. Ravşanbek, Köroğlu'nun sesini eşî Hilalay'ın sesine benzetir ve Köroğlu'na

kim olduğunu sorar. Goroğlu kim olduğunu anlattıktan sonra baba, oğul bir-birine kavuşurlar. Kızılbaş yurdunda olanları öğrenen Ravşanbek daha fazla dayanamayıp, orada ölür.

Goroğlu, dayısı Ahmed Serdar'ın evine yerleşir. Ahmed Serdar, Goroğlu'ni karısı Halcuvanay'a götürür ve Goroğlu'na her türlü yardımı göstermesini söyler. Ahmed Serdar, Türkmen yurdunda Hunhar Şah'ın valiliğini yapmakta olup, sık sık dolasmaya gitmektedir. Ahmed Serdar katısında gözü olan Rayhan Arap adında birinin zaman zaman evinin yakınına geldiğini de Goroğlu'na anlatıp, kendisinin yokluğunda Halcuvanay'a göz, kulak olmasını söyler.

Goroğlu, Türkmen yurdunda rahat ve avarak bir şekilde yaşar. Bir gün baytal atı ile Havdek Gölü kenarında dolaşırken gölden çıkan vahşi bir aygır baytal atla giffleşir. Bunu gören Goroğlu duruma çok sevinir. Nihayet at do-ğum yapar, ancak yavru çok cılızdır. Goroğlu buna kızarsa da yavru kısırağı özel bir şekilde besler. Yavru da annesi gibi baytal, miskin, boz renkli bir kısırak olur ve giffleşme zamanı gelir. Ancak Goroğlu onu giffleştirecek cins bir at bulamaz.

Diğer taraftan Arap ülkesinin padişahı olan Rayhan Arap, Halcuvanay'la, Ahmed Serdar nişanlıyken Halcuvanay'ı görüp ona aşık olmuştur. Halcuvanay evlendikten sonra da Ahmed Serdar'ın evinin yakınına gelip, Halcuvanay'ı elde etmek için fırsat kollamaktadır. Bir gün Ahmed Serdar, Türkmen yurdunda dolaşmaya gidecektir ve yola çıkmadan Goroğlu'ni Rayhan Arap konusunda uyarır. Baytalını giffleştirmekten başka bir şey düşünmeyen Goroğlu, dayısına gerekçeni yapacağına söz verir. Ahmed Serdar gittikten bir süre sonra, Rayhan Arap evin yakınına gelip, bekler. Goroğlu onu görüp, kovmak isterse de Arap onu kandırır. Goroğlu, Rayhan Arap'ın atını görüp, aradığı kalitede bir at olduğunu anlar. Rayhan Arap'ın kötü niyetli bir kişi olmadığını sanıp, onun atıyla kendi baytal kısırağını giffleştirmeyi teklif eder. Rayhan Arap aradığı fırsatı bulduğunu düşünüp, Halcuvanay kendisine su getirirse atıyla, baytal kısırağı giffleştirmeyi kabul edeceğini, söyler. Goroğlu bunu kabul eder ve atları giffleştirtirir. Sonra Goroğlu, yengesinden Rayhan Arap için su ister. Yengesi suyu getirdiğinde, Rayhan Arap suyu almak bahanesiyle Halcuvanay'ı yakalayıp, atının terkisi-ne bindirir ve alıp, kaçar. Ahmed Serdar geri döndüğünde olanları öğrenir ve Goroğlu'ni teselli eder. Goroğlu da iyi bir at elde edince intikamını almayı planlar.

Nihayet baytal kısırağın günü dolup, bir yavru doğurur. Ancak yavru çok cılız olduğu için Goroğlu kızar ve baytal kısırağı öldürür. Diğer taraftan erkek bir tay olan yavruyu alıp, beslemeye başlar. Goroğlu, tayının tavşan gibi hızlı olması için tavşan sütü, keçi gibi sığrasın diye keçi sütü, kurt gibi avcı olsun

diye kurt sütü, tilki gibi kurnaz olsun diye tilki sütü ve deve gibi dayanıklı rini değiştirir ve bir, iki yıl içinde "gır" renkli şahane bir at olur. At üç yaşına geldiğinde ona yetiştirilecek at kalmaz. Goroğlu atını, Rayhan Arap'ın atına yeti-
secek şekilde yetiştirmeye, eğitimeye başlar.⁸⁰

Türkmen, Kazak ve Özbek versiyonlarında olduğu gibi, Uygur versiyonunda kahrmanın olağanüstü bir ata sahip olması özelleştirilmiştir:

Ceyhun Şehri'nde Şahat Şah adında zalim ve acımasız bir padişah vardır. Çok büyük bir ordu ve servete sahip olan Şahat'ın ordusunu Danyar

adında bir komutan yönetmektedir.

Danyar bir gün Pazar yerinde toplanmış bir kalabalık görür ve onların ne için toplandıklarını sorunca, herkesin bir resme baktığını görüp, resimdeki kadının kim olduğunu sorar. Orada bulunanlardan biri, bu resmin komşu ülkenin padişahı Ehmmedhan'ın karısı Ezim Kız Ayım'ın resmi olduğunu söyler. Danyar, Ezim Kız Ayım'e aşık olur ve onu kaçırmaya karar verir.

Danyar'ın Leyli Kır adında bir tulpar atı vardır. Ceyhun ile Çembil'in arası uzak olmasına rağmen Danyar, Leyli Kır ile bu mesafeyi yedi günde geçer. Ehmmedhan'ın ava gittiğini öğrenen Danyar, atıyla Ehmmedhan'ın şehrinde dolaşmaya başlar.

Bu sırada, kendisini bebekken emziren baytal atıyla dolaşmakta olan Goroğlu, Danyar'ı ve şahane atı Leyli Kır'ı görüp, Danyar'a şehirde ne aradığını sorar. Şehre eğlenmeye geldiğini söyleyen Danyar'a, kendi baytal atı ile Leyli Kır'ı gıftleştirme teklif eder. Karşılığında da Danyar'a yardım etmeye söz verir. Bunun üzerine Danyar, Ehmmedhan'ın karısı Ezim Kız Ayım'in dokuz kat elbise giyerek kendisine bir kâse su vermesini sağlarsa, atı ile Goroğlu'nun baytal atının gıftleşmesine izin vereceğini söyler.

Goroğlu, yengesi Ezim Kız Ayım'e gidip, şehre gelen yabancılardan, atından bahseder ve yabancının istediğini yapması için yalvarır. Ezim Kız Ayım, Danyar'ın kötü niyetli olabileceğini, kendisine zarar verebileceğini söylerse de, Goroğlu'nun ısrarı üzerine Danyar'a bir kâse su vermeyi kabul eder.

Goroğlu, Danyar'a gidip durumu bildirir ve Danyar'ın atıyla kendi baytal atını gıftleştirir.

Danyar sarayın önüne gider ve Ezim Kız Ayım pencereden ona bir kâse sunar. Danyar, su kasesiyle birlikte Ezim Kız Ayım'i kolundan yakalar ve atının terkisine alıp, süratle Ceyhun Şehri'ne doğru gider. Yengesinin, Danyar tarafından kaçırılmasına sebep olduğunu ve bunu engelleyemediğini gören Goroğlu bu duruma çok üzülür.

Bu sırada avda olan Ehmédhan geri döndüğünde durumu öğrenir ve kahrını kurtarmasının mümkün olmadığını, çünkü pek çok kahrmanın Ceyhan Şehri'ne gidip, geri dönmeyişini ve kendisinin de elliyi aşmış olan yaşı dolayısıyla bunu yapamayacağını söyler. Bunu duyan Göroğlu, büyüünce kendisinin gidip, dayısının intikamını alacağını yemin eder.

Aradan bir süre geçer ve Göroğlu'nun Alabaytalı, Danyar'ın Leyli Kır'ına çok benzeyen bir tulpar at doğurur. Göroğlu, bu tayı özel olarak besler. Akıllı olsun diye kışın (kuru üzüm) ve insan sütü, uzun süre susuzluğa dayansın diye deve sütü, dağları kolayca aşması için geyik sütü ile besler. Tay, Göroğlu'nu taşıyacak kadar büyüünce de ona "Leyli Kır" adını verir.⁸¹

Azeri versiyonunda kahrmanın olağanüstü bir at elde etmesi şöyledir; gözleri kör edilen Ali Kişi iki tayla birlikte evine gelir. Ali Kişi'nin başına gelenler o sırada onbeş-onaltı yaşında olan oğlu Röşen'e haber verilir. Röşen güçlü kuvvetli bir delikanlı olup hemen babasına yapılanların intikamını almak isterse de babası onu sakinleştirip, ilk önce tayları yetiştirme-leri gerektiğini, ondan sonra intikamın sırasının geleceğini söyler.

Ali Kişi, oğluna taylar için gün ışığı görmeyen bir ahır yapmasını ve tayları kırk gün bu ahırda beslemeleri ve kırk gün boyunca tayları kimse- görmemesi gerektiğini söyler. Ayrıca Röşen'e atların kırk günlük yemini ve suyunu nasıl vermesi gerektiğini de ızah eder.

Röşen ahır hazırlar ve babası gelip eliyile her şeyi kontrol ettikten sonra taylar ahıra çekilir. Günler geçer otuzsekiz gün dolar ve Röşen sabırsızlanmaya başlar. Otuzsekizinci gün ahırın üstünden bir delik açıp atlara bak- kar. Ahırdaki atlar kanatlanmış olup, Röşen baktığı anda kanatlar kaybolur. Röşen yaptığı hatayı anlarsa da babasına olanları anlatmaz. Kırk gün do-lunca Röşen, babasını ahıra götürür. Ali Kişi eliyile atları muayene ettikten sonra onların birisi tarafından görüldüğünü söyler. Röşen babasına yaptığı işi anlatır. Ali Kişi üzülmemesini, yine de atların olağanüstü olduğunu ve hayvanları kırk gün daha ahırda tutması gerektiğini söyler.

Röşen atların yemini suyunu verip onları kırk gün daha besler ve onları her gün kontrol edip durumlarını babasına anlatır. Atlardan birinin diğerine göre daha iyi olduğunu babasına bildirir. Birkaz gün sonra Ali Kişi, Röşen'e; atları denemesi gerektiğini, oğluna evlerinin yakınındaki bir tarla-yı balık olana kadar iyice sulamasını söyler ve Röşen denileni yapar. Erte-si gün Ali Kişi'yle birlikte iki atı ahırdan çıkartıp tarlanın yanına götürür. Röşen, ilk önce atlardan durumu daha iyi olanı balık halindeki tarlada, kara dikenlikte ve taşlı bir yerde koşturduktan sonra babasının yanına getirir.

Ali Kişi atın kalbini ve ciğerini dinler ve son olarak da tırnaklarını kontrol eder. Atın nefes alış, veriş gayet iyidir ve tırnaklarında hiç çamur yoktur. Ali Kişi bu atın istediği olgunluğa geldiğini söyler. Daha sonra ikinci at da aynı testlerden geçirilip Ali Kişi'nin yanına getirilir. Ancak bu atın tırnaklarında biraz çamur vardır. Ali Kişi bu atın da çok iyi olduğunu, ancak birinci atın daha üstün olduğunu söyler.

Ali Kişi oğluna daha iyi olan atın adını "Girat" diğeri adını da "Durat" koyduğunu, oğlu ne zaman sefere veya düşman üstüne gitse Girat'la gitmesinin iyi olacağını söyler. Atların olgunlaşmasından sonra Ali Kişi intikam alma zamanının yaklaştığını, ancak oğlunun birkaç ekisiği olduğunu, onları da tamamladıktan sonra Hasan Han'a gideceklerini söyler.⁸²

Anadolu Türklerine ait versiyonda kahramanın olağanüstü özellikler kazanmasını sağlayan "sihirli üç köpüğü" içmesinden sonra gelen bu kısım şöyle anlatılmıştır; Ali Kişi oğlu Ruşen'e getirdiği atları besleyebilecekleri bir yere gitmelerinin uygun olacağını söyler ve baba, oğul bir dağ beline gelip yerleşirler. Burada Ali Kişi oğlu Ruşen'den atlar için bir tavla yapma-sını, tavlamanın içinde her iki at için kırk gözlü bir ahır ve suluk yaptıktan sonra atların kırk günlük arpa ve yemini verip suyunu doldurmasını, ahırın hiç ısıtılmayacak şekilde olmasını ve kırk gün boyunca atların insan yüzü görünmeden beslenmeleri gerektiğini söyler. Ruşen kendileri için bir "otak", atlar içinde babasının tarifine uygun bir tavla ve ahır yapıp, atları bu ahıra bağlar. Atların beslenmesi devam ederken sabırsızlanmaya başlayan Ruşen otuzdokuzuncu gün sabredemez ve ahırın üstünden açtığı delikten atlara bakar. Atlardan sağda duranın kanatlı olduğunu, ancak o baktığı anda kanatların kaybolduğunu, soldaki atta ise kanat olmadığını görür. Yaptığı yanlış anlayarak Ruşen oradan iner ve babasına da gördüklerinden bahsetmez.

Kırkinci gün atları muayene etmek isteyen Ali Kişi'ye atları getiren Ruşen, babasının atlara birisinin baktığını söylemesi üzerine yaptığı yanlışları anlatır. Ali Kişi ilk önce kır renkli atı muayene eder ve bir noksan bulamaz. Sonra da doru renkli atı inceler, ancak onun sırtında bir gükür bulup, ona gün ısıtı değişimini anlatır ve Ruşen'e ahırın üstünü kontrol etmesini, bir delik varsa onu kapatmasını söyler. Ruşen deliği bulup kapatır ve atlar bu olaydan sonra üç ay daha ahırda kalırlar. Üç ay sonunda atlardan kır renkli olan şahane bir at olur. Doru renkli at da çok iyidir, ancak kır at kadar değildir. Üç ay sonunda atları tekrar kontrol eden Ali Kişi, Ruşen'e onları denemesini söyler.

Atlardan denemesi için, oğlu Ruşen'den yeni sütlümüş bir tarlayı ağzına kadar suyla doldurmasını isteyen Ali Kişi, bu iş tamamlandıktan sonra Ru-

sen'in her iki ata sırayla binip gamurlu tarlada koşturmasını ister. Kurat gamur deryası halindeki deryadan tırnağına hiç gamur buluşturmaktan çıkarken, dorat birazcık gamurla gıkar. Daha sonra her iki at da dikenli bir yerde ve taşlık bir yerde koşturulur. Kurata hiçbir şey olmazken, dorat azıcık yıpranır. Ali Kişi atları tekrar muayene edip her ikisinin de çok mükemmel olduğunu, ancak Kurat gibi bir atın dünyada eşinin bulunamayacağını söyler. Oğluna dönüp Hasan Han'dan intikam alma zamanının geldiğini bildirir.⁸³

“Kahramanın Olağanüstü Bir At Elde Etmesi” kısmı, incelediğimiz bütün versiyonlarda ortaktır. Olağanüstü atın elde edilmiş veya beslenme şekli Özbek ve Uygur versiyonları haric diğer versiyonlarda birbirine çok yakındır. Şahane bir atın soyundan gelen at veya atların özel bir şekilde beslenmesi sonucunda, kahramanımız hiç kimsenin sahip olamayacağı, olağanüstü kalitede bir at sahibi olur.

Kahramanın hazırlanmasında atın çok özel bir yerinin olması bütün Türk destanlarında ve dünya destanlarından bazılarında görülen bir özellik- tir. Ancak Köroğlu'nun atı gibi mükemmel bir atı, biz sadece Manas, Alpamış ve Bamsı Beyrek gibi Türk destanlarında görmekteyiz. At ve kahramanın belli ölçüde özdeşleşmesine kadar uzanan kahraman ve at birlikteli- ğinin, Türk destanlarının vazgeçilmez bir özelliği olması, Türklerin yerleşik hayata geçmeden önceki hayat tarzlarında atın önemli bir yer işgal etmiş olmasıyla açıklanabilir. Ayrıca İslâmî dönemde İslamiyet'in atlara verdiği önem dolayısıyla atın Türk hayatındaki yeri ve öneminin pekiştirilmiş oldu- ğunu söyleyebiliriz.

IV.6. Köroğlu'nun Olağanüstü Güç ve Silâha Sahip Olması:

Kahramanın daha ileride yaşayacağı olaylar için hazırlık oluşturan bu kısmında, olağanüstü bir atı elde etmesinden sonra (bazı versiyonlarda daha önce) kahramana gerekli güç, bilgi ve silâh teminine yer verilir. Türkmen versiyonunda Köroğlu'nun olağanüstü bir güce sahip olduğunun ilk işaretleri onun doğum sırasında verilmiş olup, bu gücün ortaya çıkmasına, biz, ilk defa onun çocukluğu sırasında şahit oluruz. Daha okul çağında iken her tara- fı kırıp, dökken ve kendisinden büyük çocukları rahatsızlıkla döven Köroğlu; çok güçlü birisi olacağını göstermiştir.

Türkmen versiyonunda Köroğlu'nun olağanüstü güç, bilgi ve silâh elde etmesi ise onun olağanüstü ata sahip olmasından sonra anlatılmış olup şö- yledir; Köroğlu, atını dedesinin isteği üzerine Aras nehrinin kıyısına bıraktı- ğında at Kible yönünde kaçıp, gider. Köroğlu buna çok üzülüp, öfkeyle de- desine gelir ve olanları anlatır. Dedesi Cığalı Beg, Köroğlu'na dönüp; bir

ekmek yapmasını, yarısını kendine bırakmasını ve diğer yarısınıyla yola çıkıp, üç gün yolculuk etmesini, üçüncü gün bir çınar ağacının altında bulunan erenler dergahına ulaşacağını söyler. Göroğlu, dedesinin söylediklerini ya-pıp, yola çıkar ve dedesinin söylediği yere gelir. Yorgun olan Göroğlu orada uykuya dalar ve uyurken erenler gelir, ona atının yularını verdikten sonra, Hazreti Ali gelir ve onun istediği her şeyin verilmesini yanındaki erenlere emreder. Erenlerden birisi Göroğlu'na üç dilek dilemesini söyler. Göroğlu; yüzyirmi yıl ömür, kılıcının düşman karşısında keskin olmasını ve yetmişiki dili konuşabilmeyi diler. Erenler istediğinin verildiğini söyleyip, gözden kaybolurken; Göroğlu kendi soyunu devam ettirecek bir çocuk dilerse de artık şansı olmadığı söylenir. Fakat Hazreti Ali ona; adının ebediyen yaşa-yacağını söyleyip, nişane olarak da "Düyüümü" kılıcını verir.

Uykudan uyanan Göroğlu atını yakınlarda bağlı olarak bulur ve ona bi-nip, dedesinin yanına döner ve olanları ona anlatır. Dedesi, erenlerin verdiği ile yetinmemesini, İsfahan'da bulunan eşsiz bir yayı da elde etmesi gerekti-gini söyler.

Göroğlu, dedesinin sözlerini dinleyip İsfahan'a gider ve orada yenges-i Gülendām'ın kaçırılmasına sebep olan dervişlerden Abdullah dervişle karşı-laşıp ona misafir olur ve ona İsfahan'a geliş sebebini açıklar. Derviş, Göroğlu'na karşı kendini borçlu hissedip, yayı satın almak için para toplar ve Göroğlu'nu yayın bulunduğu dükkana götürür. Ustalar, Göroğlu'na başka yaylar getirirler, ancak Göroğlu onları kırınca istediği yay getirilir. Hiç kim-senin çekemediği bu yay, onu geren kişi tarafından bedava alınacaktır. Göroğlu yayı gerer ve onu para ödemededen almak ister. Ancak ustalar ona bir şart daha koşup, onu da yerine getirirse yayı parasız vereceklerini söylerler. Ustaların şartı; yayla atılan oku yedi kat hedeften geçirmektir. Göroğlu bu şartı da yerine getirir ve yay kendisine verilir.

Abdullah derviş, Göroğlu'nu başka bir dükkana götürür. Dükkanda Göroğlu'nu öven dervişin sözleri üzerine, dükkân sahibi ona eşsiz bir miz-rakla birlikte bir kalkan, zırh ve bir düyüümü kılıç hediye eder.

Göroğlu gerekli silahları aldıktan sonra Abdullah dervişten, Gülendām'ın nasıl ve neden kaçırıldığını öğrenir ve kendisinden af dileyen derviş affedip, dedesinin yanına döner. Çığalı Beg olanlardan çok mutlu olur ve artık kendi yurtları olan Çardaklı Candibil'e dönme zamanının geldi-gini söyler.⁸⁴

Kazak versiyonunda kahramanın olağanüstü güç elde etmesinin bir kısmı onun çocukluğu sırasında anlatılmıştır. Daha çocukken arslanlarla

güleşmesi onun gücünün ilk işaretleridir. Yine daha çocukluk yıllarında Köroğlu kırkların duasını da almıştır.

Kahramanımızın olağanüstü özellikler elde etmesinin asıl anlatımı ise, onun Kırat'ı elde etmesinden sonra şöyle anlatılmıştır; Akıl Han öldükten sonra Türkmenlerin başında onları yönetecek hiç kimse kalmamıştır. Köroğlu büyüüp Kırat'ı da elde ettiği sırada "kırklar" bir devlet kuşu uçu-
rup Ürgenç ve Türkmen yurduna bir han seçmek isterler. Üç defa uçurulan kuş her defasında gelip Köroğlu'nun başına konar. Bunun üzerine kırklar Köroğlu'na han olmasını teklif ederler, ancak kırkların teklifini Köroğlu kabul etmez. Kırklar, Köroğlu'nu kandırıp atını alıp, götürürler ve Köroğlu da atını aramaya gikip sonunda "kırklar meclisi"ne gelir.

Köroğlu başta kırkların sözlerini dinlemek istemezse ve onları atını almakla suçlarsa da, sonunda ikna olup, onların istediğini kabul eder. Kırklar Köroğlu'nun başına bir taç, sırtına kaftan giydirip, beline kemer ve atına yular bağladıktan sonra, Köroğlu'na eşî benzeri olmayan silâhlar verirler ve ayrıca atına da koşum takarlar. Köroğlu'nu atına bindiren kırklar, Köroğlu'ndan üç dilek dilemesini isterler. Köroğlu; uzun ömür, düşmana üstünlük ve şöhratinin kalmasını diler. Kırklar onun çocuk isteyip istemedi-
ğini sorunca Köroğlu; sadece söylediği şeyleri istediğini tekrarlar. Kırklar onun isteklerinin verildiğini söyledikten sonra, onun için dua ederler ve göz-
den kaybolurlar.⁸⁵

Özbek versiyonunda bu kısım biraz daha farklı bir şekilde anlatılmıştır; Köroğlu bir gün Girat'ının üstünde babasıyla ilk defa görüştüğü mescidin önünden geçerken orada toplanmış olan kalenderler onu içeriye davet eder-
ler. Kalenderlerin ısrarıyla içeri giren Köroğlu atının galınacağından endişe-
lenirken, kalenderler onu Türkmen yurduna han yapmak istediklerini söy-
lerler. Köroğlu kabul etmek istemeyince kalenderlerden biri Köroğlu'nın atına binip uzaklaşır. Atını kaçıran günlerce arayan Köroğlu atını bulamaz ve
ondokuz yaşına girer.

Bir gün bir dağ başında atını aramakta olan Köroğlu orada Yunus ve Miskal Peri adında iki periyile karşılaşır. Onlardan hoşlanan Köroğlu, onlar-
dan atını sorar ve orada kalmak isterse de, vazgeçip atını aramaya devam eder. Dağda dolaşırken bir yamaçta bir ağaca bağlı bir at görür ve oraya doğ-
ru gider. Atın kendi atı olduğunu anlayıp onu alıp gitmek ister. Ancak orada bulunan yaşlı bir adam ona engel olup, atı vermek istemez. İhtiyarın teklifi üzerine Köroğlu atı almak için onunla güleşir ve üç defa yenilir. İhtiyar, hâlâ atını istiyorsa yakında bulunan kadıya gitmeleri gerektiğini söyleyip, onu dağın içindeki bir mağaraya götürür.

Orada dervişlerin toplandığı bir mağaraya girerler. Mağarada ortada yanan bir ateş etrafında oturmuş dört kişi ve onların etrafında kırk kişi daha gören Goroğlu şaşırıp kalır. Ateş başında oturan dört kişiden birisi; bulunan dukların yerin “şiltelen”in yeri olup, “Gavsul-Gıyaslar”ın mekânı olduğunu söyler. Sözlerine devam eden yaşlı kişi; Goroğlu’nın at bahanesiyle yerine getirildiğini, bu yerde ona üç defa ne istediğini sorup, dileklerinin yerine getirileceğini söyler. Sonra da; Goroğlu’na üç defa ne istediğini sorar ve Goroğlu her defasında atını istediğini söyler. İhtiyar, ona atını verdiklerini ve onun dışındakilerde ona üç şey daha vereceklerini söyler ve birincisi kendi isteği olan Gırat’ı verdiklerini ve atının da onun kadar ömre sahip olacağını, ikinci olarak onun yüzüymü yıl ömür sahibi olacağını, üçüncü olarak da Yunus ve Miskal perilerin onun eşi olup, Goroğlu’nın Çambil’de oturacağını ve son olarak da yaralandığında yıldızlara bakınca iyileşeceğini söyler.

Goroğlu geceyi orada geçirir. Gece rüyasında Gıyas’ı gören Goroğlu ertesi sabah uyandığında rüyasında gördüğü Gıyas’ın kılıcını yanında ve atını da dışarıdaki ağaçta bağlamış olarak bulur. Goroğlu, Gırat’ına binip, kılıcı beline takarak Yevmit’e geri döner.⁸⁶

Diğer Doğu versiyonlarından farklı olarak, Doğu Türkistan (Uygur) versiyonunda bu kısım iki parça halinde anlatılmıştır. İlk kısım kahramanın intikamını almasından önce ve oldukça kısadır; Goroğlu onbir yaşına geldiğinde Leyli Kır adındaki atı ile dışarıda dolaşmaya başlar. At üstündeyken adamları çekip almayı, dövüşmeyi, üç batman uzunluğundaki çelik okları hiç kimse ile geremediği yaylarla göğeye atmayı öğrenir. Ok atma ve mızrak kullanmadaki ustalığı ile kısa zamanda meşhur olur. Girdiği yarışmalarda hiç kimse ona rakip olmaya cesaret edemez ve ne Çembil’de ve ne de Alima-ılk’ta onunla yarışacak, dövüşecek kimse kalmaz.

Asıl olağanüstü bilgi ve güçle sahip olma ise, anlatmanın ilerleyen kısımlarında, Danyar Pehlivan’dan intikamını aldıktan sonra anlatılmış olup, bu kısım şöyledir; Danyar Pehlivan’dan dayısının intikamını alıp, Çembil’e dönen Goroğlu, dayısı Ehmmedhan tarafından şölenle karşılanır. Ehmmedhan, Goroğlu için özel bir saray yaptırır.

Bir gece Goroğlu bu sarayda dinlenirken, yerinden kalkmasını emreden bir ses duyar ve yerinden doğrulunca karşısında Hızır Aleyhisselâm, kırk Çiltan ve Oniki İmam’ı görür. onlar, Goroğlu için dua eder ve onun vücudunun yedi ayrı yerine mühür bastıktan sonra, bir isteği varsa söylemesini isterler. Goroğlu da “Benim soyum bu şehirde padişahlık yaptı, ama onların hiçbirinin namı kalmadı. Onların hepsi ölüncü unutuldu. Benim üç tane istegiğim var: Biri şöhretim her yana yayılsın, ikincisi ömrüm çok uzun olsun,

üçüncüsü de dünyada hiçbir güc beni aşmasın" der. Göröglü'nün dilekleri Allah tarafından kabul edilir ve kendisine yüzüymü yıl ömür verilir. Hızır, diğer dileklerinin de zaman içinde gerçekleşeceğini, ne zaman ihtiyaç duyar sa kendilerinin onun yanında olacağını söyler ve hepsi gözden kaybolurlar.⁸⁷

Batı versiyonlarından Azeri versiyonunda bu kısım şöyledir; Rövsen daha küçükken gayırlar arasında parlayan bir taş bulmuş ve babasına vermiştir. Ali Kişi bu taşın "gökten düşmüş bir yıldırım taşı" olduğunu anlayıp saklamıştır.

Rövsen'in atı hazır olduktan sonra, Ali Kişi bu yıldırım taşını alıp bir kılıç ustasına götürür ve taştan bir "biz" (ayar taşı) yapmasını ister. Usta kılıç ustasına göre parçasını Ali Kişi'ye verir. Ali Kişi o parçayı alıp gerekeni yapar ve artan taş parçasını Ali Kişi'ye verir. Usta bir başka kılıç ustasına götürür ve kalan taştan bir kılıç yapmasını ister. Usta kılıcı yapar, ancak kılıcın eşsiz bir şey olduğunu anlayıp, Ali Kişi'ye vermek istemez. Ali Kişi, kılıcı almaya geldiğinde, usta ona başka bir kılıç verir. Ali Kişi ustanın verdiği kılıcı cebinden çıkardığı "biz" ile kırar ve kendi kılıcını ister. Çaresiz kalan usta ona eşsiz kılıcı verir. Ali Kişi kılıcı getirip, oğluna verir ve artık Hasan Han'dan intikam alabileceklerini söyler.⁸⁸

Azeri versiyonunda kahrmanın elde ettiği diğer olağanüstü özellikler ise, Hasan Han'dan intikam almasından sonra şöyle anlatılmıştır; Hasan Han'ın adamlarını atlatan Rövsen ve Ali Kişi sisle kaplı bir dağa getirir. Orada Ali Kişi oğlu Rövsen'i çağırıp, yakınlılarında Koşabulak adında bir yer bulunduğunu, orada yedi yılda bir köpük çıktığını ve onu içenin âşık olup, sesinden ve nââsından herkesin korkacağını, aradan yedi yılın geçmiş olduğunu ve o köpüğün ortaya çıkma zamanının geldiğini söyler. Ali Kişi, Rövsen'e köpüğü bulursa kendisine de bir kap getirmesini tenbih eder.

Rövsen gidip, babasının söylediği suyu bulur ve köpük çıktığı anda köpükten hem vücuduna döker, hem de kana kana içer. Kaba tekrar dolurup, babasına götürmek istediğinde köpükler yok olur. Rövsen gelip olanları babasına anlatır. Babası; eğer o köpükten içebilseydi gözlerinin açılacağını, ancak bunun kısmet olmadığını söyler. Ali Kişi, Rövsen'e o köpükleri içmek suretiyle "şairlik", "sonsuz bir kuvvet" ve korkutucu bir "nâra atma" kabiliyeti kazandığını söyler. Artık onu hiç kimsenin yenemeyeceğini, Girat'la birlikte Çamlıbel'de yaşamasını söyler ve ölür. Rövsen babasını orada defneder.⁸⁹

Anadolu Türkleri versiyonunda kahrmanın olağanüstü özellikler kazanması Azeri versiyonuna benzer olmakla birlikte, bir kısmı kahrmanın

⁸⁷ Bk. Metinler; Uygur Versiyonu.
⁸⁸ Bk. Metinler; Azeri Versiyonu.
⁸⁹ Bk. Metinler; Azeri Versiyonu.

olağanüstü atı elde etmesinden önce, bir kısmı da sonra anlatılmıştır. İlk kısım şöyledir;

Gözleri kör edilen Ali Kişi atlarla birlikte evine geldikten sonra oğluna gece gördüğü rüyasını anlatır. Ali Kişi'nin rüyasına göre; aksakallı bir pır Erzurum yakınlarında, sarp dağlar arasında bulunan Gosabulak adındaki pınarda oluşacak "Üç Köpüğü" içerse iyileşeceğini, gözlerinin göreceğini söylemiştir. Babasının rüyasını dinleyen Ruşen hazırlık yapar ve yola çıkarlar. Hasan Han'ın topraklarından çıkıp Sürmeli Çukuru adı verilen ovayı geçip, Erzurum yakınında bir yere gelirler. Yorgun ve aç olan baba, oğul orada mola verir. Ruşen avlanmaya gider ve bir gift ördek vurur. Ördekleri yıkamak için yakındaki süt gibi berrak akan bir pınar başına gelir. Sudan, önce kendi içi, sonra da ördekleri suya batırır. Fakat ördekler canlanıp kaçar ve onlardan dökülen suyun her damlası bir pınar olur.

Ruşen gelip, olanları babasına anlatır. Babası o suyun "Âb-ı Hayat" olduğunu ve kendisine de getirmesini söyler. Ruşen suyun başına gittiğinde suyun renginin değiştiğini görür. Daha sonra baba, oğul Aras nehrinden gelecek üç köpüğü beklemeye başlarlar. Ali Kişi bir ağacın dibinde beklerken, Ruşen de nehir kıyısında köpükleri beklemeye başlar ve köpükler geldiğinde babasına götürecektir. Babası da iyileşecektir. Köpüklerden "Kırmızı" renkli olan gelir ve Ruşen onu içi. Sonra "Beyaz" gelir onu da içi ve son gelen "Mavi" renkli köpüğü tasa koyup babasına götürürken sıcakta dayanamayıp onu da içi. Gelip babasına olanları anlatır. Babası hem üzülür, hem de oğlunun Hasan Han'dan intikamını alabilecektir. Babası oğlunu için sevinir.⁹⁰

Kahramanın olağanüstü silah vb. elde etmesi kısmı ise aynı versiyonda şu şekildedir; Ruşen ve Ali Kişi atları özel bir şekilde yetiştirdikten sonra bir gün Ruşen kırlarda bir taş bulup babasına getirir. Ali Kişi taşı inceler ve oğluna taşı bir kılıç ustasına götürüp, kılıç yaptırmasını söyler. Ruşen kılıcı yapar, ancak usta, Ruşen'e onun için yaptığı kılıcın yerine başka bir kılıç verir. Ruşen kılıcı babasına götürür ve babası kılıcı inceleyip kandırıldığını söyler. Ali Kişi cebinde taşıdığı bir elması çıkarıp, kılıcı gizli ve elması oğluna verir ve ustaya geri gitmesini ve kendisi için yapılan kılıcı almasını söyler. Ruşen, babasının verdiği elması kılıcı gizli verir. Sonunda kendi kılıcını alıp, babasının yanına döner. Babasına kılıcı verir, ancak babası o kılıcın onun belinde olması gerektiğini ve artık Hasan Han'dan intikam almayacağına gitme vaktinin geldiğini söyler.⁹¹

⁹⁰ Bk. Metinler; Türkiye Türkleri Versiyonu.
⁹¹ Bk. Metinler; Türkiye Türkleri Versiyonu.

Kahrmanın hazırlanmasına yönelik olarak elde ettiği olağanüstü güç, bilgi ve silah bakımından anlatım sırası ve motiflerdeki bazı farklar dışında altı anlatıma birbirine çok yakındır. Türkmen, Kazak, Özbek ve Uygur versiyonlarında mistik bir şekilde, dini yollardan, dini hüviyeti bulunan kişiler vasıtasıyla elde edilen olağanüstü özellikler, batı versiyonlarında daha mitik bir özellik arz eder. Ancak Cığalı Beg, Ali Kişi veya Ali Kişi karakterinde karşımıza çıkan baba veya dedenin, kahrmanın bu özellikleri elde etmedeki rolü bakımından da bütün versiyonlarda ortaklık söz konusudur. Bu farklılıkların tamamen mahallî olmasına karşılık, benzerlik ise Türk destan gelenegini oluşturan anlatıcıların asıl kaynaklarının aynı olmasından kaynaklanmıştır.

Yapı bakımından da bu kısımda verilen olağanüstü özelliklerin ileriye yönelik hazırlık mahiyetinde yapılar olduğunu da hatırlatalım. Yine burada görülen motiflerin hemen bütün Türk destan ve hikâyelerinde de çok sık rastlanan motifler olduğu, bunun da destan ve hikâye anlatıcılarıyla ilgili olduğu fikrindeyiz.

IV.7. Köroğlu'nun Çamlıbel'e Verleşmesi ve Yigitleri Toplaması:

Kahrmanın hazırlıklarını tamamlamasından sonra kendine bir yer, yurt edinmesi ve etrafında yigitleri toplaması söz konusudur. Bu kısım, Türkmen versiyonunda şöyle anlatılmıştır; Köroğlu, kırkların yanından dedesi Cığalı Beg'in yanına döndüğünde, dedesi çok sevinir. Cığalı Beg, Köroğlu'nun Çamlıbel'e gidip, oraya baş olması gerektiğini, orada Gencim Beg ve Habib Beg adlı akrabalarıyla tanışıp, yerleşmesini söyler. Köroğlu, dedesiyle ve dalaşıp Çamlıbel'e gider ve akrabalarıyla tanışır. Çamlıbel'e yerleştikten sonra Cığalı Beg'i de oraya götürür.

Çamlıbel halkı kısa zamanda Köroğlu'nu kendi begleri kabul edip, ona ihtiyacı olan her şeyi verir ve Köroğlu da böylece çalışmadan yaşamaya başlar. Kısa zamanda Köroğlu'nun etrafında çalışmayı sevmeyen bir sürü adam toplanır. Bunlar kısa zamanda elde, avuçta olanı yiyip, bitirirler ve Köroğlu, Gencim Beg'den borç ister, ancak cimri olan Gencim vermez. Köroğlu'nun adamları Gencim Beg'den izinsiz onun hayvanlarını alıp, yerler. Gencim Beg bunu öğrenince, Köroğlu'nun makamına gelip, yaptığı işlerin doğru olmadığını, adamlarına hırsızlık yaptıracağına, babası ve dedesine işkence yapan Hünkâr Padişah'tan intikam almaya götürmesini söyler.

Köroğlu, Gencim Beg'in sözlerini doğru bulup, adamlarına hazırlanmalarını söyler, ancak adamlardan bir kısmı kendilerinin Hünkâr Padişahla derilerinin olmadığını söyleyip, gitmek istemezler ve Köroğlu'dan ayrılırlar. Bir kısmı ise Köroğlu'nun yanında yiyip, içtiklerini söyleyip onunla birlikte kalırlar. Ertesi gün Köroğlu, kalan yigitlerin sözü dinlenenlerinden olan

Handan Batır'dan olanları öğrenir ve atını eyerleyip yiğitlerle dolaşmaya çıkar.

Diğer taraftan Adı Beg'in sağlığında onunla birlikte olan kırk yiğit, Adı Beg öldükten sonra Candibil'den kaçıp, dağlık bir yere yerleşmişlerdir. Sapar Merem adında bir yiğidin liderliğinde, onu Sapar Köse diye çağırıp lider tanıyan yiğitler, yaşadıkları dağ yakınından geçen kervanlardan haraç alarak yaşamaktadırlar. Göroğlu, Handan Batır ve diğer yiğitlerle dolaşmaya çıktığı gün Sapar Köse ve adamlarının bulunduğu yere doğru gelir. Köse'nin adamları kendilerine bir grubun yaklaştığını görüp Köse'ye haber verirler ve hep birlikte yolu tutarlar.

Göroğlu ve adamları gelince, Sapar Köse adamlarıyla birlikte saldırır, ancak Göroğlu onların hepsini yere serer. Sapar Köse bu grubu yenemeyeceğini anlayınca, Göroğlu'nun attan inip kendisi ile görüşmesini ister. Bir taraftan da görüş yaparken adamlarıyla saldırıp onu yakalamayı planlar. Göroğlu ve Köse görüşürlerken arkasından kendine yaklaşıp hile yapmak isteyen Köse'nin adamlarını ve Köse'yi, Göroğlu yere yattırır.

Göroğlu'nu yenemeyeceğini anlayan Sapar Köse ona kim olduğunu söyler. Göroğlu, kendisinin Adı Beg'in oğlu, Cıgallı Beg'in torunu olduğunu söyler. Sapar Köse ve adamları buna hem şaşırır, hem sevinirler ve kendilerini Göroğlu'na tanıtır. Sapar Köse ve adamları Göroğlu'nun emrine girip onu lider kabul ederler ve hep birlikte Kızılbashlardan intikam almak için hazırlık yaparlar.⁹²

Kazak versiyonunda bu kısım oldukça kısa olup bir önceki bölümle verilmesi söz konusu edilmemiştir. Ancak bu şehir aynı zamanda "Jembibil" olarak da adlandırılmıştır.⁹³

Özbek versiyonunda bu kısım "Çartaklı Çambil" başlığı altında şöyle anlatılmıştır; Göroğlu, Gavsul-Gıyas'ın duasını ve Girat'ı alıp Yevmit'e döner. Göroğlu zamanının göğünü Girat'ıyla dolaşarak geçirir. Sık sık Hocataş'daki Türkmen yurdu Urgenç ile Hunhar Şah'ın ülkesinin sınırı olan yere gider. Bir gün yine bu dağda dolaşırken orada bulunan bir ağacın bulunduğu yeri çok beğenir, orada kendine bir "Çartak" (kule) yaptırır. Bundan sonra Türkmen yurdundan geçen tüccarlardan vergi almaya başlar. Kısa zamanda Çartaklı Çambil olarak tanınan bu yerin etrafını duvarla çevirir,

⁹² Bk. Metinler; Türkmen Versiyonu.
⁹³ Bk. Metinler; Kazak Versiyonu.

kendisine katılanlara orada evler yaptırır. Goroğlu, Çambil'i gittikçe bayındır hale getirir ve orada yiğitleri toplamak ister.

Diğer taraftan Goroğlu'nun babası Rövsen esir götürülürken onunla birlikte olan kırk yiğit kaçmış ve bir süre Ahmed Serdar'ın yanında çalıştıktan sonra dağlarda yaşamaya başlamışlardır. Sefer Bay, Dali Bay, Sali Bay, Tali Bay, Serma, Kirma, Miritik, Serik, Mutal ve Butal önde gelenleri olan bu yiğitler Türkmenler dağın yanından geçerken saklanır, Kızılbaş tüccarları geçerken onlardan haraç alarak yaşarlar.

Goroğlu adam toplamak için dolaşırken bu yiğitlerin bulunduğu yere gelir ve onlarla aralarında tartışma çıkar. Goroğlu'nun görünüşüne bakıp onu da kendilerine katmak isteyen kırk yiğit, onun gücünü denemek için güreş tekliif ederler ve Goroğlu onların hepsini yener. Güreşten sonra Goroğlu'na kim olduğunu soran kırk yiğide Goroğlu; başından geçen bütün olayları anlatarak kendini tanıtır. Kırk yiğit, Goroğlu'nu kendilerine lider kabul ederler ve Kızılbaş yurduna baskın yapmak için hazırlanırlar.⁹⁴

Uygur Türklerine ait versiyonda, bu kısım da Goroğlu'nun intikam almasından sonraki bölümde anlatılmıştır. Oldukça karmaşık ve birbirine eklenmiş kısımlardan oluşan bu kısım şöyle anlatılmıştır; Goroğlu, Hızır ve pîrlerle tanıştıktan bir süre sonra İsfahan'a gitmeye karar verir. Ehmedhan onu engellemeye çalışırsa da, Goroğlu, dayısından izin alıp, İsfahan'a gider. Şehre ulaşır, orada dolaşan Goroğlu, sokakta on, oniki yaşlarında güçlü bir çocuk görür ve onun kim olduğunu sorar. Oradakiler, bu çocuğun, İsfahan'ın güçlü pehlivanı Haldarhan'ın oğlu Hesenhan olduğunu söylerler. Goroğlu, hiçbir şeye aldırmadan çocuğu terkisine alıp, Çambil'e doğru yola çıkar.

Bu sırada, peri padişahının kızı Ağa Yunus, periler ülkesinde fal bak-tırmakta ve kiminle evleneceğini öğrenmeye çalışmaktadır. Falcı ona, yirmi yaşlarında Goroğlu adında, şu anda atıyla Çembil'e doğru yol alan ve yanın-da on, onbir yaşlarında bir çocuk bulunan biriyle evleneceğini söyleyince, Ağa Yunus, peri hizmetçilerini çağırıp, sarayını Goroğlu'nun yolu üzerine taşımalarmı emreder.

Goroğlu, Ağa Yunus'un sarayına gelir ve içeri buyur edilip, Ağa Yunus ile tanışır. Ağa Yunus'un kendisiyle evlenmek istediğini öğrenen Goroğlu da bu isteği kabul eder. Kısa bir törenden sonra, tekrar Goroğlu'nun atına binip, Çembil'e doğru yola çıkarlar.⁹⁵

Azeri versiyonunda bu kısım kahramanın intikamını almasından sonra-dır ve şöyle anlatılmıştır; Koroğlu, babasıyla birlikte gelip, Koşabulak'ın

⁹⁴ Bk. Metinler; Özbek Versiyonu.
⁹⁵ Bk. Metinler; Uygur Versiyonu.

bulunduğu Çanlibel'e yerleşirler. Ali Kişi bir gün oğlunu yanına çağırıp, artık ömrünün azaldığını, oğluna vasiyeti olduğunu söyler. Köröğlu'na, Çanlibel'de yaşamasını, atı ve kılıcına karşı kimse'nin duramayacağını söyledikten sonra, yakınlarda Deli Hasan adında bir hırsızın adamlarıyla yaşadığını, ona karşı dikkatli olmasını, artık oğlunun adının "Köröğlu" olduğunu söyler. Ali Kişi bir süre sonra ölüyor ve Köröğlu onu Koşabulak yanında bir yere defneder. Bundan sonra Köröğlu Çanlibel'de yaşamaya devam eder.

Köröğlu bir gün Girat'ıyla birlikte Çanlibel civarında dolaşırken bir grup atıyla karşılaşır. Atlılar etrafını sarıp, ondan atını isterler. Aralarında tartışma çıkıyor ve atlıların lideri olan ve kendisini Deli Hasan diye tanıtan bu kişi, adıyla Köröğlu'nu korkutmaya çalışır. Köröğlu da ona meydan okur ve kavgaya başlarlar. Sonunda Köröğlu, Deli Hasan'ı yener ve öldürmeye yeltendiği anda Deli Hasan kendini yenen bu yiğitle kardeş olup, ona hizmet etmek istediğinde olduğunu söyler ve Köröğlu onu bağışlar. Her ikisi de birbirine kardeş olmaya yemin ederler. Deli Hasan topladığı bütün ganimetlerin ve adamlarının Köröğlu'nun emrinde olduğunu söyler. Köröğlu ve Deli Hasan yiğitleri de toplayıp Çanlibel'e gelip yerleşirler ve Çanlibel yiğitler yurdu olarak anılmaya başlar.⁹⁶

Anadolu Türkleri versiyonunda da kahramanın Çanlibel'e yerleşmesi ve yiğitleri etrafında toplaması intikam alışkan sonra şöyle anlatılmıştır; Hasan Han'ı öldürüp, onun adamlarından kurtulan Köröğlu ve Ali Kişi, Çengli, puslu bir dağ beline geldiklerinde Ali Kişi o yerin "Çenglibel" adında bir yer olduğunu ve oraya yerleşmeleri gerektiğini söyler ve baba, oğul oraya yerleşir.

Bir gün Ruşen'i yanına çağırarak Ali Kişi, artık ömrünün son günlerini yaşadığını, Kirat'ına iyi bakmasını, onu kimseye bırakmamasını, Ruşen'in kısa zamanda, her tarafta tanımadığını söyledikten sonra, onun artık "Köröğlu" adını taşımasını söyler.

Köröğlu'nun adını duyanlar Çanlibel'e gelip yerleşmeye başlar ve Köröğlu'nun hizmetine girerler. Ali Kişi bir gün hastalanıp ölür ve Köröğlu onu Koşabulak'ın yanına defneder. Köröğlu kısa zamanda topladığı yiğitlerle Çanlibel'de kendi teşkilatını kurar, kısa zamanda adı ve şöhreti bütün dünyaya yayılır.⁹⁷

Birbirinden çok az farklarla anlatılmakla birlikte bütün versiyonlarda kahramanın Çanlibel'e yerleşmesi ve etrafında yiğitleri toplayıp, kendi düzenini kurması ortaktır.

⁹⁶ Bk. Metinler; Azeri Versiyonu.

⁹⁷ Bk. Metinler; Türkiye Türkleri Versiyonu.

Doğu versiyonlarında dikkat çekici olan nokta zaten bir bey soyundan gelmekte olan Köroğlu'nun Candibil'e gelip yerleşmesi ve kendi halkı tarafından "Han" seçilmesidir. Köroğlu bu işleri tamamladıktan sonra düşmanlarından intikam almak için her şeyi hazırdır. Batı versiyonlarında ise kahramanımız Köroğlu, Candibil'de topladığı adamlarla kendi düzenini kurar, yani beyliğini ilan eder. Batı versiyonlarındaki bu durum eski Türk devlet teşkilatının Köroğlu Destanı'na bir yansımaları olarak düşünülebilir. Kahramanın kendi teşkilatını kurması veya han olması bakımından doğu versiyonlarının daha eski ve geleneği devam ettiren versiyonlar olduğunu, batı versiyonlarının ise zayıflamış bir geleneğin izlerini belli ölçüde devam ettirdiğini söyleyebiliriz.

Üzerinde durulması gereken bir başka konu ise kahramanın yerleştiği Candibil/Candibil'dir. Bu yer Köroğlu anlatımlarında merkezi bir mekân özelliği arz etmesi bakımından destanın yapısı için çok önemlidir. Doğru ve batı versiyonlarında "Köroğlu'nun Ortaya Çıkışı" kolundan sonraki anlatılarda olayların çoğu Candibil'de başlar ve biter. Bu bakımdan destandaki Candibil, Dede Korkut Kitabı'ndaki "Oğuz Yurdu"na benzer. Candibil, Köroğlu'nun ve destanın en karakteristik özelliklerinden birisi olup, Köroğlu Kirat'ından sonra Candibil ile de özdeşleşmiştir.

Köroğlu'nun yigitleri etrafında toplaması da oldukça önemlidir. Yigitlerin Köroğlu'nun etrafında toplanması destanın hem yapısı, hem de muhtevası için gereklidir. Yigitleri etrafında toplamak eski bir Türk geleneği olan destan kahramanının "Kırk yigit"e sahip olmasının Köroğlu'na yansımış bir şekli olarak düşünülebilir.

Kırk yigit kavramı, doğu versiyonlarında devam ettirilirken, batı versiyonlarında biraz daha değişmiş ve bozulmuş olarak ve ayrıca sayı olarak da abartılmış veya reelleştirilmiş bir yapıya dönüştürülmüştür. Bütün bunlar inceleme konusu ettiğimiz metinlerin anlatıcısı olan sanatçılar ve onların temsil ettiği geleneklerin geçirdikleri aşamalarla ilgilidir.

IV.8. Köroğlu'nun İntikam Alması ve Tanınması:

Kahramanımız Köroğlu/Köroğlu'nun daha ileride atılacağı maceralar, kazananacağı başarılar için olağanüstü özellikler, at ve silâhlara sahip olmasının dan sonra anlatım yapısına göre yapması gereken iş artık bellidir; düşmanla karşılaşp onu yenmek ve içinde yetiştirdiği toplumun acılarına son vermektir.

İnceleme konusu ettiğimiz metinlerden Türkmen versiyonunda bu son kısım şu şekilde anlatılmıştır; babasının kırk yigidi ve kendi topladığı adamlarla birlikte hazırlık yapan Köroğlu, Kızılbaş ülkesine baskın yapıp, Hünkâr Padişah'ın yüz bin kişilik ordusunu büyük bir bozguna uğratar. Hünkâr Padişah'ı da öldürüp, babasının, dedesinin intikamını alan Köroğlu ve

adamları önce Sapar Köse'nin gardağına, oradan da Candibil'e dönerler. Göroğlu Candibil'i ve Türkmen halkını yüceltip, mutlu bir şekilde kendi halkıyla yaşar.⁹⁸

Köroğlu'nun intikam alması Kazak versiyonunda iki ayrı kısımdan oluşur. Bunlardan ilki onun Rayhan Arap'tan intikam alması olup şöyledir; Köroğlu; Kırat'a ve olağanüstü silâhlara sahip olduktan sonra hemen Türkmen yurdundan Arap ülkesine gider ve yolda karşılaştığı bir göbandan edindiği bilgiyle yengesi Barşayım'ı bulur. Barşayım'la bir dilenci kılığında görüşen Köroğlu, onunla anlaşır, onu ertesi gün Rayhan Arap'ın kızıyla geleceği şehrin dışında bekler. Köroğlu'nun beklediği yere Rayhan Arap'ın kızı Kurbangül ile gelen Barşayım, Türkmenlerden utandığı için Köroğlu ile birlikte Türkmen yurduna gitmeyi kabul etmez ve kendi yerine Kurbangül'ü götürmesini söyler. Köroğlu, Kurbangül'ü alıp, kaçarken Rayhan Arap onu takip eder, ancak yetişemez. Köroğlu, Kurbangül'ü dayısı Gejdem Beg'e evlendirir.

Rayhan Arap, Barşayım'ın yaptıklarını anlayıp onu döver ve hapse atar. Daha sonra da kızını nişanladığı Kızılbaş'a haber gönderir ve Türkmen ülkesini basmak için çağırır.

Köroğlu, Arapların geleceğini tahmin edip, hazırlık yapar ve sınırda bekler. Sınırda beklerken, bir gece gizlice Arap ülkesine gider ve Barşayım'ı zindandan kurtarır, Türkmen yurduna getirir.

Rayhan Arap ve Kızılbaş'ın askerleriyle, Köroğlu'nun askerleri karşılaşıp ve Köroğlu galip gelir. Rayhan Arap ve Kızılbaş esir alınıp, Gejdem Beg'e getirilir. Gejdem Beg esirleri serbest bırakır, Kurbangül'ü Kızılbaş'a verip Araplarla dostluk ve birlikte hareket etme konusunda bir anlaşma yapar.

Köroğlu'nun ikinci ve asıl intikam alışı ise şöyledir; Köroğlu Türkmen ordusunu hazırlar, Rayhan Arap ve Kızılbaş'ın da kendisine katılmasıyla dörtüzbün kişilik bir orduyla Kızılbaş ülkesine doğru yola çıkar.

Bu sırada gördüğü bir rüyayı yorumlatan Şağdat Han, Köroğlu ve ordusuna gölde tuzak kurmak isterse de başarılı olamaz. Sonunda Köroğlu'nun ordusuyla Kızılbaş Şağdat'ın ordusu karşılaşıp. Savaş meydana ilk önce tek tek yiğitler çıkıp birbirleriyle dövüşürler. Kızılbaş Mahrambek'in birkaç Türkmen yiğidini yendikten sonra Köroğlu'na meydan okuması üzerine Köroğlu babasını yakalayıp götürür. Mahram'a karşı çıkıp onu öldürür. Bunların dövuşünden sonra iki ordu savaşıp ve Şağdat'ın ordusu yenilir. Şağdat, Köroğlu tarafından idam edilir. Ayrıca Şağdat'ın rüyalarını yorumlayan ve ona akıl veren cadı da yakalanarak cezalandırılır.

Köroğlu, Şagdat'ın yerine Babalı'yı Kızılbaş ülkesine han yapar. Daha sonra Kızılbaş ülkesinde kalmış olan Gejdem Beg'in ilk hanımı Külayım'ı da alarak Jembilbil'e döner. Köroğlu; Gejdem ve Külayım'ı bir düğün yaparak evlendirir. Köroğlu'nun yönetimi altında Türkmenler mutlu bir hayat sürer.⁹⁹

Özbek versiyonunda Köroğlu'nun intikam alışı şöyledir; Köroğlu, Seferbay ve adamları ile tanıştıktan sonra hazırlık yapar ve yiğitleriyle birlikte Bedbahr Dağı'nı aşır. Hunhar Şah'ın şehrine saldırır. Kızılbaşların gönu öldürüp, mallarını ganimet olarak alıktan sonra Çambil'e dönerler. Çambil'i mأمur hale getiren Köroğlu orayı bir şehir yapar ve kendisi de Han olur.¹⁰⁰

Daha önce de belirttiğimiz gibi, bu kısım Uygur Türklerine ait versiyonda, Kahramanın Çamlıbel veya Çembil'e yerleşmesi ve etrafında yiğitleri toplamasıyla ilgili kısımlardan önce anlatılmıştır. Batı versiyonlarından ve Doğru versiyonlarının bazılarından farklı bir konu üzerine oturtulan Uygur versiyonunda, babanın kör edilmesi vb. konular yer almadığı için, kahramanın intikam alması, daha çok dayısının katısının kaçırlmasıyla ilgilidir. Bu kısım şöyle anlatılmıştır; yiğit bir delikanlı olan Köroğlu, bir gün dayısı Ehmedhan'ın huzuruna çıkıp, yedi yaşındayken verdiği söz ve ettiği yeminin gereğini yerine getireceğini ve Danyar Pehlivan'dan intikam almak için Ceyhun Şehri'ne gideceğini söyleyip, dayısından izin ister. Dayısı izin vermezse de, Köroğlu'nun ısrarı üzerine, onun Leyli Kır'ını hazırlar. Köroğlu da altın tacını, keskin mızrak ve elmas kılıcını alıp, Leyli Kır'a biniyor yola çıkar.

Günler sonra Ceyhun Şehri yakınında büyük bir nehire ulaşan Köroğlu, hiç kimsenin geçmeyeceği bu nehrin atı Leyli Kır'ın ucması sayesinde geçer ve bir akşam vakti Ceyhun Şehrine girer. Bir süre şehirde dolaşan Köroğlu, ertesi gün Ezim Köz Ayım'ın bulunduğu sarayın önüne gelir. Bahçede bir çocukla oynadığını gördüğü Ezim Köz Ayım'ın Danyar'dan bir çocuğu olduğunu düşünürken, orada bir kız daha görür ve onun da Danyar'ın birinci

Ezim Köz Ayım'ın yanına gider. Köroğlu'nu gören yengesinin gözleri yaşla dolar. Köroğlu, onu götürmeye geldiğini söyleyince, Ezim Köz Ayım, Ehmedhan'ın kendisini kabul etmeyeceğini ve buca yıl sonra Çembil'e gitmesinin doğru olmayacağını söyler. Bunun üzerine Köroğlu da Danyar'ın ilk eşinden olan kızını alıp, şehir dışına doğru gider. Ezim Köz Ayım, durumu Danyar'a bildirir ve Danyar askerlerini toplayıp, Köroğlu'nun arkasından gider.

Göroğlu'na geçilmesi zor nehrin kıyısında yetişen Danyar, kızını bırakmasını ister. Ancak, Göroğlu ona meydan okuyup, onun kızını aldığı, yunca savaştan Göroğlu, pek çok asker öldürür ve hepsiyi baş edemeyeceğini anlayıp atının başını Tecen Nehri'ne çevirip, uçarak karşı kıyıya geçer. Danyar da atıyla nehri geçmek ister, ancak nehri geçemeyip, suda boğulur. Göroğlu, Danyar'ın kızıyla birlikte Çembil'e döner. Çembil'de büyük bir şölenle karşılanan Göroğlu'na dayısı Ehmehdhan teşekkür edip, ayrı bir saray yaptırır. Anlatmanın bundan sonraki kısmında, kahrmanın intikam almasından sonra İsfahan'a gitmesi ve oradan Hesenhan'ı getirmesi ve dönüştürme işiyle ilgili anlatılmaktadır. Göroğlu, sadece Ağa Yunus ile tanışıp, onunla evlenmesi anlatılmaktadır. Yunus ile de evlenir. Toplam dokuz Miskal Peri ve Bağ-ı İrem perisi Gülnar Peri ile de evlenir. Toplam dokuz hanımla evlenen Göroğlu'nun namı her yere yayılır.

Göroğlu yirmibeş yaşına geldiğinde, dayısı Ehmehdhan büyük bir toy düzenler ve tacını tahtını Göroğlu'na bıraktığını ilan eder. "Emir" unvanını alan Göroğlu, oğlu kabul ettiği Hesenhan, peri ve insan hanımları ve kırk yigidi ile Çembil'i büyük ve mamur bir şehir haline getirir.¹⁰¹

Daha önceki bölümde de belirttiğimiz üzere Azeri versiyonunda kahrmanın intikam alması Çamlıbel'e yerleşip yigidi toplamasından önce anlatılmış olup şöyledir; Ali Kişi, oğlunun gerekli silah ve ata kavuşmasından sonra Röşen'le birlikte yetiştirdikleri atlara binip Hasan Han'ın sarayına varırlar. Orada Ali Kişi, Hasan Han'ı dışarı çağırır ve beğenmediği atları görmesini ister. Ancak Hasan Han dışarı çıkıp Ali Kişi'nin hakaretine karşı ilk kılıcı ile ona saldırmak isterse de Röşen, Hasan Han'ın üzerine atılıp kafasını vücudundan ayırır. Durumu gören Hasan Han'ın askerleri Röşen'e saldırır. Röşen bir süre onlarla savaşırsa da babasının tavsiyesini dinler ve babası ile birlikte oradan kaçar. Kendilerini takip edenlerin elinden Gırat ve Dorat'ın maharetiyle kurtulan Köroğlu ve Ali Kişi Çamlıbel'e gelip yerleşirler.¹⁰²

Anadolu Türkleri versiyonu da Azeri versiyonuna benzer olup şöyledir; Hasan Han, Ali Kişi'nin atları nasıl yetiştirdiğini ve Rusen'in nasıl bir ata sahip olduğunu öğrenip korkmaya başlar. Etrafındakilere danışıp bu atları Rusen'in elinden almak isteyen Hasan Han bir plan hazırlayıp Rusen'i misafir olarak sarayına davet eder. Plana göre Rusen'i sarhoş edip atları elinden alacaktır.

Ali Kişi, Hasan Han'ın planını anlayıp oğlunu yalnız göndermez ve iki-
si birlikte giderler. Hasan Han'ın sarayına geldiklerinde Ali Kişi, Hasan
Han'ı dışarıya çağırıp ondan intikam almaya geldiğini ve beğenmediği ata-
rın nasıl atlar olduğunu görmesini söyler. Hasan Han askerlerine emir verip
Ali Kişi ve Ruşen'i öldürmek ister, ancak Ruşen, askerleri dağıtıp Hasan
Han'ı öldürür. Kalan askerlerle bir süre daha savaşan Ruşen babasını dinler
ve atını Hasan Han'ın sarayının dışına sürer. Kendilerini takip edenlerin
elinden atlarının maharetiyle kurtulup baba, oğul Çamlıbel'e getirir.¹⁰³

Özet kısımlarda da görüldüğü üzere altı versiyonda da Köroğlu/
Goroglu, babasının, dedesinin, annesinin ve kendi halkının intikamını al-
makta ve kendi yurduna han olup şöhret her tarafa yayılmaktadır. Başka bir
ifadeyle; Köroğlu'nun "Kahraman" olduğu tescil edilmektedir. Küçük bazı
farklar dışında bütün versiyonlarda "Köroğlu'nun Ortaya Çıkışı Kolu" kah-
ramanımız Köroğlu'nun hanlığı, beyliği ile son bulmaktadır. İncelediğimiz
versiyonlardan Kazak versiyonunun sonu kısmının oldukça uzun olduğu
görülür. Kazak versiyonunda bu kısım, bir değil birkaç intikam ve bütün
suçluların cezalandırılmasıyla bitmektedir.

Doğru versiyonlarında dikkat çeken ortak bir özellik ise sonuçta bütün
aile fertlerinin kavuşması, birleşmesi ve toplumun da kahramanın etrafında
kenetlenmesidir. Bu sonuç destanı anlatımların vermek istediği ideal olup,
bu ideal sonuç bakımından Türkmen ve Kazak versiyonları mükemmeldir.
Özbek versiyonu ise ileriye dönük, ucu açık bir sonuca sahiptir. Yani bu
versiyondaki olaylar daha devam edecektir.

Batı versiyonlarında ise kahramanın bütün aile fertlerini birleştirme ve
bütün hainleri cezalandırması söz konusu olmayıp sadece babanın gözlerini
kör eden Hasan Han cezalandırılır. Sonuç bakımından doğru versiyonları batı
versiyonlarına göre destan geleneğine daha uygun, dolgun ve baskındır. Bü-
tün bunlar destan geleneğinin canlı bir şekilde yaşaması ve gelenek temsil-
cileri olan sanatçıların sahip olduğu bilgi ve kabiliyet yanında, mevcut me-
tinleri derleyenlerin ve düzenleyenlerin yaptıkları değişiklik, ilave ve çıkar-
malarla da ilgilidir.

Köroğlu anlatımları ister destan, ister hikâye kabul edilsin, kahramanlık
konulu bir anlatıma olarak Türk dünyası destan-hikâye geleneğinin en güzel
ve en yaygın örneklerinden birisidir.

Yüzyıllardır anlatılagelen Köroğlu anlatımları başlangıçta tarihi bir
kahramanın, bir Türkmen yigidi veya beyinin hikâyesi olarak ortaya çıkmış
olsa bile, yayıldığı coğrafi alan ve olgunlaşıp, geliştiği Türk boylarının des-
tan-hikâye gelenekleri içinde çok zengin ve karmaşık bir yapı kazanmıştır.

Türk boylarının her birinin ortak kültür ve tarihi yanında, her birinin sahip olduğu mahallî kültür ve tarih yapısı, diğer pek çok kültürel yaratmada görüleceği gibi, Köröğlu'nu da belirli ölçülerde mahallî renklerle yeniden, yeniden şekillendirmiş ve renklendirmiştir. Bütün mahallî renk ve şekiller ortadan kaldırdığı gibi, Köröğlu'nun kültür yapısı, Türk değerleri ve dünya görüşü ortaya çıkmaktadır. Bizim bütün Türk boylarına ait versiyonları karşılaştırtarak ulaştığımız sonuç destanî bir anlatımın içinde mevcut olan "Özde Türk Birliği"nin varolduğudur.

Biz, bu birlik anlayışı etrafında aynı kökten geldiğini tespit ettiğimiz Köröğlu'nun doğu ve batı versiyonlarının ilk kolunu karşılaştırtırken, versiyonlar arasında mevcut olan ortak yapı ve muhtevanın sadece altı versiyonla sınırlı kalmadığını, bu yapı ve muhtevanın aynı kültür anlayışının ürünü olan diğer Türk destanlarıyla da ortak olduğunu yer yer vurgulamaya çalıştık.

Köröğlu'nun hangi versiyonun daha iyi veya hangi versiyonunun daha zengin olduğu veya hangi versiyonunun diğerlerine kaynaklık ettiği gibi bir sonucu ortaya koymak bu çalışmanın amaçlarından değildir. Bu sebeple biz, bu konuyu okuyucunun kendisine bırakmayı tercih ettik. Böyle bir sonuca ulaşmayı tercih etmemekle birlikte yeri geldikçe hangi versiyonun daha iyi anlatılmış veya düzenlenmiş olduğunu belirttik. Sadece birkaç metni inceleyip, karşılaştırarak bir destanın kaynağını belli bir yere bağlamak günümüz folklor anlayışlarıyla bağdaşmamakta, bunun yerine anlatımların zenginliği veya zayıflığı, metnin derlendiği sanatçı, sanatçının sahip olduğu gelenek ve çevre ile ilgili olarak değerlendirilmektedir. Bu açıdan bir değerlendirmeye yapılırsa; biz eldeki metinler ve anlatıcılar hakkında sahip olduğumuz bilgi-lere göre; gelenegin daha canlı yaşadığı çevrenin oluşturduğu "doğu" versiyonlarının daha zengin ve canlı olduğunu söyleyebiliriz. Zaten bu özellik metinler okunduğunda da hemen kendini göstermektedir.

Köröğlu'nun ilk kolunu oluşturan metinler üzerinde yaptığımız bu inceleme; bir kahramanın ortaya çıkışından ve toplum tarafından onun kahraman olarak kabul edilmesine kadar uzanan çizginin, Türk düşünce ve dünya görüşüne göre nasıl yaratıldığını gösteren bir örnektir. Bir destan kahramanının doğumundan, kahraman oluşuna kadar uzanan olaylar dizisi bakımından Köröğlu anlatımları, başka toplumların destanî anlatımlarından oldukça farklı bir yapı ve muhtevada kurulmuş, tamamen Türk anlayış ve zekasıyla idealize edilmiş değerleri sunar.

Bu tür çalışmaların çoğaltılarak Türk destanlarının temel yapı ve muhtevallarının ortaya konulması ve bu konuda yapılacak yeni çalışmalarda bu incelenen örnek alınması en büyük dileğimizdir.

V.1. TÜRKMENİSTAN TÜRKLERİ VERSİYONU*

V.1.1. Türkmenistan Türkleri Versiyonu Hakkında:

Türkmenistan Türklerine ait anlatma, Baymuhamet Ataliyeviç Kartıyev tarafından Taşavuz bölgesinde Türkmenlerin ünlü bahşısı Pelvan Bahşı'dan derlenmiş ve B. A. Kartıyev tarafından "Ger-oglı; Türkmen Gahrimangılık Eposı" adı altında, Moskova'da Türkmençe ve Rusça olarak yayımlanmıştır.¹ Adı geçen eserde 32 sayfa olarak anlatılan ilk kol tamamen nesir haldedir. B. A. Kartıyev'in verdiği bilgilere göre bu metin ilk defa A. Chepov tarafından 1937 yılında derlenmiş ve baskıya hazırlanırken Kartıyev tarafından yeniden düzenlenmiştir. Adı geçen eserde yer alan metinlerin tamamı Türkiye Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.²

V.1.2. Metin:

Göroğlu'nun Ortaya Çıkması

Eski raviler şöyle rivâyet ederler :

Çok eski devirlerde, eski zamanlarda Çardaklı Candibil denilen bir yurt vardı. Bu yurdun sultanı bütün vaktini zevk ve sefa içinde, yiyip içme ile geçirirdi. İlin, halkın halinden haber almazdı. Onun hanlık sürdüğü devirlerde Candibil'in gariplerinin ve yoksullarının sayısı her geçen gün artıyor, ezilip horlananların ahı, inleyişi göklere yükseliyordu. Bu hanın, memleketi ve milleti düşünmeyişinden faydalanan öteki yurtların hanları, beyleri, halkın üstüne hücum ederek, oğul olca kız esir edip giderlerdi.

O hanın, bütün yurtta bilinen bir seyisi vardı, ona Cığalı Beg derlerdi. Cığalı Beg insanlığı, iyice ve kötüye karşı davranışları ile herkes tarafından seviliyordu. Onun söylediği sözler, verdiği öğütler halkın gönlünde taht kurmuştu. Bu yüzden onu tanıyan, huyunu suyunu bilenler ona danışmadan bir iş tutmazlardı. Cığalı Beg, her zaman hem bildiğini halka anlatır hem de halkın anlattıklarını dinleyip, onların sözlerine saygı gösterirdi.

Günlerden bir gün, hanın vakti gelip dünyadan göçtü. Candibil yurdunun halkı toplanıp; "Şimdi kimi han seçeceğiz?" diye birbirine danıştı. Herkes

* Türkmen Türkleri versiyonu Yrd. Doç. Dr. Mustafa Arslan tarafından Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Bu metnin geri kalan kısmı ve Türkmen Köroğlu anlatmalarının tamamı için bk. Mustafa Arslan, "Köroğlu Destanının Türkmen Versiyonu Üzerine Mukayeseli Bir İnceleme." İzmir: Ege Üniversitesi, 1997 (Yayımlanmamış doktora tezi). Çalışmamızda bu aktarmayı esas aldık.

1 B. Kartıyev. *Ger-Ogılı; Türkmen Gahrimangılık Eposı*. Moskova: Glavnia Redaktisia Vostochnoi Literatury, 1983. ss.32-63.

2 Türkmen Köroğlu metinleri ilk defa "Göroğlu; Türkmen Halk Destanı I-VIII. Hazırlayan: Annagülü Nurmehmet. Ankara: Biliş Yay., 1996".

kendi fikrini söyledi. En sonunda laf dönüp dolaşıp bir ip misali inceliyor. İğnenin deliğinden geçti. İnsanların göğü; "Biz önceki handan bir defa olsun hayır görmedik, devamlı hortlandık. Şimdi bizim halimizi göreceksiniz, ağrıyan, incinen yerimizle incinecek, üzülecek olanı han seçelim. Cığalı Beg bizim bu isteklerimize uygun kişi olsa gerek" deyip, onu kendi içlerinden han seçtiler.

Cığalı Beg'in üç oğlu vardı. En büyük oğlunun adına Gencim, ortanca oğluna Mümin, en küçük oğlunun adına da Adi Beg derlerdi.

Cığalı Beg büyük oğlunu evlendirdi, illendirdi. Gencim yanına bir kılı kelle getirip (gelin) evlendirildikten sonra, dünya malına dalıp, babasına destek vermedi. O, dünya malına yönelip, zengin olmakla meşgul oldu. Basından evini ayırıp, dirlik düzenliğini kurup, kendi kendine mal mülk yapıp mak hevesine dalıp gitti.

Mümin denilen ortanca oğlu ise; akıllı bir hoş, hastalıklı, gözleri şaşı bırıydı. Cığalı Beg; "Ne olursa olsun, bu benim oğlum, ona atalık borcumu ödemen gerek" deyip, bu oğlunu da evlendirmenin derdine düştü. O yere varıp kız soruyordu, bu yere varıp kız soruyordu. Her nereye vardysa; "Herkes tarafından alaya alınan, hastalıklı, şaşı birine kız vermez" deyip sakıvışturuyorlardı. Bu yüzden Mümin evlenemedi. O şimdi böylece kalıversin, haberi kimden al, Adi Beg'den al.

O, arzulu, akıllı, cesur, memlekete millîte faydalı gerçek bir kocayıtlı olup yetiştirdi. Candibil yurdunun ağıltan zayıf düşenleri, kişi zulmüne, yabancılardan, beglerin eziyetine dayanamayan yığıtları gelip; "Adi Beg, sen gerçek bir kocayıtlısın, bize merhamet ediyorsun. Bizler sana kul köle olup hizmet edeceğiz, ömrümüzü senin hizmetinde geçireceğiz" deyip, onun etrafında toplanmaya başladılar. Adi Beg de; "Asıl benim arayıp da bulamadığım sizin gibi yığıtlardır" deyip, geleni yanına alıp, çayı, çöregi sakınmadan veriyor; at, silâh, elbise, araç-gereçlerini düzüyordu. Adi Beg toplanan bu yığıtların içinden seçme, kahrıman kırk yığıtları ayırıp, atlı asker edinererek devamlı olarak yanına aldı. Kalanlar ise, savaş günü toplandılar. Böylelikle Adi Beg'in adı, samı yükseltildi.

Günlerden bir gün Cığalı Beg; "Oğlum, artık ben yaşlanıyorum. Sen kendini herkese sevdirdin, etrafına yığıtları topladın, kırk yığıtlı edindin. Vatanın, milletin dirliğini arayıp gezersin. O iki ağabeyinden hayır yok, gayrı benim bütün umudum sendedir. Ben yurdu sana teslim ediyorum, artık yurda sen han ol" dedi.

Adi Beg, babasının bu teklifini kabul edip, yurda han oldu. Büyük bir toy düzenleyip Adi Beg'i kutladılar, içten diştan herkes ona yardım etti. Adi Beg de halkına; "Ey halkım! Ben size bel bağlıyorum. Siz olmasanız benim

varacak yerim, alacak kalem yok. İnsanı yükselten, güldüren ildir. 'Dağdan arkası olanın yüreği olur' derler. Ben şimdi kendi dirliğim demiyorum, il dirliği diyorum. Her bir işte vatanın, milletin dirliğini düşüneceğim" diye söz verdi. Adı Beg kirk yigidi ile il dirliğini arayıp geziversin.

Günlerden bir gün, Adı Beg kirk yigidi alıp, ava çıktı. Epey yol gidip bir düzüğe vardılar, gözlerine uzaktan bir kervan göründü. Onlar kervana doğru "Allah" deyip at saldılar. Şimdi haberi, üstü kecebeli ak mayanın başını çekip varan, parlak boz atlıdan dinleyin.

O atlı, bunları görüp, kecebeyi bırakıp, bastı atına kamçıyı. Yigidler onu epeyce kovaladılar, fakat ona yetişemediler. Atlı gözlerinden kayıp gitti. Onu kaybettikten sonra dönüp kecebenin yanına geldiler. Kecebenin içini açıp baksalar, içinde öyle güzel bir kız oturuyor ki, tarifi yapılabacak, söylenecek gibi değil. Bu kıza sordular :

-Senin adına ne derler?

-Benim adım Güleendam.

-Sen hangi yurdun insanısın?

-Ben Şirvan ilindenim. Rayhan Arap beni almak isteyip, defalarca ilimize saldırdı. Bir nice günahsız o zalimin kamçısına hedef oldu. En sonunda anamı da, babamı da gözümün önünde öldürüp, beni alıp kaçtı. Az önce kaçıp giden parlak boz atlı o idi. İyi ki siz tam zamanında gelip, benim yarıdımına yetiştiniz. Yoksa o beni kan ağlatırdı. Onun elinde bütün ömrüm kaygı, hasret, gam, külfet ile geçirdi. Gül gibi al benzim safran gibi sararıp hazan vuran güle dönerdi.

Sonra Adı Beg'e dönerek, "Ağa size kim derler?" diye sordu.

-Güleendam kız, ben Cardaklı Candibil'in hanıym, adımı da Adı Beg derler. Bu duran atlılar da benim yigidlerimdir. Ben Candibil halkının açlarına, acıklarına arka çıkarım, onlara yardım ederim.

O zaman Güleendam;

-Çok iyi edersin Adı Beg ağa, öyleyse siz benim bahıtına çıkan insansınız. Madem öyle beni de beraberinizde götürün. Böylesine dar bir günümde benim yardımına yetiştiğiniz için ben de bundan böyle sizleri kendi dostlarım, yakınlarım olarak görürüm. Sizlere hiçbir zaman kötülük etmem. Elinimden geldiğince, her ne halde olursam olayım iyilik ederim. Sen bana da sahip çık; deyip, onlarla gitmek istedi.

Adı Beg Güleendam'ı beraberinde getirip Mümün'e nikahlayıp verdi. Her ne de olsa ağası; yedi gün yedi gece toy verdi, bahşı söyledip, at yarıştırdı,

altın kapak attırdı, güreş tutturdu. Halka ziyafet çekip, ekmek diyene ekmek, elbise diyene elbise verip, misafirlerin gönülünü hoş etti.

Önceleri kız verilmeyen şaşı, hastalıklı Mümin de Gülendâd gibi bir peri kızını alıp mutlu oldu. Günlere bir gün halk toplanıp maslahat etti: "Adı Beg, yıkılabilecek, yok olabileceğimiz zaman bize destek oluyor. Bizim aramızda bu gerçek bir kocayı. Onun izinden yürüyecek, kendine benzer bir oğlu olsa ne güzel olurdu. Dünyadan nesilsiz geçip gitmek, onun adına şanına uygun değil. Gelin, sözümüzü tutarsa onu evlendirelim. Belki böylece arzularımız da yerine gelir."

Gidip, aldıkları kararı Adı Beg'e ilettiler. Adı Beg herkesçe malum ger-
çek bir kocayı; o, dinden gıkacak, ilden gıkacak değil. Hem nereye
varsa ona kız veriler. Velhasıl gelenlerin öğüdünü dinleyip evlendi. Şimdi
haberi Adı Beg'in hanımından işidin.

Bir zaman sonra Adı Beg'in hanımı hamile olup gebe kaldı. Aydan ay,
günden gün geçip, dokuz ay, dokuz gün, dokuz saat dolunca onun sancısı
tuttu. Kadınlar etrafına toplandılar. Fakat zavalı kadın çocuğunu doğurama-
dan, genç yaşta dünyadan göçüp gitti. Onu götürüp defnettiler. Ayı, günü
dolmuş olan çocuk da anasının karnında gitti. Adı Beg, daha çocuk yüzü
görmeden gelen bu kötü talihine çok üzüldü. Cıgali Beg, gelininin aşımı,
suyunu savdiktan sonra;

-Oğlum, sen böyle oturup kendini harap edip durma, kalk yigitlelerinle
dağlara var, kuş salıp av avla, gez dolaş, gönülünü hoş et, dedi.
Adı Beg babasının öğüdünü tutup, kuşlarını, tazılarını alıp, yigitleleriyle
ava çıktı. O dağ bu dağ demeden dolaşp durdu. Bir nice zaman böylece
geçti. Nihayet günün birinde vakti saati dolup Adı Beg de dünyadan göçüp
gitti.

Şimdi haberi ihtiyar babadan alalım. Oğlunun bu garesiz ölümü sonu-
cunda Cıgali Beg'in belinin kuvveti kaçtı, gözünün nuru uçtu. "Allah'ım bu
nasıl iştir, Gençim oğlunun bana desteği yok, o gitti; Mümin oğlunun da
aklı gelip gidici. Adı Beg'im oğullarının en iyisiydi, o da bir çocuk bile
bırakmadan vakitsizce göçüp gitti" diye çok üzüldü.

Günlere bir gün Cıgali Beg uykuya daldı ve bir rüya gördü. Rüyasın-
da, "Kalk Cıgali Beg, senin bir oğlun oldu, gelininin kabrine var da yokla
gör" diye haber verdiler. Cıgali Beg gözünü açıp baksa etrafında hiç kimse
yok. Başını yere vurup yeniden uykuya daldı, fakat yine aynı rüyayı gördü.
Bunun üzerine sevinçle yerinden kalkıp, dört bir yandan haber gözlemeye
başladı.
Haberi kimden al, Gençim Beg'den al. Gençim'in koyunu, davarı göktü.
Bir gün koyun gobanlarından biri gelip;

-Gencim Beg, benim baktığım sürünün içinde sütü bir keçi var. O keçi biraz yayılıp doyuktan sonra, sürüden ayrılp mezarlığa doğru kaçıp gidiyor. Onu zaptetmek mümkün değil. Sonunda onu izleye izleye mezarlığa vardım. Keçi varıp bir mezarın başında ince ince meledi. Mezardan bir şey çıkıp keçiye emmeye başladı. Güzelce emdikten sonra gene mezara girdi, keçi de sürüye geri geldi. O şey, in midir, cin midir bilemedim. Görünüşü tüylü müylü korkunç birşey; dedi.

Gencim;

- Sen sürünü hiç başka tarafa sürmedin mi?

-Her tarafa sürüp gittim Gencim Beg, hiç care yok, keçi o mezarın başına varmadan durmuyor.

Ertesi gün goban sürüyü çıkardığında, Gencim de onunla birlikte gitti. Koyunlar yayılmaya çıkıp, bir müddet geçtikten sonra, o keçi gene sürüden ayrıldı, mezarlığa doğru gitmeye başladı. Goban ;

-Gencim Beg, seyrete, işte keçi gitti, deyip gösterdi. Gencim ile goban keçinin peşine düştüler. Keçi, gobanın dediği gibi bir mezarın başına varıp meledi. Mezardan baştan ayağa kıl kaplı bir şey çıktı, sürünüp, emekleyip varıp keçinin altına girdi. Keçi de ayaklarını gerip emzirmeye başladı. Gencim Beg ile goban mezarlar arasında saklanarak, usulca sokulup daha yakından gözlediler. Baktıklarında, bu şeyin insanoglına benzediğini gördüler. Gencim;

-Kardeşim Adı Beg'in hanımı öldüğünde hamileydi ve çocuğu karında gitmişti. Bu onun mezarıdır, deyip gobana anlattı. O sırada keçi de çocuğu emzirip, tekrar sürüye doğru yöneldi. Gencim Beg, "bunu tutup alıp gidersem, iyi bir iş yapmış olurum" diyerek, çocuğa doğru iyice sokuldu. Fakat o anda çocuk da onu görüp, hemen kaçarak mezara girdi. Bunlar varıp, mezarı dikkatlice kontrol ettiler. Bir de ne görsünler, mezar geçekten de Adı Beg'in hanımının mezarı... Gördükleri şey de onun karında giden çocuğu. Mezarın bir köşesinden küçük bir delik açılmış, o delikten girip çıkıyor. Gencim, bunun Adı Beg'in çocuğu olduğundan emin olduktan sonra, hemen atlanıp babasına mustulamaya koştu. Atını delice sürerek babasının yanına vardı. Attan bir sığırayışta inip kapıdan girdi, Cıgali Beg'e bakarak beş kelime söz söyledi. Gör bak ne söylediler :

Dinle atam Cıgali Beg,
Sana devran geldi, oldu,
Tanrım sana oğul verdi,
Senin günün doğdu, oldu.

Atam aydın oldu gözün,
Hatası yoktur bu sözün,
Ağıldı talih yıldızın,
Sana devlet geldi, oldu.

Senin işin güzel oldu,
Er pirlerin nazar saldı,
Bana mezardan ses geldi,
Senin oğlun oldu, oldu.

Gencim Beg der, ya mihriban,
Gönlümüzde yoktur arman,
Çandibil'de dönüp devran,
Bize devlet geldi, oldu.

Cığalı Beg, bu haberi duyar duymaz yerinden fırlayıp oğlunun boynuna sarıldı. İkisi sarımsı dolaş dışarı çıktılar, atlanıp mezarlığa yöneldiler. Bu haberi duyan büyük küçük Çandibil halkı da bunların peşinden mezarlığa doğru yürüdü. Cığalı Beg ile Gencim o hızla mezarlığa vardı, halk da onların peşinden yetişt.

Bu yavrucuk, etrafta kimsenin olmadığa vakitler mezardan çıkıp, oralar-
da oynuyor, o tarafa doğru birinin geldiğini görünce kaçıp tekrar mezara giriyordu. Cığalı Beg, Gencim ile mezarlığa geldiğinde, Gencim Beg bir mezarın başucunda emekleyip, oynayıp duran çocuğu ona gösterdi. Cığalı Beg'in onu gördüğü anda, çocuk da onları gördü, kaçarak mezara girdi. Hal-
kin içindeki yaşlılar Cığalı Beg'in yanına gelerek; "Bu çocuğun erkek mi, kız mı olduğunu anlamak için mezarın bir yanına aşık, diğer bir yanına da gürcek (oyuncak bebek) koyup izleyelim" diye akıl verdiler. Sonra da çocu-
ğun çıkacağı yerin bir yanına aşık diğer yanına gürcek koydular. Kendileri bir tarafa çekilip saklandılar. Bir nice zaman geçtikten sonra etrafta kimsenin
olmadığına kanaat getiren çocuk, emekleyerek mezardan çıktı. Gözü önce
allı yeşilli dizilen gürceklerle ilaştı, o tarafa doğru yöneldi. Onların yanına
varıp dikkatlice seyretti, ama hiç el sürmedi. Sonra mezarın öbür tarafında
serpiliş duran aşıklara doğru yöneldi. Apar topar emekleyip gitti de aşıkları
sakırdatıp oynamaya başladı. Bir müddet oynadıktan sonra dönüp yine me-
zara girdi. Sağa sola gizlenip seyreten insanlar da onun erkek olduğunu an-
ladılar.

Cığalı Beg;

-Acaba bu çocuğu şimdi nasıl tutabilirsiniz? diye halka danıştı.

Yaşlılardan biri; "Tuzak kurup tutalım" dedi, gene biri başka bir şey dedi. Kısacası herkes içinden geçeni söyledi. Bunların aralarında epeyce yaşlı bir adam vardı. Onun işi gücü eyer yapmaktı. O, "Bir eyerin üstüne yapışkan sürüp, çocuğun çıkıp oynadığı yere koyalım. Çocuk mezardan çıkıp eyerin üstüne binerek oynamaya dalar ve oraya yapışır kalır. Biz de işte o zaman varıp onu tutarız" dedi.

Oradakiler, "Eyerci doğru söyledi, güzel düşündü" dediler. Cıgali Beg de bu fikri uygun gördü. Hem en eski bir eyerin üstüne yapışkan sürerek, getirip mezarın yanına koydular. Kendileri yine etrafa dağılıp gizlendiler.

Çocuk bir müddet sonra yine dışarı çıktı. Çıkışı anda eyeri gördü ve ona doğru yaklaştı. Varıp eyerin kakımlarından tutup, bir ayağını üstüne atarak yükledi. Birden öbür tarafa yuvarlandı. Hem en yerinden kalkarak tekrar denedi. Ama bu defa daha ihtiyatlı davrandı, üstüne çıkıp oturdu, hoplayıp oynamaya başladı. Eyerin üzerinde bir hayli oynaslıktan sonra terlemeye başladı. Vücudunun artan sıcaklığıyla yapışkan iyice yumuşadı, çocuk da eyere yapıştı. Atlayıp inmek istedi fakat inemedi. Cıgali Beg ile yanındakiler çocuğun eyere yapıştığını anlayıp, yerlerinden fırlayarak eyerle birlikte kucağa kalktı. Sanki tuzaga düşen ceylan yavrusu gibi çırpındı, tepindi...

Cıgali Beg, onu yavaşça eyerden ayırıp, kucağına alarak eve geldi. Kadınlar çocuğu temizleyip, giydirdiler. Cıgali Beg, haber salıp bütün Candibil halkını topladı. Kurban kestirdi, kaynatma açtırdı, çanak çanak yemek yaptırdı. Toplanan halka başlarına geleni şöyle anlattı :

-Ey Candibil halkı! Ben Adi Beg'in arkasında hiçbir iz kalmadı deyip garesiz üzülüüyordum, kahroluyordum. Fakat, bugün Allah bu bebeği Adi Beg oğlunun hatırası olarak bana verdi. Bu çocuk Türkmen halkının, Türkmen vatanının gerçek kocyığı oğlu olsun. Bu çocuğa siz ad koyun, dedi.

Halk arasında meşveret kurulunca her türlü insan bulunur. Cıgali Beg'in davetine gelenlerin her biri "Falan olsun, filân olsun" diyerek kendi fikrini söyledi. Molla kılıklı biri;

-Bu çocuk bugün Allah'ın bize bağışı, bize gönderdiği bir kul. Bu yüzden onun adına Tanrıku lu diyelim derim...

Bir başka ihtiyar;

-Bu çocuk karanlık mezardan aydınlık dünyaya çıktı, bunun adı Röşen olsun, dedi.

Herkes "şu olsun bu olsun" dedikten sonra, Röşen adını uygun gördüler. Tam evlerine dağılacaklardı ki, biraz uzakta oturan fakir, ihtiyar bir adam,

-Siz bu çocuğa yeni bir ad arayıp durursunuz. Herkes öyle aklına geleni söylemesin. O çocuk dünyaya gelirken adı ile gelmiş, onun adı Köroğlu'dur; dedi.

Bu garibin sözüne hiç kimse kulak asmadı. Aksine onun sözlerine gülüp, "bu bir şaşkın ihtiyardır" diyerek alay ettiler. Cığalı Beg ise, kendi kendine; "ne yazık, bu ihtiyarın sözüne kimse değer vermedi, garibin sözünü yerler almaz yerde de kalmaz dedikleri gibi, biz Röşen kaysak bile bu oğlanın adı er geç Köroğlu olur" dedi.

Cığalı Beg, torununu kendi eliyle yetiştirmeye başladı. Röşen az zamanda dil öğrenip; söz, sohbet etmeye başladı. Torununun bu durumundan mutlu olan Cığalı Beg, coşarak beş kelime söz söyledi :

Şükredeyim yaradan Kâdir Hüda'ya,

Özü ol derdime derman eyledi.

Nice vakitler kaldım cevri cefaya

Benim gamlı gönülümü sadıman eyledi.

Her seherde durup çekirdim efgan,

Maksadımı hasıl eyle deyiban,

Musul, Basra ile Rum, Frengistan,

Arzusunu çekip arman eyledi.

Elif gibi olmuş kadd-i kameti,

Genç yaşında dağlar gibi heybeti,

Şimdi geldi Candibil'in nöbeti,

Görenler canını kurban eyledi.

Cığalı Beg, şükret, geldi devranlar,

Başımızdan gitti kaygı, armanlar,

Sevinin bütün kardaş, yaranlar,

Hak, bize gok lutf-i ihsan eyledi.

Cığalı Beg sözünü tamam edip, sevinciyle kaliversin. Şimdi haberi kimden al, Cığalı Beg'in torunu Röşen'den al.

Herkes, Röşen'e göz kulak olup onu korudu. O, ateş gibi bir oğlan olup yetişti. Yedi yaşına varınca Cığalı Beg onu hocanın yanına verdi. Ama Röşen öfkelenip, gelene vurdu gide ne vurdu. Hocası, derse biraz geç kalsa, yapmadığını bırakmazdı. Hoca, sonunda mescitten kaçıp, Cığalı Beg'e arz etti:

-Ey Cığalı Beg, biz senin torununu okutamıyoruz.

-Öyleyse bizim oğlanın öğrendiği bilgiler yetiversin. Ben onu camiye imam edecek değilim ya... Zaten yasta "Yasin", toya da "Tebâreke" okutmak için göndermedim. Şimdilik öğrendikleri yeter, bize ondan imamlık lazım değil; deyip, Cığalı Beg torununu okudan alarak, eline altın teğbent (ellik), beline altın kemer, ayağına altın ökçeli edik (gizme), başına cakmak telpek (kalpak), eline altın kenek (aşık kemîği) verip;

-Var oğlum, sen çocuklar ile oynar. Bize hocalık lazım değil, deyip torununu oynama gönderdi.

Röşen, oğlanlara katılıp, onlarla birlikte aşık, gilik, top, tütürme, dövmec, dayak dikti ve daha başka oyunlar oynamaya başladı. Oyuunda her zaman zayıf çocukların tarafını tutardı. Yenilmeğe razı olmayarak mizikçilik yapan çocukların başına itin derisini geçirirdi. Akranları ona daima Röşen değil Göroğlu diyorlardı. Akranlarının Göroğlu demeleri, bu adın halk arasında da yayılmasına sebep oldu. Böylece Göroğlu adı gün geçtikçe ün kazanmaya başladı.

Göroğlu, daha küçüklükten kendi yaşatlarına baş olup geziyordu. Pazara gider, helva, üzüm, şeker ne canı isterse kapar götürür, arkadaşları ile bir yerde bölüşüp yerd. Bazen satıcılar peşlerine düşüp onları yakalalar, fakat sonra başlarına gelmedik kalmazdı. Baştan ayağa örtüler bürünüp, satıcıların arka tarafa bağladıkları atlarını ürkütürlerdi. Ürküp boşanan atlar pazarın içinde iki yana zıplayıp, kişneyip ortalığı birbirine katarlardı. Sözü kısası, Göroğlu satıcılara, pazar esnafına nefes aldırma.

Malum ya, satıcıların menfaatçılığı, huysuzlukları herkesçe biliniyor. Onlar, yalnız kendi çıkarlarını düşünürler. Bir salıkım üzüm ziyan etmekteyse canlarını feda etmeyi göze alırlar.

Bir gün bütün satıcılar bir yere toplandılar. İçlerinden yaşlı birinin başkanlığında müşavere ettiler. Aralarından tüyü bozuk herifin biri dert yanıp;

-Ah arkadaşlar! Kadınlarımız Adı Beg'in korkusundan sinirlenip çocuklarını ağlatamazlardı. Hizmetçilerimiz yargıcağını (el değirmeni) serçe çeviremezlerdi. "Verginiz, haracınız" deyip bir alırdı, "Terazini eğri tartın" deyip iki alırdı, "Sikinti yaratınız, pahalı satınız" deyip üç alırdı. Biz Adibeg belâsından kurtulduk diye seviniyorduk. Ama bu türeyip gıkının ondan beş beter belâ olacağını, mezarın içinde ölmeyip kaldığından anlayın. O çocuk yaşında böyle, bir de büyürse bizim kırkımızı bir kazığa bağlar. Bundan tez zamanda kurtulmanın yolunu aramamız gerek, dedi.

Oturanların her biri bir şey söyledi. Sonunda "bunu genç yaşında yok etmeli" diye karar aldılar. Bu toplantıda Cığalı Beg'e bir dostu vardı. O sesi-ni gıkarmadan konuşulanları dinledi. Toplantı bittikten sonra Cığalı Beg'in yanına varıp;

-Vay Cığalı Beg! Falan mahallede satıcıların toplantısı vardı. Orada şöyle şöyle sohbet edildi. Sen şu torununu yetiştinceye kadar bir yere gönder-sen iyi olacak, deyip, ona fikir verdi.

Fakat Cığalı Beg nereye gidip kimden yardım istesin? Kim onun derdi-ne derman olacak? Hangi han, hangi sultan onun sözüne inanacak? Bu yüz-dümde kalayım. Yurdumun, halkımın benden sıkıntısı olmasa gerek. Halk bana küskün değilse, memleket huzur içindeyse bana kalmak yakışıır. Bırak beş on kendini bilmez ne yaparsa yapsın. Onlar üstüne de gelemezler. Eğer getirlerse, büyük ilin bana arka gıkacağımı onlar da biliyorlardır. Bundan dolayı yapacaklarını alçakça, sinsice yapacaklardır. Bırak, bildiklerini yap-sınlar bakalım. Başa gelen çekilir.” deyip, haber veren dostunu hoşça uğur-ladı. Sonra da Gülendâ'm'a Röşen'e göz kulak olmasını, onu uzak yere bi-rakmamasını buyurdu. Bu söz bu yerde kalsın, şimdi haberi Hünkâr'dan dinleyim.

Bir ulu padişah vardı. Bu padişahın adına Hünkâr Sultan derlerdi. Hün-kâr Sultan yedi memleketin padişahlarından bağ (vergi) alıp, onları kendine bağlayıp hükümdarlık edirdi. Sadece Türkmen yurduna, milletine hükümü geçmezdi. Hünkâr'in zaman geçtikçe menfaatçiliği arttı. O yedi iklimden aldığı haracı az görüp, Türkmen yurduna da hükmetmek için epey zamandır can atıyordu. Kaç defa ordu gönderdi, ama Türkmen halkı gelen orduları bozguna uğratarıp, darmadağın etti. Sonunda Hünkâr baltayı taşla vurdu, gare-siz kalıp ordu göndermeyi bıraktı. Arzusuna erişememenin üzüntüsüyle kal-di.

Aradan bir nice zaman geçti. Göroğlu'ndan bikan satıcılar Adı Beg'in dünyadan göçüp, yanındaki kocyiğitlerinin dağılıp gittiğini, Cığalı Beg'in eski kuvvetinin kalmadığını Hünkâr'in gönderdiği casuslar aracılığı ile ona haber verdiler. Hünkâr bu habere çok sevindi, serdarlarının birini yanına çağırıp ;

-Türkmen iline varıp, oğul olca kız esir edin! Bu zamana kadar verme-dikleri bağları, haraçları toplayıp alın, karşı geleni vurun, öldürün! Fakat Hünkâr'in gönderdiği ordu az gidip uz gidip, bir nice gün yol gidip, Cığalı Beg'i, kadını, çocukları ile birlikte diri tutup getirin. Onunla burada kendim hesaplasırım, deyip, çağırıldığı serdarı orduya baş edip gönderdi.

“Baş olmazsa gövde leş” derler. Adı Beg'in zamanı dolup dünyadan göçtü, Cığalı Beg ise yığıtlık gâğıını yitirip, gücünden kuvvetinden düştü. Şimdi Candibil'de ne belli bir baş var, ne de belli bir düzen. Herkes bildiğini işliyor. Bundan dolayı gerekli hazırlık yapılamadı. Düşman yaklaştıktan

sonra, herkes telaşla bulduğu silâhı, teçhizatı alıp, savaş meydana çıktı. Arlı, namuslu Türkmen yiğitleri yurt için, millet için düşmanla mertçe savştı. At koşturup kılıç vurdular, cıda fırlatıp süngü dürttüler. Ama Hünkâr'ın ordusu gök kalabalık, sağlam silâhlarla donatılmıştı. Türkmen yiğitlerinin oyunu bu defa onlarla denk düşmedi. Her geldiklerinde Candibil'e ulaşmadan darmadağın edilen ordu, bu sefer usta gıkıp, kaleye kadar girdi. Onlerinden ne gıkısa vurdular, yarıdılar, bastılar, aldılar. Böylelikle oba oba, ev ev dolaşıp belirlenen haracı, vergiyi Hünkâr'ın buyurduğundan beş fazla toplayıp aldılar. Mali olanların malını sürdüler, çiftçilerin ekinlerini atların ayakları altında ezdiler, ak-gök ekinler yer ile yeksan edildi. Nice insan öldürüldü. Cığalı Beg'i ilk görenler var güçleriyle onu tutup, boynuna ip bağlayıp, ata sürüklettiler. Hünkâr'ın "onu tutup diri getirin" sözü üzerine, Cığalı Beg'i ailesiyle birlikte bir halata dizip, at önünde kovup, topladıkları hayvan sürüsünün arasında eza cefa ile alıp gittiler. Geride kalan Candibil halkı, baskın zamanında Cığalı Beg'in esir alınıp götürüldüğünü farketmedi. Daha sonra ortalık sessiz, sakin kaldığında, "Cığalı Beg Hünkâr'ın ordusuna esir düşmüş" diye üzüлүp, ah gekip kaldılar. Hain satıcılar, tüccarlar ise "beladan kurtulduk" diye mutlu oldular. Şimdi haberi Hünkâr'ın ordusundan alalım.

Onlar nice günlük gölü geçip, nice dağlar, deryalar aşıp, az gidip uz gidip kendi yurtlarına vardılar. Türkmen halkından basıp aldıkları haracları, bağları, sürüleri toplayıp; Cığalı Beg'i de önlerine katıp Hünkâr Sultan'ın huzuruna çıkırlar. Ordunun serdari topladıkları ganimetleri Hünkâr Sultan'ın önüne koyup, kollarını kavuşturarak baş eğip durdu. Daha önce kaç defa baltayı taşa vuran Hünkâr, Cığalı Beg'in esir alındığını görünce keyiflenip kahkahayla gülerек;

-Ey Cığalı Beg, eşek hırsızı herif, söyle bakalım, ne yüzle benim karşıma geldin? deyip, alaylı bir sesle söyledi. Cığalı Beg;

-Benim bu durumum size gülünç gelebilir padişahım! Değneğin iki ucu var derler, ayıp değil. Kim olursa olsun kadere razı gelmelidir. Ben sizden hizmet istemiyorum, fakat dilediğim gibi olmadı, diyerek, mânâlı bir cevap verdi. Hünkâr Sultan, Cığalı Beg'in bu sözlerini derince düşünmeyen;

-Hah söyle! Hizmetinize geldim desene! Hani sen bana bağ vermektен yana yüz çeviren halkın serdari idin?

-Efendim bağ verip vermeyen halkın kendi bileceği iş. Bizim halkımız zin içinde şah da bir yoksul da. O benim işim değil, halkın işidir.

Hünkâr Sultan;

-İşte, bana bağ vermeden dolayan eşek hırsızı bir bölük haydutun sultanını Cığalı Beg'dir, diyerek yine alaycı bir tavırla güldü. Etrafında oturan bütün vezirleri, sipahileri de gülsütlер.

Cığalı Beg;

-Hayır efendim, böyle söylemek yanlış olur. Doğrusunu anlatmanın a-yıyı yoktur. Haydut dedigin olsa üç yüz, beş yüz olur. Fakat onlar otuz bin kişi, kırk bin kişidir, dedi.

Hünkâr Sultan, Cığalı Beg'in ustaca hünerlerinin olduğunu anlayıp; "Bunun ne hüneri varsa, hünerine uygun hizmet verip faydalanayım. Üstelik, her yurdun avını kendi tazısı ile avlamalı, şimdi bunun ili baysız kalmıştır. Baş olmazsa gövde leş derler. O ili de kendi topraklarına kataram. Hem Cığalı Beg gün gelir de bana vefasızlık ederse, daha yurduna varmadan başı- nı almaya zaman olur" diye düşündü de;

-Ey Cığalı Beg, biz sana bir iş vermek istesek, sen ne düşünüyorsun. Han-gi işte çalışmak istersin, ne hünerlerin vardır? diye sordu. Cığalı Beg;

-Benim eski mesleğim seyislik, atçılık. Bir de döğüş hünerlerim vardır, dedi.

-Anlaşılan bu konularda epeyce bilgiliisin. Ben bütün atlarımın, yıldı sù-rülerimin sorumluluğunu sana veriyorum. Sen seyisliğini, hizmetini göster. Hizmetini görürsek kıymetin bilinir, yoksa ne olacağın belli, dedikten sonra,

hat yazıp, mühür basıp Cığalı Beg'e verdi.

Hünkâr Sultan'ın vezirleri, sipahileri "Bilmem nereden gelen yabancı-ya, hem de boynuna ip bağlanarak esir alınıp getirilen yabancısıya böyle iyi bir iş verdi" diye içten içe üzüldüler, fakat belli etmeden gıkıp gittiler.

Hünkâr Sultan, Cığalı Beg'e şehirde bir de mekân verdi. Cığalı Beg e-vinde bir iki gün dinlendikten sonra gücünü toplayıp, yıldı sürülerıyla ilgi-lenmeye başladı. Bir yıl içinde bu konudaki hünerlerini gösterdi, Hünkâr'ın takdirini kazandı, pek çok hediyeye, giyim kuşam aldı. Hünkâr, daha sonra da onu saraya yanına alarak kendine danışman yaptı. Cığalı Beg, burada da bıçak, aybaltla kullanmayı öğretilip, bir yıl daha hizmet ederek, kendi beceri-siyle büyük bir şöhrate ulaştı. Hünkâr'dan nice mükâfâtlar, taliftler aldı. Üç yıl sonra Hünkâr'ın en güvendiği veziri oldu. Hünkâr bütün işlerinde Cığalı Beg'siz bir karar almadı, daima onun tavsiyeleriyle hareket etti. Öteki vezir-lerin söyledikleriyle yetinmeyip, "Bir de Cığalı Beg'i çağırın göreyim, o epey gün görmüş adam, bu işlerde onun söyledikleri doğru çıkıyor" demesi, diğer vezirlerin yüreğine kan damlatıyordu. Vezirler, sipahiler, kendi şan şöhratlarının, değerlerinin azalması sebebiyle biraraya gelip, Hünkâr'a çıka-rak;

-Ah efendim! Sen, bir eşek hursızı, haydutların başı Cığalı Beg'i bu ka-dar yüceltip, büyük şöhrate ulaştırdın. Onun bizden fazla ne bildiği, ne usta hüneri var? dediler. Hünkâr Sultan;

-Onun bilgisi de hünéri de çok. Bunları öğrendikten sonra, onu yok etmek kolay. O iyi atçı, iyi bir seyis. Onun bidiklerini öğrenmek gerek, dedi.

-Efendim, madem gök iyi bir seyis, size de vefalı bir hizmetçi, o halde bırakın, dünyada eşî bulunmaz bir at bulup size getirsin. Eğer bulamazsa, siz onun hakından gelin!

Hünkâr Sultan, Cığalı Beg'i yanına çağırıp;

-Ey Cığalı Beg, eğer sen gerçekten hünêrlî, gerçekten iyi bir seyissen, bana dünyada eşî görülmedik bir at bulup, yetiştirip vermelisin! diye emretti.

Cığalı Beg, "Allah'ım, bu herîf emirlerini gittikçe zorlaştırıyor. Acaba niyeti beni suçlu düşürmek mi? Her ne olursa olsun, işin en doğrusu düşünme-na sir vermek. En iyisi bununla tartışmayıp, inatlaşmamak" diye kendi kendine düşündü de;

-Olur, peki, başüstüne efendim! deyip, bir deveye binerek Arabistan ilini üç ay dolaştı. Fakat koca memlekette öyle bir at bulamadı.

Cığalı Beg, "Allah'ım, şimdi bu herife varıp ne desem?" diye yol boyu düşünüp giderken, Şor nehrinin kıyısında Hünkâr Sultan'ın yayılan yilkısının üstüne vardı. Onu gören gobanlar ile selâmlaşıp hoşlaştıktan sonra, yilkı sürüsüne göz gezdirdi. Sürünün arasında dolaşırken birden nehrden bir atın çıkığını, yilkıların içindeki bir kısrığa üç defa sıradıktan sonra tekrar sulara girip gittiğini gördü. Kendi kendine "İşte, herhalde şimdi aradığımı buldum, hep su atı varmış diye duyardım, şimdi gözlerimle gördüm" diye düşünüp, o kısrığı belledi. Onu gobanlara da gösterip;

-Oğullarım, bu kısrığı iyi koruyun, ona iyi bakın. Bundan farklı bir yavru doğacaktır. Ne zaman doğarsa, ona göz kulak olup hemen bana haber verin. Allah size kötülük yüzü göstermesin, diyerek onlarla hoşlaşıp veda-las-tı.

Gobanlar da;

-Olur ata, diyerek Cığalı Beg'e söz verdiler ve o kısrığa göz kulak ol-maya başladılar.

Cığalı Beg Hünkâr Sultan'ın karşısına gelerek;

-Efendim, şimdi aradığımız özelliklerde at yok, gelecek yıl bu zamanla-ra kadar beklemek gerek, dedi.

Böylece günler geçti. Kısrığın vakit saati doldu ve köpek yavrusu gibi bir şey doğurdu. Gobanlar onu Cığalı Beg'in yanına getirdiler. "İşte, senin gösterdiğin kısraktan doğan budur" dediler. Cığalı Beg, onu alarak Hünkâr Sultan'ın karşısına getirdi;

-Efendim, sizin istediğiniz dünyada eşi bulunmaz at, işte bundan doğa-
caktır, dedi.

Eee... Şimdi konularına kor düşen, yüreklerine kan damlayan sipahile-
rin, vezirlerin konuşma vakti gelmişti. Önceleri Cığalı Beg'i kötüllemek için
bir sebep bulamayan zalimler, gökte aradıklarını yerde bulmuşlardı. Şimdi
sıra bize geldi diye sevinerek doğruldular. Vezirlerin başı;

-Efendim, bu yalancı Türkmen sizinle oyun oynuyor, eğleniyor! dedi.

-Bu nasıl eğlenme?

-Şöyle efendim: Aradığımız at bulurum diye üç ay orada burada dolaşıp
geldi. Nerelere gittiğini Allah biliyor. Sonunda da, eşi bulunmaz at bundan
doğar diye dişi bir köpek yavrusunu önünüze koydu. Şimdi buna ne demeli,
bu sizinle oynamak değil de nedir efendim? dedi.

Öteki vezirler, sipahiler de "Doğru, doğru" deyip, vezirbaşının söyle-
diklerini tasdiklediler. Hünkâr Sultan;

-Cığalı Beg, söylenen bu sözlerle nasıl cevap vereceksin? diye sordu.

Cığalı Beg, olanlara hiç şaşırmaştı. Vezirlerin, sipahilerin fikir birliği
ederek aynı gükura tükürdüklerini heimen anladı. İçinden "yerin degildir ak
değnek" deyip, bir nefes aldı da;

-Efendim, bu köpek tohumu degildir. Bir yıl sabrederseniz bütün sır or-
taya çıkar, dedi.

Hünkâr Sultan'ın canı daha beter sıkıldı. Kahırta, gazapla;

-Giti Sırrın ne zaman açığa çıkacaksa, o zamana kadar gözüme görün-
me! diye, bağırıp kovdu.

Cığalı Beg;

-Olur, görünmem efendim, dedi, çıkıp gitti.

Vezirler, sipahiler, Hünkâr Sultan'ın onu öldürmeden bıraktığını görün-
ce, Cığalı Beg'in er geç bir alamet göstereceğini anlayıp;

-Ah efendimiz, bilir misiniz ki, o melun eşi bulunmaz at aramak baha-

nesiyle memlekette üç ay dolaştı. Üç ay beyhude dolaştı sanmayın. Kendi
yurduna, Türkmen halkına varıp, sizin gizli sırlarınızı bildirmiştir. "Hünkâr
Sultan kukla, aptal bir padişah'tır" diyerek halkına haber vermiştir. Sen
Türkmen halkını kendine bağlayıp, onlardan bağ alma niyetiyle gezersin.
Düşündüklerinin kolayca olacağını sanırsın. Fakat Türkmenler bugün yarın
gelip ülkemizi talan edip giderler. Kurt yavrusundan evcil olmaz dendiğini
duymadınız mı? Bunlar göl kurtlarıdır efendim, dediler.

Bir zamanlar bağ, harağ almak için gönderdiği orduların Türkmenler ta-
rafından darmadağın edildiği Hünkâr Sultan'ın aklına geldi. Yüreğindeki

eski düşmanlık ateşi şiddetle alevlendi. Oturdugu yerden telaşla kalkıp, gazapla kükredi;

-Ben her yurdun avını kendi tazısı ile avlamak düşüncesindeydim, ama bu düşüncem gerçekleşmedi. Eyyah ki eyvah! Yanılmışım, deyip, ağzından köpükler saçıp, gözlerini delice açarak korkunç bir sesle "Cellât" diye bağırdı.

O anda iki cellât hazır olup;

-Emret padişah-ı âlem, ne kulluk var?

Hünkâr Sultan;

-Tez varın, Cığalı Beg'i tutup getirin, iki gözünü oyun! diye ferman verdi.

Cığalı Beg daha evine varmadan, cellâtlar varıp peşinden yetiştiler, onu tutup, herkesin önünde iki gözünü oyduklar. Bu durumu gören, duyan fakir fukaraların hepsi kan ağlayıp karalar giydiler.

Gülendam ve Mümin memleketlerinden ayrılmamanın acısından sonra, böyle ağır bir zulme de maruz kaldılar. Bu zulümler, acılı günler gencecik Röşen'in yüreğini iyice katılaştırdı. Sevgili dedesinin gözlerini oyanların anda gözlerini söküp çıkması geldi. Fakat daha çocuk olduğundan, gönünden dekileri yapamadı, ah edip kaldı. Hünkâr Sultan'ın zulmüne katlandı. elbette yapılanlar kıyamete kalmazdı.

Cığalı Beg gözü oyulduktan nice zaman sonra, bir gün Hünkâr Sultan'ın yanına varıp;

-Efendim, artık yapacağımı yaptım, gönülünü söğüttün. Ben bunca sana hizmet ettim, sen ise suçum günahım yok iken benim gözlerimi aldım. Şimdi senden bir dileğim var; şu yaptığım hizmetlere karşılık bu tayı bana bağışla, dedi.

Hünkâr Sultan kahırla;

-Git, zerren bile görünmesin! Getirdiğin kısırak düldül de olsa senin, olsun. Bundan sonra bu yerlerde görünme, yok ol buradan! deyip, kovdu.

Cığalı Beg, tayı eve getirip, büyütmeye başladı.

Günlerden bir gün vezirler, sipahiler Cığalı Beg'in ortanca oğlu, Gülendam'ın eşi Mümin'i Hünkâr Sultan'a kötüleyip başını kestirdiler. Hünkâr Padişah, Cığalı Beg'in yakasına amansız bir hastalık gibi yapışmıştı. Cığalı Beg, torunu Göröglü, dul gelini Gülendam ile garesiz kalmıştı. Bu ağır zulümlerden, eziyetlerden yarıp tutuşup beş demet söz söyleyiverdi;

Arzım var yaradan Cabbâr,
Bu gamlardan kurtar beni,
Oniki imam, dört Car-ı Yâr
Bu gamlardan kurtar beni.

Himmet sizden Kavus-Kıyas,
Çöl sahibi Hidir-İlyas,
Medine'de İmam-ı Has,
Bu gamlardan kurtar beni.

Hiç yoktur derdime deva,
Atam Adem, anam Havva
Üç yüz almış er Evliya,
Bu gamlardan kurtar beni.

Hayrülbeser hübi,
Kadir Allah'ın mabûbı
Şih Mansur, Molla Rûmı,
Bu gamlardan kurtar beni.

Cıgâlı Beg çektim efgan,
Pir yoluna başım kurban,
Ne'deyim kısmetim yaman
Bu gamlardan kurtar beni.

Cıgâlı Beg sözünü tamamlayıp, başından geçenleri bir bir yad etti. Fakat bigare ne yapsın, bu derter ki me söyleyip, kimden medet beklesin. Genç olsa gidilecek yere gider. "Adi Beg'in yokluğu, düşman karnının tokluğu... Başka hiç çaresi yok. Şu Röşen oğlunu ölmeden bir adam edip, yetiştire-bilsem... Benim tek işim bu" diyerek, Röşen'in umidini kırmamak için, tasesını, gamını içine atıp, ona öğüt, nasihat, akıl öğretmeye başladı. Hünkâr Sultan'ın şehrinde Cıgâlı Beg'in bir dostu vardı. O bir gün ya-nma gelip;

-Hey Cıgâlı Beg, "Türkmen'e dürtmesen duymaz" derler. Sen eğer baş-ka bir memleketi kaçırmazsan, Hünkâr Sultan senin soyunu kurutacak. Sen tez elden başka bir yere göç, diye akıl verdi.

O zamanlar ellerindeki kistrak da büyüyüp gelişiyordu.

Cıgâlı Beg, Göroğlu'nu yanına çağırıp,
-Ey Röşen can, "Kara keçe ak olmaz, eski düşman dost olmaz" derler. Bizim bu yerden Üçgümmez dağına göçmemiz gerek. Bir gün Gülendârn yengeni al git, en sonunda da beni alıp götür, dedi.

Göroğlu;
-Olur dede! deyip, bir gün öteberiyi, bir gün Gülendârn yengisini götür-üp geldi. Bir gün de şafak sökmeden önce ihtiyar dedesini yanına alıp, Hünkâr Sultan padişahın şehrinin kapısından çıkıp gitti.

Göroğlu dedesiyle birlikte kapıdan çıktığı zamanlarda adamın biri bunları görmüştü. Hemen Hünkâr Sultan'ın yanına koşup ihbar etti. Hünkâr askerlerinden bir bölüğünü bunların peşinden gönderdi.

Cığalı Beg yolda giderlerken;

-Oğlum, Hünkâr Sultan bizim kaçıgımızı anlarsa, peşimizden adam gönderir, arkamızdan haberdar ol; deyip, iyice tembîh etti.

Göroğlu da, peşlerinden gelen olur diye sık sık arkaya bakarak gidiyordu. Böylece şafak sökünceye kadar gittiler. Gün ışımaya başladı, ortalık iyice aydınlandı. Bir müddet sonra Göroğlu, peşlerinde bir toz bulutunun peydah olduğunu gördü, atının üzerinde dimdik doğrulup, dikkatlice baktı. Bir bölük atlı tozu dumana katarak sürüp geliyor.

-Dede, peşimizden bir bölük atlı takip ediyor, kalabalık bir grup, şimdi ne yapacağız? diye sordu.

Cığalı Beg'in iki gözü kör, Göroğlu ise on onbir yaşlarında toy bir oğlan. Kaçıp kovalamak onun gördüğü bir şey değil. Bu durum onu umutsuzluğa, korkuya düşürdü. Cığalı Beg, torununun korktuğunu anladı da;

-Ay oğlum, böyle mücadele anında umutsuzluğa, korkuya düşmek iyi değildir. Sogukkanlı olup, yüreğini sağlam tutmak gerekir. Üzerinde oturduğun at, seninle aynı duyguları paylaşıyor. Eğer sen korkup umutsuzluğa düşersen, yüreğini titretip gücünü toplayamazsan, bindiğin canavar senin korktuğunun anlar, toynak vuruşunu kaybeder. Kendini kaybetme oğlum, yüreğini sağlam tut. Arkaya çok sık bakma, atının gemini sert çekme, kendi haline bırak, dedi.

Cığalı Beg'in bu öğütleri Göroğlu'nun içini rahatlattı. Gençcecik Rövsen, dedesinin sözlerini dinledikten sonra kendine geldi. Atının üzerinde rahat oturdu. Bir müddet daha gittikten sonra Cığalı Beg;

-Arkaya bir bak oğlum, gelenler ne halde? diye sordu.

-Dede atların göğü toz duman içinde kaldı, ama içlerinden biri onlardan ayrılıp peşimizden hızla geliyor.

-Oğlum o atın rengi, sıfatı nedir?

-Al bir at dede!

-Rengi al ise, o çakkandır, ısığa hiç gelemes. Atını güneşe doru sür, o at peşimizden kalıverir.

Göroğlu, atının yönünü güneşe doğru çevirdi. Çakan atın gözü ısığa dayanmadı, kah sendeleyip kah sürçüp kalıverdi. Bir müddet daha gittikten sonra Cığalı Beg;

-Oğlum peşimize bir bak, takipçiler şimdi neredeler? dedi.

-Öteki atlı kaldı dede, ama şimdi başka bir atlı kovalıyor. Diğerleri görünüyor.

-O gelenin atının rengi nedir oğlum?

-Kara doru at!

-Kara doru ise, atını ağaçlığa, ormana doğru sür oğlum. Bu renk atlar, eskiden uyuz geçirmiş atlardır. Onların kaşınması üç dört yıl geçmezmiş, sür ormana!

Göroğlu cins atının yönünü ağaçlığa, ormana doğru çevirdi. Peşlerinden gelen uyuzlu at ağaçtan ağaca, çalıdan çalıya sürünüp kalıverdi. Bir müddet daha gittikten sonra Cığalı Beg yine;

-Oğlum peşimize bir daha bak; dedi.

-Dede, deminki doru at kaldı, fakat şimdi başka bir atlı geliyor!

-Söyle oğlum atının rengi nasıl?

-Boz at dede!

-Oğlum yolunuz üzerinde, şu yakınlarda dağ var mı?

-Var dede.

-Öyleyse hemen atını dağa taşa doğru sür. O tür atların toynacı oralara dayanmaz.

Göroğlu atının yönünü dağa doğru çevirip sürdü.

Bir müddet daha gittikten sonra Cığalı Beg yine sordu;

-Oğlum arkaya bak gelenler var mı?

-Dede, boz at da kaldı. Fakat şimdi de atının rengi demir kır olan biri hızla sürüp geliyor.

-Atın rengi saf kır olmasın?

-Hayır dede, demir kır!

-Saf kır değilse iyi, bizim peşimizden gelmek demir kırın ne haddine! Sen atını göle, kumluga sür, onun toynacı bizimkiyle denk değildir. Toza dumana bulasır kalır, sür oğlum!

Göroğlu, atını dağdan göle doğru çevirdi. Kendini eskisinden de daha rahat hissederek sürüp gitti. Biraz daha yol aldıklarından sonra Cığalı Beg;

-Arkaya bir bak oğlum, daha gelen var mı?

-Dede, hiç kimse görünmüyor. Hepsini incecik bir toz bulutu olup kaldı-

lar.

Böylece bir müddet daha gittiler. Cığalı Beg yine sordu;

-Oğlum, ne var ne yok, bir daha bak. Göroğlu atının dizginlerini çekip, arkaya bakarak bütün çevreyi iyice gözden geçirdi. Sonra ;

-Hiçbir karartı parlı yok, hepsi de kayboldular dede, dedi.

-Çok iyi oğlum. Şimdi yavaş yavaş Üçgümmez dağına doğru sür baka-lım, atımı kendi haline bırak, dedi.

Cığalı Beg, yol boyunca Rövsen'e, başına bir iş geldiği zaman nasıl davranacağı hakkında bilgiler verdi. Gençecik torununun bugün yaptıklarıyla gururlanıp, seçtiği atın durumundan da mutlu oldu. Şarkı, türkü okuyarak eşyalarla Gülendamlı bırakıkları yere ulaştılar. Beraberce bir gardak kurarak orayı mesken tuttular. Cığalı Beg torununa ok yay yaptı;

-Al oğlum, dağlarda avlan, atımı gezdir, ona iyi bak, dedi.

Göroğlu, ok atmayı gabuk öğrendi. Kısa bir zaman sonra attığı ok yere düşmez oldu. Geyik, kulan, sütlü, tavşan vurup, hiçbir zaman eve eliboş dönmedi. Onların bundan başka gelirleri de yoktu, nafakalarını böyle karşılı-yorlardı.

Göroğlu bir gün avlanırken, kervanın birinden kaçarak oralarda otlayan yeni yavrulanmış bir sığira rastladı. Danasını kucağına alarak eve getirdi. Böylece ak süte de kavuştular.

Günlerden bir gün Göroğlu Üçgümmez dağının eteklerinde avlanırken, İsfahan'dan gelip Mekte'ye, Medine'ye doğru giden kırk dervişe rastladı. Dervişler Göroğlu'na;

-Hey oğlan, buralarda ne yapıyorsun, ne dolaşıyorsun? diye sordular.

Göroğlu;

-Şurada evimiz var! dedi.

-Eviniz varsa bizi misafir alır mısınız?

Rövsen toy bir çocuk, kendi başına karar veremedi.

-Benim şurada yaşlı bir dedem var, ona bir sorayım, diyerek, gelip de-desine danıştı.

-Dede, bir bölük derviş Tanrı misafiri olmak isterler, onlara nasıl cevap vereyim?

-Oğlum, Tanrı misafirinin gelip eşliğimizden dönmesi bize yakışmaz. Git, al da gel, bir çaresini buluruz, dedikten sonra, Göroğlu dervişleri alıp kendilerine yer buldular. Göroğlu ;

-Dede, bunları getirmesine getirdik fakat şimdi önlerine ne koyacağız? diye sordu.

-Oğlum, artık danan ot yemeye başladı, hemen sığırı kes, dedi.

Göroğlu sığırı kesti. Kendisine yardım edecek başka insan da yok. Gülendamdı, iki kat kuşağını beline bağlayıp, kollarını sıvayarak, gün batık-tan ta ertesi günün akşamına kadar misafirilere hizmet etti. Misafirler onun girip çıkışında, hizmet edişinde, temizliğinde, pişirdiği yemeklerde hiçbir kusur göremediler. Gülendamdı, gerek görgüsü, âdabı, gerek insanlığı ile der-vişleri kendine hayran bıraktı. Dervişler, Gülendamdı bu güzelliği, seve-cenliğine rağmen kör bir adam ve zavallı bir çocuğun yanında razı gelip oturmasına şaşılar, ağızları açık kaldı.

Oradan ayrılip Arabistan'a vardılar. "Tanrı misafiri kabul eden var mı?" diye, o kapıya varıyorlar boş, bu kapıya varıyorlar boş... Sonunda adanın biri;

-Behy kalenderler, dervişler, siz beş kişi on kişi bölünerek dolaşın. Hepinizi birlikte kim misafir alabilir? dedi.

Dervişler;

-Biz beş kişi, on kişi ayrılmayız. Eğer kırkımızı birlikte misafir edecek adam bulamazsak geker gideriz, dediler.

O zaman adam;

-Öyleyse bu memlekette sizin kırkınızı birlikte misafir edecek adam yok! Sizin hakkınızdan ancak Arabistan patışahı gelir, başkası değil; dedi.

Bunun üzerine dervişler; "Efendim Tanrı misafiriyiz" diyerek, Rayhan Arap'ın dergâhına vardılar. Şahın hizmetçileri;

-Bir grup kalender geldi, diyerek Rayhan Arap'a haber verdiler.

Rayhan Arap;

-Varın, misafir alın, kendilerine bir oda verin, dedi.

Dervişlere bir oda verdiler; gay, görek, tüün, içki falan hazırladılar.

Rayhan Arap, akşamın geç vaktinde sohbet için bunların yanına vardı. Ocakbaşına kurulan divanın üzerine geçip dirseğini yün yastığa yaslayarak yan geldi;

-Evet kalenderler, siz cihanı dolayan adamlarsınız. Dünyada ne var ne yok? Gördüğünüz şeylerden anlatın bakalım! dedi.

Dervişler karşılarında heybetli bir padişah görünce sesleri kesildi, sus pus oldular. Oturanların hiçbirinden bir ses çıkmayınca içlerinde en ihtiyar olan Abdullah derviş;

-Efendim, padişahım, size anlatabileceğümüz en güzel şey; buraya gelirken Üçgümmez Dağı'nda bir gardakta misafir oluştunuzdur. Orada genç bir kadın gördük. Dünyada Hakk'ın yarattığı iki ise biri o, tek ise yine o. Sana onu tarif eden beş demet söz söyleyeyim, ama, eğer sonunda kovmayacaksa bizi mahcup ederek oturma! dedi.

Rayhan Arap,

-Haydi söyle bakalım, dedikten sonra, Abdullah derviş, Gülend'am'ı anlatan bir türkü söyledi. Gör bak neler diyor:

Arzımı işit sen, Arap'ın şahı,

Gülend'am gibi güzel yâr görmedim.

Ondördü gecenin, münevver mahı,

Gülend'am gibi güzel yâr görmedim.

Kolları kınalı, elinde yüzük,

Edeb ile söyler, gözleri süzük,

Sürahi gerdanlı, belleri nazık,

Gülend'am gibi perizadı görmedim.

Yüreğimizden çıkmaz dağ üzere dağı,

Güzel, nazık yapılmış baştan aşağı,

Taze goncalı, yeni goçmalı çağı,

Gülend'am gibi güzel yâr görmedim.

Men gelmişim hayran olup orada,

Bütün kulunu Hak yetirsin murada,

Abdullah der, bu yalancı dünyada,

Gülend'am gibi güzel yâr görmedim.

Abdullah derviş sözlerini tamamladı. Arap, birden yerinden kalktı, "ah" diyerek bağrına vurup, arkaya doğru devrildi. Zavallı kendinden geçerek yattı kaldı. Dervişler şaşkın kalakaldılar, "Bunu cin mi çaptı yoksa saralı mı? Her neyse ne, sonunda iş bizim başımıza kalmasa bari, ölmese iyi olacaktı" diyerek, başlarını dizlerine yaslayıp oturup kaldılar.

Arap, o yattısından üç saat sonra kendine gelerek, yaverlerini çağırdı. Yaverbaşını gönderip hazinesindeki altın nakışlı elbiselerden getirtti. Dervişlerin önüne birer birer koydurttu. Dervişler elbiseleri giyerek birbirlerine galım sattılar, sonra baş eğerek Arap'ı selamlayıp oturdular. Abdullah derviş, -Efendim, padişahım, bu neyin elbisesi, neyin mükâfâtı, neyin ikrâmı? diye sordu.

Rayhan Arap;

-Ey kalenderler, dervişler! Siz Allah tarafından gönderilen aziz misafirlerisiniz. Gülelendim Şirvan valisinin kızı idi. Onu almak için çok mücadele ettim. Birçok insanı onun yüzünden öldürdüm. Sonunda annesinin, babasının başını da alıp, kızın rızasına bakmadan zorla alıp gelirken bir gurbat altı üzere rime geldi. Onu elimden aldılar. Vuruşayım desem, gafil avlandım, silâhlarım bağı, almaya fırsatım olmadı. Kaçmak benim için tek çıkış yolu idi. Ben o kırk atlımın İsfihan, Nisbicihan, Nişabur, Sebziyar, Kirman, Osmanlı, Azerbaycan, Şirvan, Tebriz, Kısacası hangi memleketin adamları olduklarını bilemedim. Ah gekerek üzülüm kaldım. Demek ki, onlar benim tahmin ettiğim yerlerden değilmişler. Ben şimdi gider onu mutlaka alırım! diyerek harekete geçti.

Şimdi haberi kimden al, Abdullah dervişten al. Abdullah derviş şöyle-dikleriyle hata yaptığımı anladı da;

-Ey dervişler, sevap işleyelim derken herhalde günahın batağına düştük. O zavallı insanların bir tek sığırını kestirdik, tuzlarını yedik, en sonunda da buralara gelip onların sohbetini ederek günahkâr olduk. Şimdi benim söyle-digimi yapmanız da, bunun elbiseslerini falan bırakıp hemen bu gece atlanıp gitsek, dedi.

Dervişler giydiklerini altın işlemeli elbiseleri çıkartıp odanın ortasına yığıldılar. Gecenin yarısında atlanarak oradan gikip gittiler.

Dervişlerin bu vakitsiz gidişleri Arap'ın umurunda bile değildi. O hemen ihtiyar atını eyerleyip, aceleyle ne bulduysa alarak, bindi atına, vurdı kamçıyı... Bir nice gün yol gitti, o bölgeye ulaştı. Arap'ın atı, Göroğlu'nun atının kokusunu alarak öyle bir kışnedi ki, sesi ormanlarda, dağlarda yankılandı. Göroğlu, yengesinin yanına koşup gelerek ;

-Bu korkunç ses neyin nesi yenge can? diye sordu.

Güleldam;

-Ben bu sesten süphelendim Rövsen can. Baban, benim imdaadına yetişip zalim Arap şahının elinden kurtarmıştı. Öyle sanıyorum ki, bu ses o zalimin atının sesidir. Bizim buralarda olduğumuzu bir yerlerden duyup gelmiş olmalı, diyerek, o zamanlar başından geçenleri anlattı. Sonra;

-Deden, "eski düşman dost olmaz" der. Bu, babanın acımasız düşmanıdır, beni senden ayırır, alır gider. Şimdi sen bir oyun et de, şunun atını kendi kıştırığına tohumluğa iste. Onun atı da seninki gibi su atının tohumundandır. Ondan doğan at sana her zaman faydalı olacaktır, diyerek, atı ondan nasıl isteyeceğimi de öğretti. Sonunda;

- Ben elimden gelen hileleri yaparım, eğer başaramazsam, sen kendi başının garesine bak, ben başıma gelenleri göreyim, dedi.
- Göroğlu atını sesin geldiği yöne doğru sürdü. Rayhan Arap, onlara doğru sürüp gelirken, birden ormanın içinde dolaşan Göroğlu'nu gördü.
- Hey, oğlan, beri bak! diye bağırdı.
- Göroğlu onun yanına gelerek,
- Buyur ağa, ne istiyorsun? dedi.
- Sen kimsin, kimin oğlusun?
- Benim adım Rövsen, babama Adı Beg, dedeme de Cığalı Beg derler.
- Rayhan Arap içinden "doğru yere gelmişim" diye sevindi,
- Sizin eviniz nerede? Bana evinizi göstersene! dedi.
- O zaman Göroğlu,
- Ağa, benim şu gördüğün kırağımın damızlığı gelmiştir, bu ıssız yerde damızlık bir at bulamamaktan perişan oldum. Sen şu atını bana damızlık ver, sonra ben seni evimize götürerim, dedi.
- Rayhan Arap "bir sefer damızlık versen ne olur, vereyim" diye düşün-
dü, "all!" diyerek atından indi. Dizginleri Göroğlu'nun eline verdi.
- Göroğlu Arap'ın atını kendi cins kırağına üç defa çekti. Sonra da Arap'ın önüne düşerek çardağa getirdi. O anda Gülelend damızlık çıkarak, çardağın önünde bağdaş kurup oturdu. Arap Gülelend'i görünce,
- Hey kadın, oturma, bin atın sırtına! diye bağırdı.
- Gülelend, "boyu devrilesi kara zalim beni yine azarlayıp durur. Ben simdi bunun elinden ne yapсам da kurtulsam?" diye düşündü.
- Ben artık yaşlandım, güzelliğim de kalmadı. Arap ağa bırak. Beni yerimden etme, dedi.
- Rayhan Arap,
- Fazla konuşma kadın, boş lafı bırak da bin atın sırtına, diyerek, kaşları-
nı çatıp, kötü Gülelend'e baktı.
- Arap ağa, benim zarım var, zorum yok. Bu zavallı oğlan ile şu kör bi-
kaysan bile ben kıyamam. Bunun için beni buradan ayırmaktan, bana azap
garenin ne günahı var? Nasıl kıyar da beni bunlardan ayırırsın? Sen onlara
Rayhan Arap, işin öyle olmayacağını anladı da,
- O halde bana bir su ver içeyim. Senin elinden suyunu içip yoluma gi-
deyim, dedi.

Zavallı Gülendâ, "Arap'ın gönlü yunuşadı" diye düşünerek içeri gir-
di. Adı Beg'den kalan altın bardağa su doldurup, Arap'a uzattı. Rayhan A-
rap, onun bileğinden öyle bir tuttu da yukarı doğru gitti ki, Gülendâ bir
anda kendini atın üzerinde buldu. Rayhan Arap, elindeki su dolu bardağı
yere fırlatarak, Gülendâ'ı ön tarafa doğru yatırıp bastı atına kamçıyı.
Gülendâ yattığı yerden feryat figan etti, sesi dağlara, ormanlara vurdu,
yankılanıp gitti. Göroğlu desen daha toy bir oğlan, elinden gelen birşey yok.
Cıgâlı Beg ise, çevresini yordamlayan kör bir adam. Birlikte Gülendâ'ın
ardından ağılayıp kaldılar. Göroğlu, bir ara Arap'ın peşine doğru koştu. Yen-
gesinin feryadı kulaklarında gınlıyordu. İşte şu sözleri Göroğlu'nun kulağın-
da, dağlarda, ormanlarda yankılanıyordu:

Ağlama sen kıyametlik perzendim,
Gözyaşını döküşün aldı canımı,
Nice zaman cemaline güvendim,
Gözyaşın döküşün aldı canımı.

Zar ağılayıp, feryad edip, dâd edip,
Dost ağılatıp, düşmanları şad edip,
Gâmda giden garip yengen yâd edip,
Derin "ah" gekişin aldı canımı.

Bütün iş Hüda'dan, kaderim geker,
Ayrılgın işi ölümden beter,
İndi benim günüm gam ile keder,
Gözyaşını döküşün aldı canımı.

Gülendâ der, kaldım hicrana, dağa,
Hazan oldu, geldi bizim gar bağa,
Özün gelip kolla, ya Şir-i derga,
Gözyaşını döküşün aldı canımı.

Gülendâ sözlerini tamamladı. Göroğlu feryad, figan edip giden yenge-
sinin sesini dinlerken ne yapacağını da bilemeden ağladı kaldı. O, bu zulme
kahrolup, bir türkü söyledi:

Beni har ü zar ettin,
Zalim ayrılık, ayrılık.
Yandırmak için yarattın,
Zalim ayrılık, ayrılık.

Yengem düştü benden irak,
Şimdi kime selâm sorak,
Çektiğimdir derdi fırak,
Zalim ayrılık, ayrılık.

Giceler gördüğüm düşür,
Ayrılık bir yaman işdir,
İki didem kanlı yaşdır,
Zalim ayrılık, ayrılık.

Bu dünya kimi sad etti,
Aşınalarımızı yad etti,
Kim oynadı kim mat etti,
Zalim ayrılık, ayrılık.

Göğlü der, Şir-i derga
Bu halimden haber nerde,
Menin yengem düştü derde,
Zalim ayrılık ayrılık

Göğlü sözlerini tamamladı. Ağlaya ağlaya gardaklarına geri dönüp geldi. Cığalı Beg, ne de olsa gök gün görmüş, çok sıkıntılar çekmiş adam. Arap'tan kalan bu zulüm ve sitemi içine atıp, torunu Göğlü'na teselli verip, nasihatla bulundu:

-Oğlum, sen dünyada hiç gam çekme. Yarın gelir, sen büyüsün, bu kısragin bir at getirir, o da büyür, taysız at olur. Adı samı her yere yayılır. Sen de o zalim, insafsız Arap'tan intikamını alırsın, dedi. Göğlü, dedesinin verdiği öğütleri alıp, kendi kendini teselli ederek bir gazel söyleyiverdi. Gör bak ne söyler :

Delî gönül melul olma,
Benim de bağrım baş oldu.
Güçlü düşünan çıkıp geldi,
Yetmedi gücüm, yaş oldu.
Men atadan yalnız oldum,
Gaygi hasret ile öldüm,
Bu yerde ağladım kaldım,
Atım yok, ışım taş oldu.
Ağladım bağrım ezildi,
Gam vari başta düzüldü,
Yıkılıp şehrim bozuldu,
Zalim Arap serhoş oldu.

Göğlü gördüm özümden,
Heder etmedi sözümden,
Ganli yaş aktı gözümden,
Gülendam benden das oldu.

Göroğlu sözünü tamamlayarak gardağın bir köşesine yattı. Arap'ın peşinden dağdan dağa koşup çok yorulan Göroğlu yattığı anda uyudu kaldı.

Ertesi gün Cığalı bey erkenden kalkıp namazını kıldıkdan sonra;

-Kalk oğlum, kalk! diyerek torununu uyardı

Göroğlu;

-Ne var dede? deyip fırladı kalktı.

-Oğlum akşam rüyamda senin kısırağından bir atın doğduğunu gördüm, kendisi ayda bir yaşıyor.

-Dede, ne zaman doğuyor? diye sordu.

-Gelecek yıl bu günlerde doğar.

-Gelecek bu günler ne zaman gelir dede?

-Sabret oğlum , umutsuz olma gabuk gelir. Sen kısırağına iyi bak, onu iyi koru.

Göroğlu;

-Olur, peki, deyip kısırağına iyi baktı onu iyi korudu.

Günlerden bir gün Göroğlu kısırağını gezdirirken, kısırağın günü saati doldu, tazi yavrusu gibi bir şey doğdu . Göroğlu koşup dikkatlice baksa ki, o erkek... "Allahım, bana can verecek tay bu mu? Yoksa bu başka bir şey mi?" diye düşündü de; "Ne olursa olsun dedeme bir göstereyim" diyerek tayı kucağına alıp ihtiyar dedesinin yanına vardı;

-Dede

-Evet oğlum

-Kısırak bir şey doğurdu, acaba beklediğimiz tay bu mu? Yoksa bu taydan önce gelen müde mi?

Cığalı bey;

-Ver bir bakayım oğlum diyerek, el yordamıyla tayı inceledi de;

-Evet oğlum, beklediğimiz tay bu, dedi.

-Ah dede, ben sana ne kötülük etmişim de beni böyle aldatmış?

-Neye böyle dersin oğul?

-Bana söylediklerini hatırlamıyor musun dede? Sen bana "Bu kısırak bir at getirir, o da büyük taysız at olur, adı samı her yere yayılır, sen de bununla zalim, insafsız Rayhan Arap'tan öcünü alırsın" demedin mi? Daha başka söylediklerini bir kenara bırak, bu kırk yıldan önce adam taşıyamaz; deyip, dedesinin bütün söylediklerini yalan sanarak üzülüp, somurtup oturdu.

Torunun bu sözleri ihtiyar dedenin yüreğine hem sevinç hem de üzüntü düşürdü. Bu sözler geçmişî de geleceği de Cığalı Beg'in aklına getirdi. "Memlekette eşî bulunmaz at bundan doğar" dediği için, Hünkâr Sultan'ın elinden gektiklerini yadedip, gektigi eza, cefalara ah ederek üzülürdü. Fakat genç torununun arlı, namuslu bir yiğit olacağı umudu ihtiyar dedenin yüreğine serinlik verdi. Geleceğe ait umutlarla teselli buldu. Gönlü rahatlayıp, mutlu oldu.

-Üzülmeyin, umutsuz olma oğlum, bu hemen gelişir, sen arzularına ulaşır-
sin. "Oğlan acele, tudana vaktinde pişer" derler. Sen şimdi tayını anasıyla
birlikte Aras nehrinin kıyılarına sal, bırak, insan gözünden uzak yerlerde
gezsün. Gün gelir sen görürsün oğlum, dedi. Göröğlü;

-Öyle olacaksa olsun bakalım, dede, deyip, tayı anasıyla birlikte götürüp
Aras nehrinin kıyısına bıraktı. Günde üç dört defa kontrol etmeye, yoklama-
ya gitti. İnsan gözü ilişmesin diye sakınıp, kendisi bile gözünü yumarak
kontrol etti. Hergün, tayının koşup zıpladığını, çitir çitir ot yediğini kulağıyla
dinledi, geri döndü.

Bir gün varıp yine dinlese, tayının zıplayışı da çitirtisi da duyulmuyor.
Öteye beriye varıyor, kulak veriyor, koşmasını dinlemek isteyip kulağını
yere tutuyor, ıslık galıyor... Fakat Göröğlü'nün kulağına gelen hiçbir ses yok.
"Allahım! Bugün buna ne oldu ki, gözümü açıp bakayım bari" deyip, me-
rakla büyük bir kayanın üzerine gikip bakınca, tayının Aras nehrinin öte
yanında sakın sakın otladığını görür. Dünyaya tayın umurunda bile değil.

Göröğlü;
-Bir bu eksiklik! Herhalde bunu bir fırtına, bir rüzgâr uçurup öteye attı.
Şimdi ne yapmam ki? Acaba yüzerek karşıya geçsem olur mu? Başka çare de
yok! diye şaşkın şaşkın dururken öte yanda iki ihtiyar adam göründü.

-Ah ağam, benim tay nehrin öbür tarafına geçti. Buna bağırıp da bu ta-
rafı kovalasam, diye, onlara boyun büküp yalvardı. Adamlar;

-Gel, bu zavallı oğlan gaydan geçmeye kalkıp helak olmasın. Ona bir i-
yilik edelim, dediler. Sonra tayı bu yana doğru döndürüp sağrısına bir tokat
vurdular. Tay fırlayıp Aras nehrinin üzerinden öyle bir sıçradı ki, kırk metre
nehrin berisine düşüp, oraya buraya koşarak oynasmaya başladı.

Göröğlü bunu görüp, yüreği, ele geçmişi bildiren gibi çarparak heye-
canlandı. Nefes nefese koşarak dedesinin yanına geldi. Dedesi;

-Ne yaptın oğlum, tayı gördün mü? dedi.

-Hayır, görmedim dede.

-Hayır, hayır, görmüşsün. Gördüğünü hemen anlat oğlum. Yoksa sevincinden yüreğin yarılıp öleceksin, dedi. Dede torun birbirine sarıldılar. Sonra Göroğlu;

-Olur dede, tayı görüşümü sazla anlatayım, diyerek, dedesinden, baba-sından kalan sazını eline alıp, dedesine bakarak beş kıta söz söyledi

Atam sana arzım desem,
Aras gayımı geçti Kırat,
Bir hümmet yetdi Mevlam'dan,
Kanat vurup uçtu Kırat.

Örtüsünü etsem zerden,
Koyсам altın eyerlerden,
Hümmet yetdi iki erden,
Derya gibi taşıdı Kırat.

Yatdı, yedi gün uyukladı,
Kırat beni gök sakladı,
Aras gayından atladı,
Kırk gez beri düşdü Kırat.

Göroğlu söyler, ya Bırtbar,
Şahımerdan, o medetkâr,
Kötü gözden sakla Cabbar,
"Deh" deyince uçtu Kırat.

Göroğlu sözünü tamamladı. Söylediği sözler, bağlandığı umutlar doğru çikan ihtiyar dedesi de torunuyla gurur duydu.

-Git oğlum, şimdi tayımı getir, deyip gönderdi.

Göroğlu gidip tayı alıp geldi. Cığalı Beg;

~~Oğlum, şimdi derin bir çukur kaz, tayımı oraya koyup, üstünü de sıkıca ört. Onu yerin altında kırk gün tut.~~

Göroğlu dedesinin öğüdünü yerine getirdi. Tayı yerin altında kırk gün bekletti. kırkbirinci gün;

-Git oğlum, tayımı çıkar.

Torunu gitti, tayı çıkartıp getirdi. Cığalı Beg el yordamıyla aramıp dururken bir yere geldiğinde ;

-Yaptığım kulübünün bir yerinden gün ısığı giriyor. İşte buraya isabet etmiş, deyip gösterdi.

Göğlü;
-Hayır, ısıt girmiyor dede, diyerek toyluk edip, hatasını geçiştirmeye
galişti.

Fakat atası;

-Git, kulübeyi kontrol et, ısıt giren yeri var, dedikten sonra Göğlü gi-
dip iyice kontrol etti.

İçeri baktığında, kulübemin bir köşesinde çok küçük bir delik kaldığını
ve buradan içeri ısıt girdiğini görür. Dedesinin söylediği doğru çıktı. Cıgali
Beg;

-Şimdi olmadı oğlum, o deliği iyice kapat da kırk gün daha bekle, dedi.

Kırk gün daha geçti, kırkbirinci gün "getir" dedi. Göğlü tayını alıp
geldi. Cıgali Beg, tayı sıvazlayıp yoklayıp kontrol etti.

-Oğlum, tayın kusuru, eksigi kalmadı. Fakat yerin altında biraz yıpran-
mış, hareketsizlikten hımbıllaşmış. Bunun üzerindeki örtüyü kaldır, cıplak
olarak Aras nehrinin kıyısına bırak, açık havaya çıkar, gözü gönü açıl-
sın, dedi.

Göğlü, "peki dede" deyip, hemen tayın üzerindeki alarak onu çip-
lak bırakıp, sırtını okşayıp Aras nehrinin kenarına bırakıverdi. Ama, dedesi-
nin söylediklerine "iyi" dese de, içinden; "Ah, ihtiyar dedem çok şey söy-
ler, bu kadar titiz davranmasa daha iyi olacak" diye düşündü. Fakat yine de
onun gönünü kıramadı. Göğlü tayını bırakıp, büyük bir kayanın üzerine
çıkarak keyiflendi, onu seyre daldı. Öyle ya... Seksen gün yeraltında, karan-
lıkta bakılan tay, akça yumurta gibi yuvarlanıp, göz açıp kapatınca kadar
dokuz kez dönüyor.

Tay koştu, döndü, yuvarlandı, kalkıp bir müddet silkindi. Sonra kibleye
doğru dönüp kuyruğunu dikti, ağzını havaya kaldırıp kendi doğrultusuna
doğru fırlayıp gitti. Göğlü, telaşla iki elini beline koyup arkasından bağı-
rı;

-Hey Kırat, ben buradayım yahu!

O, senin bağırtısına kulak asar mı? Ha demeden gözden kaybolup gitti.
Göğlü bir müddet onun peşinden koştu, ama nafle, çok fena da yoruldu.
Sonra;

-Hay koca devletsiz, bir iş yapacaktın, yaptın da oturdu. Zaten orada o,
burada bu diyerek fazla konuşmaktan anlamıştım, diye homurdanarak geriye
döndü. Gelirken, "Ben duyardım, eski zamanlarda anası babası yaşanan
herkes, onları bir büyük dağın arkasına atar gelirmiş. Onların neden böyle
yaptıklarını düşünür dururdum, fakat çok doğru yapıyorlarmış, bunu şimdi

daha iyi anlıyorum. Herhalde ihtiyarların böyle zararlar verdiklerini gördük-ten sonra onları terkediyorlardı. Şimdi ben de bunu sırtımda götürüp dağın arkasına bırakayım. Böyle huzursuz olacağım en iyisi onu öldüreyim” diye-rek, doğru dedesinin yanına yürüdü. Gidip, “Sen de yok ol, ben de...” diye, dedesinin yakasına yapıştı. Kör dedesi Cığalı Beg;

-Ay oğlum, ne bela oldu, bu yaptığın nedir? derken, bir taraftan da dağın arkasına direğine tutundu. O beri gekiyor, bu ileri asılıyor, Göroğlu'nun her gekişinde gardağın direği gattırıyor, biraz daha fazla sallanıyordu.

-Dur oğlum, hele bir derdini söyle, anlat bakalım.

-Derdim şu uğursuz ihtiyar, derhal şehadet getir!

-Ay oğlum, benim imanlı veya imansız gitmem seni ne ilgilendirir? Sa-kal desem yolundu, yaka desem yırtıldı. Ne yapacaksan yap fakat olanları hele bir anlat, duyarım oğlum, dedi.

-Olan şu, tay gitti tay!

-Ay oğlum, öyle desene, tay gitti desene. Dur oğlum, otur hele sabırlı-ol, tay hiçbir yere gitmez. Şimdi sen bir gömme görek pişir, yarısını bana

bırak yarısını da kuşağına koy, tayın izini bulup kibleye doğru git. İki gün gittikten sonra üçüncü gün bir çınarın altına varacaksın. Orada bir aksakal baba namaz kılıyordu. O, yatma zamanında oniki, gece yarısında kırk kişi olur. Tan atmaya yakın üyüzaltmış eren orada toplanırlar. Tayını orada eline verirler oğlum, dedi. Göroğlu;

-Olur, iyi; diyerek, bir gömme görek pişirdi, yarısını dedesine verdi, ya-rısını da kuşağına koydu. Tayının izlerini takip ederek kibleye doğru yürüdü gitti.

İki gün yol yürüdü, üçüncü gün akşam dedesinin söylediği çınarın altına vardı. Baksa ki, ne aksakal baba var, ne namazgah, ne de eren... Ortalık ses-siz, ipissiz. Göroğlu, üç gündür yolda, epeyce yorulmuş zavallı. Çınarın altı-na uzanıp uykuya dalıverdi. Yattıktan sonra bir rüya gördü; rüyasında erenler ona kutsal şaraptan kırk bir bardak ıçırıyorlar. Göroğlu, yorulup yatıp kaldı-gının farkında bile değil. Aksırıp, öksürüp yerinden kalktığı sırada Hazret-i Ali öyle bir nara atıyor ki, tay anasının yanına gelir gibi kışneyip geliyor. “İşte oğlum tayın” diyerek dizginleri onun eline veriyorlar. Erenler;

-Bu oğlanın meskeni görünüyor, durumu belli. Bunu kapı kapı dolaş-maktan kurtaralım, diyerek, atını donatıp, eyerini, örtüsünü düzüyorlar. Ken-dine de deri çizme, ipek kuşak, kunduz kirbaç, kuştüyü çuha yorgan verdiler. -Oğlum, söyle bakalım, senin gönülün giftçilikte mi, şairlikte, türkücü-lükte mi, kahramanlıkta mı yoksa mollalıkta mı? İstegini söyle de hepimiz toplanmışken, bu dünyadan öteki dünyadan ne arzun istegin varsa bizden dile, dediler.

Göröglü;
-Benim dileğimi yapacaksanız, gönüme maksadına göre yardım ede-
cekseniz; bana ve atıma yüzüymü yıl ömür verin, bana ve atıma nasıl bir yara
düşerse düşsün, yıldız gördüğüm zaman kurtulalım. Benim dileğim budur,
dedi.

Erenler bir fırsat daha tanıdılar;

-Oğlum, bir eksığın kalmasın, yine bir dileğin varsa dile, dediler.

-Yine dileyecektim, ben düşünün eline düşerseniz gabuk kurtulayım, ki-
licim düşmana insin, dosta değmesin, dedi.

Erenler bir daha sordular,

-Oğlum, eksığın kalmasın, tekrar dile, dediler.

-Yine dilesen, yetmiş iki dili öğretin!

Erenler böylelikle üç defa fırsat verdikten sonra, bir daha "dile" deme-
den kaybolup gittiler. Göröglü, arkalarından feryat ederek;

-Ey erenler, öldüğüm zaman adımı yasatacak bir evlât verin! diyerek
bağırdı.

Şir-i Hüda;

-Ah oğlan, eksığın kalmasın diyerek sana üç defa fırsat verdik, şu fir-
satların içinde olsaydı olurdu, fakat şimdi bu söylediğin olmaz. Sen yine de
üzülme, ben sana kendim bir nefes vereyim, ta kıyamete kadar adın yediden
yetmişe herkesin dilinde ebedi dolasın, yer altında yatmasın, deyip, bir ne-
fes verdi. Sonra da;

-Benden sana bir nişan olsun, diyerek, düğümne kılıcı beline taktı. Şir-i
Hüda, erenler, hepsi de bir anda kaybolup gittiler. Göröglü gözünü açıp bak-
sa, yenice safak söküyor, dünya alem aydınlanmaya başlıyor.

-Allahım! Bu nasıl bir iş, diyerek yerinden kalkıp etrafına baksa tayı az
ileride otlayıp durur. Sevincinden yüreği dolup, bir şiir söyledi. Gör bak ne
diyor:

Bede v atın tarifi ni di yelim,

Her hün eri üç ya şın da bel li dir.

Boz du man ayak lı, baz bent to ynak lı,

Göz ü da ğ baş ın da bur nu yel li dir.

Üç ya şın dan adı m at sa be şine,

Bü yü ünce kol yet me sin baş ına,

Avcı gi bi göz ü "dö vre da şı na", (et ra fına)

Üğ ra sa sa va şa, be si (gü cü) bel li dir.

İner dek mes bolar yedi yaşında
Yetse ganımları koymaz karşında,
Şahin gibi gözü dövre dasında,
Kıratın avazı, sesi bellidir.

Bede v atın arzusı can-ı tendedir,
Pirim Şah-ı merdan destim sendedir,
Göroğlu bir yazıklica bendedir,
Teblede baş bedev, yağıda bellidir.

Göroğlu emeğinin karşılığını aldığına sevindi, şükretti. Atına binip, dedesinin çardağına doğru sürüverdi. Çardağın göründüğü bir yere geldikten sonra atından indi. Onu yedekleyerek yürüdü geldi, atını bağlayıp, kol kavuşturarak;

-Selâmünaleyküm dede! deyip, eşikten girdi. Dedesiyle hoşlaştı, edeblice yere oturdu. Cığalı Beg;

-Evet oğlum, geçen gün çok öfkeli görünüyordun, gerçekten beni öldürecek gibiydin. Şimdi merhametin bir tarafından giriyorsun herhalde? Hele ne gördün ne duydun? Anlat bakalım, dedi.

Göroğlu, ben gördüğümü, duyduğumu saz ile anlatayım, diyerek, sazını eline aldı, dedesine dönüp, rüyasında olanları anlatan bir türkü söyledi:

Garfette yatardım, geldi erenler,
"Kalk gafil yerinden, uyan" dediler,
Gözüm açıp gördüm cümle cihanı,
"Ol durandır şah-ı merdan" dediler.

Garfette yatardım açtım gözümü,
Erenler payına sürttüm yüzümü,
Okuttular hak söyledim sözümü,
"Yetmiş bir velnâme âyân" dediler.

Erenler cem olup pazar ettiler,
Münafıklar ondan bizar ettiler,
Pirim Şah-ı merdan, nazar ettiler,
"Kırk camı doldurup iç sen" dediler.

Göroğlu Beg söyler eksiklik bende,
Pirim Şah-ı merdan desgirim sende,
Beş vakit namazın okudun günde,
"Ahiret yoldaşın iman" dediler.

Göroğlu sözlerini tamamladı. Cığalı Beg, onun sofuluk, dervişlik gibi bir şey istediğini sanarak çok üzüldü, morali bozuldu.

-Vay kerata, sanki iş yaptın geldin! Allah yigide büyük iş vermiştir. A-yet dediler, Kur'an dediler, zehir dediler... Sana ne dedilerse dediler! Sen kendi dillegini söyledin olmuştun mu? Tabii ki, erenleri birarada görünce sesin kesildi. Şimdi sana "Belleddiği hederlerden dönerek softu olan adam" derler. En sonunda yapacağın iş bu muydu? Şimdi artık sen, sırtına cübbe olarak bir siyah don, ayağına eski püskü bir mest giy, başına da eski bir fes giyerek kuşağını dışından beş altı defa dola. Sonra da memlekette "Acaba kim artığını, eskisini, sadakasını, zekâtını verir?" diye dolaş dur. Yanında biri kaşınmaya kalksa, "Acaba bana bir şey mi veriyor?" ya da "Nasıl bir şey söyledim de bana bir şey verse" diye düşün gez. Önünü, arkasını yıkamak için neredede akar su var ki?" diyerek ara, bulduğun zaman ağzına yarım karış ağacı (mısvak) sok, gevir. İşte senin en sonunda olacağın bu! Böyle haber olmaz, söyleyeceksen düzgün bir şeyler söyle, diyerek, kızgınlığını dile getirdi. Görgülü dedesinin ne düşündüğünü anladı;

-Dedem, önceki söylediklerim haber yerine geçmediyse, şimdi söyleceklerim haber olur mu? diyerek, dedesine dönüp bir türkü daha söyledi:

Güzel padişah bize nâme gönderdi,
Şanın ortasına var Cığalı oğlu,
Pirim Ali şarap verip kandırdı,
Ölünce de devran sür Cığalı oğlu.

Kıyamet ağımalı, nâme üstümde,
Kerametli bedev Kırat altımda,
Pirin veren düğümne kılıç destimde,
Düşmana kılıcın gal Cığalı oğlu.

Benim yetim halimde üstüme geldi,
Ne yavuz sevdâyı başıma saldı,
Ağlatıp inletp yengemi aldı,
Arap'tan arımı al Cığalı oğlu.

Zalim Hünkâr Sultan dedem gözün aldırdı,
Yüreğimi gam kasavet doldurdu,
Gazap edip garip ağam öldürdü,
Düşmandan kanımı al Cığalı oğlu.

Allah'tan başkaya necat demedim,
Ali'den başkaya üstad demedim,
Bir eksigim kaldı, züryat demedim,
Ocağın göç basan çok Cığalı oğlu.

Erenler toplarıp orda durdular,

Toplanıp da bize bade verdiler,

Röşen adını Göroğlu deyip koydular,

İzin senin, yoluna var Cığalı oğlu.

diyerek, Göroğlu sözlerini tamamladı. Cığalı Beg;

-Ay oğlum, işte bu sözlerinle rahatladım, haber dedigin böyle olur. Ha-
ni, erenler sana neler verdi? deyip, el yordamıyla arandı. Göroğlu yanındaki
dügürme kılıcı dedesinin önüne koydu. Cığalı Beg; "Başka ne verdiler?"
diyerek, yine arandı.

-Başka bir şey vermediler!

-Bütün verdikleri şu kılıç mı?

-Evet!

-Vah, erenlerin cömertliği, elçikliği bu mu? Bundan silâh olmaz oğ-
lum, bunun yapacağı işi, güç kuvvet olduktan sonra benim aş bıçağım da
yapar!

-Yahu dede, vermedilerse ben ne yapayım? Verdikleri işte bu!

Cığalı Beg, yığıt olup yetişen torununa;

-Onlar vermedilerse oğlum, İsfihan, Nisbicihan denilen memlekette dört
usta varmış. Onlar en iyi yakuttan, gümüşsten, altından, mercandan bir yayı,
üç yılda yaparlarmış. Bunu almak için tek şart yayı çekebilmişmiş. Çeke-
meyenler ise dört yüz bin altın lira kaybedermiş diye duydum. Sen artık yığıt
oldun, kollarında güç, belinde kuvvet varsa, bunu göstermenin zamanı geldi.
Oraya giderek gücünü göster, o yayı almalsın oğlum, dedi.

Göroğlu;

-Yahu dede, o dediğin yerler yaban eller, ben onların dilinden ne anla-
rım! diye tereddüd etti. Yetmiş iki dili dileyip öğrendiği aklına gelmedi.
Cığalı Beg torununa;

-Hayır oğlum, dillerinden anlarsın, sorar soruşturur varursın. İsfihan ka-
lesine ulaşp, kible kapısından gidersin. Biraz yürüyünce karşına bir medrese
çıkarak. Medresenin esiginden "Habereleşecek biri var mı?" diye sorarsın. Bir
zamanlar yanımızda gelen kırk dervişin başı Abdullah derviş o medresededir.
Yediği tuzu hak edecek ise, sana ustaların dükkânını gösterir, diyerek yol
gösterdi. Göroğlu; "Peki dede" dedikten sonra, dedesinden müsaade alıp
"Nerdesin İsfihan" diyerek sürdü gitti.

Yol uzak, sözün kıyası iyi. Az gidip uz gidip sürüp İsfihan'a vardı. Şeh-
rin kible kapısından girdi. Bir müddet gittikten sonra karşısına bir medrese
çıkı. Medresenin esigine varıp;

-Habberleşecek kimse var mı? diye bağırdı.
Abdullah derviş dışarı çıktı, selâm verdi. Göroğlu onu tanıdı, selâmını aldı. Fakat Abdullah derviş onu tanımadı. O gelip gittiğinde Göroğlu yumruk kadar gıcuktu. Şimdi atlı silâhlı yigit olmuş...

-Söyle yigiti ne istiyorsun?

-Tanrı misafirim derviş.

-Tanrı misafiriyisen han oğlu, burası mescit, medrese. Burada sana iyi bakılır ama atına iyi bakılmaz.

Göroğlu;

-Vay, sen akılsız bir derviş misin? Ben senin kırık eşeğine iyice baktım, sen şimdi bu kalede bir tek atına bakamayacak mısın? deyince derviş;

-Öyle mi? Sen kimsin? diye sordu.

-Ben Üçgümmez dağında size sigır kesen Rövsen.

Göroğlu kendini bu şekilde tanıttikten sonra, derviş gelip onu kucakladı, attan indirip ayağını yere değirmeden götürüp odasına oturttu.

-Oğlum, gece gündüz kıldığım her namazın sonunda sana dua ediyordum. Seni bana Allah gönderdi. Oğlum, kitabın buyruğu, önce atını yerleştireyim. Atın kara üzüm yer mi, piring yer mi? diye sordu. Göroğlu;

-Taze yonca ile arpa karıştırıp verin, dedi.

-Atın ayağının altına kadife payandaz sereyim mi?

-Bir araba kum serpin, dedikten sonra, Abdullah derviş atı avluda bir yere yerleştirdi, otunu yemini eksiksiz hazırladı. Sonra da Göroğlu'nun yanına gelerek;

-Oğlum, canın ne istiyorsa söyle. Gök çay içer misin, siyah çay içer misin, kant içer misin? diyerek, eli piring, süzme yoğurt, pilav, yahni, bifttek, kebab gibi yemeklerden her gün dokuz çeşit sofrayı hazır etti. Üç gün geçip de dördüncü gün;

-Haydi oğlum, ne istiyorsan söyle, hayırlı uğurlu olsun, dedi. Göroğlu;
-Derviş ağa, bu kalede bir yay varmış, onun için geldim, diyerek durumu anlattı. Derviş o yayı iyi biliyordu; "Çok iyi oğlum" dedi. Yanındaki bütün parasını hesapladı, ama dört yüz bin altın lira etmedi. Gidip kardeşlerinden, eşinden dostundan, tanıdıklarından borç alarak dört yüzbin altın lirayı tamamladı. Keseye koyup geldi. "Belli mi olur, belki de bu oğlan yayı gekemez, parasını ben ödeyeyim" diye düşünerek, Göroğlu'nu da alıp ustaların dükkânına vardı. Ustalar ;

-Hey Abdullah derviş, bu oğlan da kim? diye sordular.

Abdullah derviş;

-Evet ustalar, bu oğlan bir tanıdık, buraya silâh almak için geldi, ben de sizin dükkana alıp geldim, dedi.

Tabii ki, ustaların dükkanı belli; "Usta ağa, yapiver" diye getirilip bira-kılan yay gok. "İşte, hangisini alırsın?" diyerek, bir kucak yayı getirip Göroğlu'nun önüne koydular. Göroğlu bunları evirdi gevirdi; birini o yana attı, birini bu yana... Hiçbiri de istediği gibi değildi. Sonunda;

-Verecekseniz doğru düzgün birini verin, ben bunlarla oyun oynayacak, poz atacak degilim, dedi. Ustabası;

-Vay oğlan, senin kanın çok yaman görünüyor, bir yay var ama senin gibileri eline bile alamaz, diye Göroğlu'na güvenemediklerini dile getirdi. Göroğlu, ustabaşının bu sözlerine acemilik edip kızmadı, aksine ;

-Hay usta ağa, 'Gücü yetmeye ne mezar kalır' derler, ne olursa olsun, getirin şu yayı bir görelim bakalım, dedi.

Göroğlu'nun mert, dürüst niyetini; görüü, edebli tavrını gören ustalar mahcup oldular.

-Bunun sözlerinde yanlış birşey yok, çok hevesliyse görşün, gücünü de-nesin. Gönünde süphe kalmasın, dedikten sonra, ustabaşı diğerlerinden biri-ne;

-Şu yayı al gel, diye buyurdu.

Usta, bahsedilen yayı odanın birinden alıp geldi. Dokuz kat köseleden kabi var, bunları tek çıkartıp koydu. Yakut işlemeyle yapılan yay, bir anda odanın içini aydınlatmaya başladı. Her tarafı pırıl pırıl parlıyordu. Göroğlu'nun sesi kısılacak gibi oldu, fakat dedesinin "Oğlum hiçbir yerde korkup, şaşırıp kendini kaybetme" deyişini hatırlayıp, toparlandı. Yayı eline aldı, gattı gattıyla birlikte çekiverdi. Yayın iki ucu bükülü, birbirine doğru yaklaşıp geliyor... Etafındakiler;

-Vay! Çok acı bir gücün var oğlan! Yayı bükebildin, geri ver artık, de-diler.

Göroğlu;

-Ustalar, 'Er sözünden, koyun boğazından' derler. "Bunu kim çekerse bir kuruş vermeden alıp gidermiş" diye duyup geldik, çektik. Şimdi bunu bize vermelisiniz, diyerek ustaların yüzüne baktı.

Ustabası;

-Olmaz, el emegimizi almadan onu vermeziz, dedi.

-Fakat şart dediğin şarttır! Al vermiyorsan! diyerek, yayı doğrultuverdi. Ustabası;

Göroğlu;

-Hay oğlan, deliliği, huysuzluğu bırak. Doğru, bunu gektin ama bundan başka bir şartımız daha var. Sen bununla attığın oku yedi kat hedeften geçirmelisin, ondan sonra senin olur.

Göroğlu;

-Peki, o şartımızı da yerine getireyim, görün, dedi.

Genişçe bir alana çıktılar, yedi kat hedefi hazırladılar. Göroğlu keymir oku yaya koydu, "Ya Şir-i Hüda" diyerek, hedefe nişanlayıp bırakıverdi. Ok yedi kat hedefi baştan sona delip geçti, gidip kalenin demir kapısına saplandı. Hedefler bir yana doğru devrildi. Ustalar;

-Hay oğlan, kendin genç olsan da gücün, cesaretin çok sağlam. Al, yayı sana bağışladık, dediler.

Derviş, dört yüz bin altın lirayı ustaların önüne koydu. Fakat onlar;

-Hayır derviş, sözümüz söz, şartımız şart. Kim bu yayı gerekse bir kuruş almadan, bedava verecektik, diyerek, sözlerine sadık olduklarını belirttiler.

Derviş;

-Öyle de olsa oğlanın inancına, hayırına karşılık alın, devince;

-Madem ki inancı, hayrı ortaya koydun, deyip, her usta ikişer altın lira aldı, kalamını dervişe geri verdiler. Göroğlu yayı aldı. Ustalarla helalleşip ayrıldılar. Yolda gelirken derviş;

-Oğlum, seni bir başka yere daha götüreyim; dedi.

Birlikte bir başka ustanın yanına geldiler. Dükkanı şöyle bir gözden geçirdiler. Bir köşede yeşil bir nayza (mızrak) duruyordu, Göroğlu'nun gözü bu nayzadan ayrılmadı. Ustabası;

-Ey Abdullah derviş, bu oğlan kim? diye sordu.

-Usta, bu oğlan bir tanıdık. Bu kaleye silâh aramaya geldi. Senden şu nayzayı istiyorum, karşılığında ne alacaksan al, onu oğlana ver.

-Olmaz Abdullah derviş, bu nayzayı alacak kişinin piri çok mükemmel olmalı. Bu nayzayı kullanmak her yığının harcı değildir.

-Usta, bu oğlan boş değildir. Öteki ustaların yakutlu cevahirden yaptıkları yayı çekip aldı.

Ustabası, bu haberi duyduktan sonra hayranlıkla Göroğlu'na bakarak;

-Aferin oğlum, öne sürülen şartları yerine getirip, o yayı çekip aldığın bu nayzayı kullanmayı da başarmışsın, dedi ve Abdullah dervişe dönerek;

-Evet Abdullah derviş, bu oğlanın piri, ustası belli ki çok iyi. Var, nazâyı alırsa alsın, ona hediye ettim, dedi.

Göroğlu nazâyı aldı, tam çıkıp gidecekleri anda usta;

-Abdullah derviş, bu kadar olduğuna göre, bırak bu oğlan silahlarını, techizatını tamamlasın da gitsin. Gönünde başka bir arzusu, isteği kalmasın, dedi. Sonra da bir odaya girerek, bir boğça kucaqlayıp geldi. Boğçayı açıp baksalar ki, hepsi silah, techizat... Altın yakalı zırh, kalkan, düğümne kılıç, şesmer, aybala, altın desenli kazma ve buna benzer hepsi de eski kahramanların kullandıkları silahlar.. Göroğlu bunları görünce;

-Bunların hiçbirisi bırakılacak gibi değil, doğrusu hepsi de şimdi lazım olacak, diyerek içini gecti. Abdullah derviş, usta ile anlaşıp parasını ödedi. Hepsini de alarak çıktılar. Sözüün kısası, İsfihan'da Göroğlu'nun silahını, techizatını düzen Abdullah derviş oldu.

Göroğlu, Abdullah dervişin evinde üç dört gün daha kaldıktan sonra;

-İzin verirken ben artık gideyim, dedi, dervişten müsaade istedi. Derviş;

-Oğlum, kalsan da gitsen de sana hizmet ederim, diyerek, kendinin her zaman hizmete hazır olduğunu söyledi. Göroğlu;

-Hayır kalender ağa, yaptıkların için çok sağol, ben artık gideyim, dedi. Kırat'ı eksiksiz eyerleyip, silahlarını aldı, yola çıktı. Yurdun sınırına kadar derviş de onunla birlikte geldi. Göroğlu;

-“Uzatandan yoldaş olmaz” derler, sen artık dön kalender ağa, dedi. Fakat derviş;

-Hayır oğlum, senden bir dileğim var, onu yerine getirirsen dönerim, yoksa ölünceye kadar atını tutup yürütüm, diyerek, yanında gitmeğe devam etti.

Göroğlu, kendi kendine “Acaba derviş benden aldığımız silahların parasını mı isteyecek? Atımdan başka ne dilerse onu severek yerine getireyim, insallah atımı dilemez” diye düşündü.

-Derviş ağa ne dileğin varsa söyle, yapayım.

-Eğer yapacaksan oğlum, geçenlerde Üçgümmez dağında size misafir olup, senin bir tek sığırını kestirdik, tuzunu yedik, gittik. Sonra nasibimiz bizi Rayhan arap adlı bedbâhtın karşısına çıkardı. “İyi! gören göz arslan, tarif etmek de sevap” derler. Onun yanında birkaç söz söyledim. Benim şu günahımı bağışlayacaksan döneyim, yoksa ölünceye kadar atının ayağının altında payandaz olacağım, dedi.

Göroğlu;

-Kalender ağa, onlar takdir-i ezeldir, bütün günahın bu ise, var git, ben seni affettim; diyerek dervişin gönülünü şadetti.

Derviş Göroğlu ile vedalaşıp, helalleşip geri döndü. Göroğlu "Yalnız yârî Hüda" deyip, bastı ata kamçıyı... Bir menzil yola bir basıp, iki menzil yola iki basıp, sürüp dedesinin gardağına geldi. Atını bağladı, dedesinin yanına girdi, sağlık esenlik soruştular;

-Oğlum, sağ salım geldin mi?

-Geldim dede.

-Hani, neler getirdin bir göreyim?

-İşte, getirdiklerim bunlar dede.

Göroğlu getirdiği silahları dedesinin önüne koydu. Cığalı Beg, onları tek tek sıvazlayıp, yoklayıp elden geçirdi. Torununun böylesine iyi şeyler getirmesinden mutlu oldu, gönüldü doldu, başı göğe yükselir gibi oldu.

-Ay oğlum, ben seni yetiştirip adam edeceğim diye dağlarda, dereelerde

gezdim. Başım yarıldı, gözüm oyuldu. Ama sonunda seni olgunluğa erdirdim. Şimdi şu at, şu silahlarla intikamını almazsan günahkâr olursun. Bugüne kadar ben sana "oğlum" dedim durdum, aslında sen benim torunumsun. Senin baban, yurdun hem kahramanı hem de lideriydi. Oğlum, Çardaklı Çandibîl denilen yurdumuzda senin kırk bin evli Tekeli Türkmen halkın var. Hünkâr Sultan zalim, bizi eşimizden dostumuzdan ayırıp, başımıza türlü türlü işler açtı. Türkmen halkı lidersiz kaldı. Oğlum, biz şimdi Çandibîle gidelim, kendi yurdumuza varalım. Sen halka baş ol. Eğer sen Çandibîle varıp, kırk bin evli Türkmen iline önder olursan, dışımızdaki, çevremizdeki elli bin, yüz bin evli diğer Türkmen illeri de sana katılır, arka çıkar oğlum. Yurdumuza vardiktan sonra, dünyayı kana bulayan zalim şahlardan öcümüzü alınız. Arımızı namusumuzu yerde koymayalım; dedi, başından geçenleri hatırlayıp üzüldü. Dedesinin üzüldüğünü gören Göroğlu'nun da keyfi kaçtı.

Cığalı Beg;

-Ay oğlum, Çandibîle varırsak, orada benim Gencim adlı oğlum vardır. Habib Beg adlı da yeğenim olmalı. Gencim zengin bitirdir ama malının bir yongasını bile Allah yoluna harcamaz. Sanki sakat bir adam gibi kendi de yemez. Taş gibi kupkuru ölüp gidecek bir adam. Tabii ki o, kendi bileceği bir şey... Biz onun malından aş ekmek dileyecek değiliz. Fakat, Habib Beg fakirdir, gariptir. "Verimsiz bağa varacağına keremli bağa" derler oğlum. Habib Beg, aç da olsa garip de olsa Gencim gibi kıskanç değildir, kurnazlığı, fesatlığı hiç bilmez. Bunun için oraya varırken, sen Habib Beg'i sor, onun evine git, halini hatırını sor. Yurdun durumundan haber al. Habib Beg bize her türlü yardıma hazırdır, peşimizden her yere gelir. Artık senin kendi başına hareket edecek vaktin geldi oğlum; dedi ve torununa karşı, memleketi, milleti, dostu ve düşmanı anlatan bir şiir söyledi. Gör bak ne der

Yalnız yavrum al öğüdüm,
Yurdun terk edici olma!
Özünden gayrı namerdin,
Minnetin gekici bulma!

Kırat'ı besle gul ile,
Otur her an ehli il ile,
Ölinceye kötü soylu ile
Birbirini sevici olma.

Yaşlılar sohbet etse,
İyi kötüyü göz etse,
İl halkın bir iş tutsa,
Sen ondan kalıcı olma.

Ekmek versen ver sen aca,
Dayan hep eğri kılıca,
Ama duran kuru ağaca,
Haksız kan galici olma.

Şad ol il halkın görende,
Sözün al, öğüt verende,
Bir garip ağlayıp duranda,
Yanında gülücü olma.

Cıgali Beg, övüş, övüş, (öğün öğün)
Mihman gelse etgin sövüş,
Dövüşsen mert ile dövüş,
Namerdi kovlucu (kavalayıcı) olma.

Cıgali Beg sözlerini tamamladı. Göroğlu ihtiyar dedesinin verdiği ö-
ğütleri iyice dinledi, onları gönlüne doldurdu;
-Olur dede, ben yarın erkenden gideyim, dedi.

Sonra yatıp dinlendi. Erkenden kalkarak dedesinden izin istedi.
"Nerdesin Candibi!" diyerek sürdü gitti. Bir zaman sonra gözüne birkaç kara
ev göründü. Cırat'ı sürüp, sorup soruşturarak Habib Beg'in kapısına vardı;

-Habberleşecek kimse yok mu? diye seslendi.
Habib Beg dışarı çıktı, ağabey kardeş selâmlaşıp görüştüler, fakat o onu
tanımaz bu bunu... Habib Beg;

-Hey güzel yiğit, yolun açık, hayırlı olsun. Nereden gelir nereye gider-
sin, hangi bağın gülüsün, hangi bahçenin bülbülsün? İnsan de immesen de
atını tutacağız, bize kendini tanı, dedi.

Göroğlu orada dizginleri eyerin üzerine takıp, eline sazını alarak Habib Beg'e döndü, "Ben daha ağabeyim kim, yurdum neresi bilemedim" dedi ve bir türkü söyledi:

Ağa can arzumu diyeyim sana,
İlim hangi yanda bilebilmedim,
Ölünceye kadar kulun olayım,
Yolum hangi yanda bilebilmedim.

Pirim Ali şarap verip kandırdı,
Dedem Cığalı Beg selâm gönderdi,
Habib ağa vardı, diye gönderdi,
Ağam hangi yanda bilebilmedim.

Adım şanı bu cihanı tutmaya,
Gönül arzu eder ile yetmeye,
Düşman görsem keymir okum atmaya,
Düşman hangi yanda bilebilmedim.

Haktan başka kime diyem dadım,
Kimse bilmez sinemdeki odumu,
Göroğlu diye il halk koydu adımı
İlim hangi yanda bilebilmedim.

Bilsem varıp yüksesek dağdan geçerim,
Arım alıp maksadına yeterim,
İl hakkı için keymir okum atarım,
Kanlım hangi yanda bilebilmedim.

Göroğlu, atadan olup ben yeke,
Çandibil dağına çıkardım güce,
Ölünceye kadar inansam ile,
İlim hangi yanda bilebilmedim.

Göroğlu, sözünü tamamladıktan sonra Habib Beg;

-Hay güzel yiğit, Cığalı Beg dersin, Göroğlu dersin, ben senin sözlerini anlayamadım. Sen bana kendini, haberini dilden anlat, kimsin? diye sordu. Göroğlu;

-Ben Adi Beg sultanın oğlu, Cığalı Beg'in torunuyum, dedi.
-Sen o küçük Rövsen misin?

Göroğlu, "Evet, o benim" dediği anda, Habib Beg koşup geldi, Göroğlu'nu kucaklayıp attan aldı. Ayaklarını yere deydirmekten götürdü, fakara gardağının baş köşesine oturttu.

-Ey Rövsen can, gökten mi indin, yerden mi çıktın? Biz, Hünkâr Sultan Padişah dördünü de diri gömmüş diye duymuştuk.

-Hayır, Habib ağa, Hünkâr Sultan padişah sadece ağam Mümin'i öldürttü, dedemin gözlerini oydu. Ondan kaçarak, Üçgümmüş dağına yerleştik. Uzun zamandır oradaki gardağımızda oturuyoruz, orayı mesken edindik. Dedem, Habib ağa gelip bizi götürsün diye haber vermek için beni gönderdi. Yurdumuza geri dönmeye karar verdik; diyerek, Göroğlu başlarını dan geçenleri tek tek anlattı. Habib Beg;

-Çok iyi oğlum, sen burada bekle bakalım, dedikten sonra, Gencim'in iyi develerinden beş altı tanesini hamutlayıp, başını gekip Cığalı Beg'in yanına doğru gitti. Bir müddet sonra oraya vardı. Sağlık amanlık soruşup, hoşlaştılar. O günün akşamı orada kaldılar. Cığalı Beg fakirin ne esyası olacağını, ertesi gün Habib esyaları, gardağı toplayıp alıp geldi. Cığalı Beg yurduna kavuşup mesken tutsun. Bir ay, kırk gün geçtikten sonra Candibil halkı toplanıp, "Adı Beg öldükten, Cığalı Beg gittikten beri yurdumuz lidersiz kaldı, belli bir sahibi olmadı. Şimdi Göroğlu gerçek bir koç yigit olmuş, yetişmiş. Artık bizim derdimize derman olacak odur, onu yurdumuza han seçelim" diye meşveret kurdular. "Eskiden babası hanımızdı, babasının yerine onu koyalım" diyerek, Göroğlu'nu han seçtiler. "Han olan adama hazine, zenginlik gerek" deyip, herkes malından, pulundan getirip veriyor, "Han olan adama asker gerek" deyip, asker topluyorlardı. Kısacası, Göroğlu'na gerekli her şeyi toplayıp veriyorlar...

Malumdur, halk arasında her türlü insan bulunur. Çalışmayı sevmeyen, rahatına düşünün tembeller de vardır. Sözü kısası, anasının lanetlediği, babasının döüp kovduğu bazı adamlar Göroğlu'na toplanan askerlere katılmışlardı. Göroğlu da herkesçe malum; öz dedesi gibi yetişen yigit, o, bugünü-günü bulsa yarınlığını düşünür mü?

-Yigitler, söyleyen bahşı, galan sazci varsa getirin, günde üç dört vakit pilav pişirin, deyip derya olup coştı. Fakat böyle gidişe para, pul dayanır mı? "Hazıra harman dayanmaz" derler. Halkın topladıklarını beş on günde yiyip bitirdiler.

Ondan sonra Göroğlu Gencim Beg'den borç koyun almaya yöneldi. En sonunda Gencim Beg de borç vermedi. Göroğlu da gizlice adam gönderip, onun koyunlarından galmaya başladı. Ağasının koyunlarına el atıp, beş altı tanesini yediler.

Malum ya, Gencim nefisine, menfaatine düşünün bir adam. Bu işin Göroğlu'ndan geldiğini anlayıp, hemen onun meyhanesine doğru geldi. Meyhanenin kapısında durdu, elindeki kırbacını yağ güğümünün tıkaçı gibi tutup homurdanmaya başladı:

-Ey Göroğlu, Göroğlu! Ben senin için mi çalıştım, mal edindim? Artık sen kendi başınla garesine bakmayacak mısın? Ben seni mi besleyeyim yoksa yanındaki etmek düşmanlarını mı? Şu han olan yiğide bakın! Bunun yap-tığı işlere bakın! Hünkâr Sultan padişah, garip ağamı öldürdü, ihtiyar dedenin gözlerini oydu, o yanda düşmanın yatıp dururken sen bu tarafta bir avuç haydut etrafına toplayıp benim malımı yağmalıyorsun. Böyle namussuzluk mu olur? Toprak başına seni! diye sövüp, bağırıp gitti.

O gittikten sonra Göroğlu düşündü; "Allahım! Delinin bin sözü yanlış, bir sözü doğru" derler. Benim bu kaygısız yatışım doğru değil; diyerek yi-gitlerinin yanına geldi.

-Yigitler siz bana askersiniz, yürüyün, intikam almaya gidiyoruz, deyip, yigitlerine karşı bir türkü söyledi :

Beglerim, arzumu söyleyim size,
Yürün begler, öc almaya gidelim.
Her ne hizmetiniz gösterin bize,
Kalkın begler, öc almaya gidelim.

Kocyigitler pır koluunu alandır,
Gören muhanneşin benzi solandır,
Rum, İstanbul'da namus kalandır,
Gelin begler, savaşmaya gidelim.

Evvela dedemin gözün oydurdu,
Sonra tutup benim ağam öldürdü,
Yüreğimi gam kasavet doldurdu,
Kalkın begler, öc almaya gidelim.

Savaş günü görsek düşman karasın,
Dağ aşı da tutar gibi töresin,
Seçip bunun dal bedevin seresin,
Gelin begler, öc almaya gidelim.

Meydana girende odlar yakılır,
Nayza vursan polat eyeri sökölür,
Tepverende altın tuğlar yıkılır,
Kalkın begler öc almaya gidelim.

Ahmak akılsızdır nasihat almaz,
Korkaklar savaşın talimin bilmez,
Göroğlu Beg, öcün almayan kalmaz,
Gelin begler, öc almaya gidelim.

Göroğlu, sözlerini tamamladıktan sonra, yiğitlerinin morallerinin bozulduğunu anladı;

-Yiğitler deryada gemileriniz batmış gibi oturmayın. Gitmesem olmaz, ben mutlaka gitemliyim. Sizlere yarına kadar zaman veriyorum, eğer gidecekseniz iyi hazırlanın. Canımız istemezse Allah yardımcımız olsun, diyerek kendi evine gitti.

Göroğlu'nun evi, ayrı bir yerdeydi. O çıkıp gittikten sonra yiğitler post paylaşıp gibi güvütlü patırtıya başladılar. Bir taraftan biri çıkıp;

-Ey yiğitler, bunun söylediklerini anladınız mı? diye sordu. Bir beg;

-Anladık, dedi.

-Anladıysan söyle, ne dedi gitti?

-Hünkâr Sultan padişah bunun ağasını öldürmüş, dedesinin gözlerini oymuş. İşte bu sebeple onlardan intikamını almaya gidecek.

Bir başkası öte yandan;

-Ey yiğitler, yiğitleri!

-Evet, ne var?

-Ne olduğunu görmüyor musunuz? Bu adamın kanı, yiyip içip; mest olup beynine çıkmıştır. Otuz kırk atıyla kırkdört kapılı şehire varıp, iş yapacakmış bu! Buna, kızıp öfkelenip düze düşen ağa derler.

Yine başkası çıkıp;

-Ey yiğitler, niye başka çareler arıyorsunuz? Gidelim derse gitmek gerek, yoksa niçin bir yanımızda pilav, bir yanımızda lapa, ötenizde yahni, berinizde çay, şeker, tütün; keyif, safa... Siz bunları yiyip, içip hiçbir hizmet etmeden yan gelip yatacak mıydınız? Elbette tatlı yemenin sonunda bir göpü olmalı. O sizi boş yere sığır besler gibi beslemiyor; ite bile boş yere yal verilmeyiz yiğitler; dedi.

Fakat, canları iş yapmayı sevmeyen, kızgın güneşte gölgeye çokküp kalan tembel herifler herkesçe malum... Onlar sadece yiyip içip, zevk safa ile gezsinler. Başka birisinin işi için rahatsızlık bozacak değiller. Her türlü namertlik, korkaklık, tembellik, vefasızlık genellikle bu gibi adamlardan çıkıyor. İşte, Göroğlu'nun yiğitleri arasında buna benzer kötü niyetli, haysiyetsiz adamlar da vardı. Onlardan bazıları bir araya toplandı;

-Biz bu gece gideceğiz, sizler hakkınızı helâl edin. Vediklerimiz, ıçtiklerimiz bizlere afiyet olsun. Bizim dedemizin gözü oyulmadı, oyulduysa Göroğlu'nun dedesinin gözü oyuldu; öldürüldüyse onun ağası öldürüldü; deyip, ayrı baş gektiler.

Yiğitlerin arasında çok gün görmüş, çok sıkıntılar görmüş garipler de vardı. Bunlar da kendi aralarında bir tarafa çekilip namuslu, vefalı kararlar aldılar. Bu yiğitlerin arasında iyiyi, kötüyü, akı karayı ayıranlardan biri de Handan Batır'dı. O, şöyle dedi:

-Yiğitler, biliyor musunuz, bizim aramızda yalmız yıyıp içip, keyif çatıp yatmak için gelen namussuzlar da var. Onlar sadece gayın, pilavın başında kimseden ses çıkmadığı zaman konuşurlar. Biz bunların sözleriyle buraya gelmedik, şimdi de onların sözleriyle gitmeyiz. Onlar, "Oyuldysa Göroğlu'nun dedesinin gözü oyuldu, öldüyse onun ağası öldü" diyorlar. Hatırlıyor musunuz? Hünkâr Şah'ın ordusu Türkmen iline, halkına etmediğini bırakmadı. Defalarca ordu gönderip oğul olca kız esir edip gittiler. Göroğlu dedesiyle, ağasıyla o zalimin eline düştü. Ağası öldürüldü, dedesi Cıgâlı Beg'in gözleri oyuldu. Sonunda o zalimin elinden kaçıp kurtuldular. Hatırlarsanız, Hünkâr'ın saldırlarında sizin de analarınız, babalarınız, dedeleriniz öldürüldü, sakat kalanlar da az değildir. Aslında sizlerin çoğu o zamanlar çocuktu, onların hepsini bilmiyorsunuz. Cıgâlı Beg'in esir edildiğinde Hünkâr'ın ordusu benim dedemi atın arkasına bağlayıp, obanın içinde o yana bu yana sürüyerek öldürdü. Yaşlıların hepsi, "Bu gibi zulümlerin haddi hesabı yok" diye anlatır. İlin belli bir başı olmazsa, o, gobansız koyun sürüsü gibi bir şey olur, önüne çıkan her kurt, her çakal yeddiğini yer, yemeyi. Şimdi biz onun deddiğini yapmaz, arkasından gitmezsek, bu namertlik, hainlik olur. Böyle yapacağımıza ölmek daha iyidir yiğitler!

Zavallı insanoglu malumunuz; kulağından beslenir. Handan Batır'ın sözleri düştü yiğitlerin gönülünü coşturdu. Önceden konuşulan olur olmaz şeylere canı sıkılan birkaç kararsız genç, Handan Batır'ın bu sözleriyle kendilerini toparladılar, il için, halk için, ar namus için vefalı olmaya; dostları, arkadaşları için canlarını kurban etmeye hazır oldular. Onlar;

-Handan Batır doğru söylüyor, bırakın kim kalmak istiyorsa kalsın. Senin gibi yoldaşımız, Göroğlu gibi serdarımız olduktan sonra, biz de onların ölümleri yerde ölü kaldıkları yerde diriyiz. Mutlaka onlarla gideriz; deyip, kendi aralarında karar verdiler.

Anasına, babasına vefalı olmayan, vatana millete nasıl vefalı olsun? O gece herkes yattıktan sonra öteki namussuzlar ayrılıp, tek tek dışarı çıkarak kaçıp gittiler. Ertesi gün Göroğlu gelip baksa, yiğitlerin bir kısmı yok;

-Hani yiğitler, ötekiler nerede? diye sordu. Yiğitlerden biri;

-By Göroğlu ağa, hep birlikte sefer vakti geldiğinde adam sayılacak, seninle aynı şekilde hareket edip ölüme hazır olan yiğitler işte şunlar; dedi. Göroğlu;

–“Dost geneşte (sohbette), at yarısta, mert savaşa” derler. Onlar gibi ekmek düşmanları yanımızda olacağına sizin gibi gerçek kocyigitlerden biri olsa, o bana yeter. Bırakın onlar giderlerse gitsinler, siz benimle aynı düşü- nüyorsanız yürüyün; diyerek kalan yigitlerle birlikte atlanıp yola düştü.

Bir müddet gittikten sonra, dağlık bir arazide mola verdiler. Çay içip, giliim çekip dinlendiler. O sırada askerlerin içinde kalan namertlerden bir ikisi Göroğlu'nun yanına gelerek;

–Hey ağa, şu gittiğin yerlerde ganimet gibi birşeyler var mı? Yoksa ar, namus diyerek kelleyi koltuğuna alıp gidiyor musun? diye sordu.

Göroğlu, bunların niyetlerinin bozuk olduğunu anladı, onların aksam oynadıkları oyunları, ettikleri yaygarayı Handan Batır yolda anlatmıştı. Göroğlu, çocukluktan beri kendine hakım olmayı öğrenip gelmişti. Başına bir iş geldiğinde kin beslemek kadar, sabırlı olmayı, kızımdan, heyecanlan- madan iş yapmak gerektiğini Cığalı Beğ ona iyiyce öğretmişti. Bu sebeble yigitlerinin arasından her çeşit işe yaramaz adamların çıkmasına hayret edip kendini kaybetmedi ve;

–Yigitler benim ganimetim de olmaz istegim de; dedi, sonra da onlara karşı bir türkü söyledi:

Savaşım var Rumistan'a,
Benim ile aşan yörün, (yürüsün)
Öc yolunda şirin candan,
Maldan baştan geçen yörün.

Kim ok ile, kim yay ile,
Yigit yahşısı şay ile,
Düşman görünce oy ile, (akıl ile)
Yüzbeyüz savaştan yörün.

Yigidin muradı adur,
Adı korumak devlettir,
Keskin kılığ yananı odur,
Oda özü vuran yörün.

Göroğlu, bu dembedemdir,
Muhannese gelen gamdır,
Yigide savaş bayramdır,
Maldan baştan geçen yörün.

Göroğlu sözlerini tamamladıktan sonra bunlar;

-Behey, biz niçin malımızdan, canımızdan geçelim. Bizim ağamız mı öldürüldü? diye fısıldaştılar. Sonra da;

-Göroğlu ağa, bize izin verirken bizler ayrılıyoruz. Bizi vursan, öldürsen eline ne geçer, gitsek de faydamız dokunmaz, aksine zararımız olur. Bize izin ver ağa; diyerek mızırıştılar.

Göroğlu; "Faydamız olmadıkian sonra ben sizi vurup kırıp ne edeceğim; gidin, işte size izin!" dediği zaman, akşam kaçan namussuzlardan kalan bu namertler de kaçıp gittiler. Göroğlu, daha ilk savaşa gidişinde bunları yaşa-mıştı. O, bir ara kaçan namussuzları gevirecek oldu, fakat düşünüp; "Hay Göroğlu, sen ne zaman bu beş altı serseriden minnet bekleдин, sen mert ol, merdane ol" diye kendini teselli etti. Girat'ı yeniden eyerledi. Keçesini, örtü-sünü sırtına koydu, kuyruğunu düğümlейip bindi. Kuru sepkın yürüyüşe bırakıp Handan Batır'la birlikte yola düştü. Şimdi haberi kimden al, Göroğlu'nun babasının yanında gezen kırk altısından al.

Adı Beg öldükten sonra onlar, başa gelen zulümlere dayanamayıp, Candibi'den kaçmışlardı. Gidip dağlık bir yere gardak kurup, orayı mesken edinmişlerdi. Bunların lideri, Sapa Merem'di. Herkes ona Sapa Köse derdi. Bunlar gardaklarını dağların arasında bir köşede kurmuşlardı. Sapa Merem, atlardan Deli Metil ile Seytek Kırna'yı "Kervan geçerse haber verin" diye dağların arasındaki geçide gözcu bırakmıştı. Bunların bütün işi gelip geçen kervanları yağımalamaktı.

Göroğlu'nun yolu bunların bulunduğu yere düştü. Geçitte bekleyen gözçüler Göroğlu ve arkadaşlarını gördüler. Seytek Kırna;

-Git Metil, şuradan bir grup atlı geliyor, Köse'ye haber ver. Şunların ga-resine bakalım. Köse atına yem vermeden gabuk yetis, haber ver; dedi.

Metil, "İyi, tamam" diyerek atını kamçılayıp gitti. Köse, o anda atlarının koşumlarını almış, boyunlarına yem torbasını geçirmek üzereydi. Bir baktı ki, Deli Metil at sürüp geliyor;

-Metil bir haber getiriyor, hemen torbaları alın, diye seslendi. Yigiller torbaları alıp, alelacele atları eyerlediler. Metil, daha oraya gelmeden hazır-landılar. Köse, iyice meraklandı, Metil'e;

-Hey Metil, haberini söyleye söyleye gelsen olmuyor mu? Kervan bü-yük mü? diye bağırdı.

-Ay Köse, kervanı mervanı ne yapacaksın? Beş on atlı geliyor, fakat bunlar ya yurt soran ya da yurt arayan han veya yedi padişahın hazinesine sahip kadar zengin, hangisi de olsa bunlardan birdir. Onların üstü başı, kılık kıyafetleri bizim yedi göbek sülâlemize yeter. Eğer onlara sahip olursak yedi sülâlemiz fakirlik çekmez. Sanıyorum sırtlarındaki gıvallar da gay ve tütün dolu, kokusundan duramadım.

Hemen atlanarak, atlarını dağın geçidine doğru sürdüler. Geçide yak-
laştıklarında Köse;

-Yiğitler, siz görünmeyin, ben şu atlıları gizlice kendim bir göreyim, di-
yerek attan indi, dağın arasından dikkatlice baktı. Göroğlu'nu gördükten
sonra;

-Ay yiğitler, bunlardan birinin atı epey uzun bacaklı, yüzü gözü çok
yaman görünüyor. Bunu uzaktan bile izlemek, kovalamak kolay değil. Gece
gündüz uykusuz kalsa da, koşacak bir at bu... Bizim atlarımız yiyip yatan
atlardır. Şimdi acele etmeyin, biraz yakına gelsinler, ondan sonra saldıralım.
O uzun bacaklı atın üstündeki de genç bir oğlan, dedi.

Göroğlu ve arkadaşları kendi hallerinde giderlerken, aniden bir bölük
atlı nazırları dikip, "Allah" diye bağırarak çıkıverdi.

Göroğlu, genç de olsa, kaçma kovalama işlerinin dahası küçüklükten beri
öğrenip gelmişti. Bu gibi işlerle karşılaşmıştı. Bu gibi işlerle karşılaşmıştı. Göroğlu, ihtiyar
meydi dedesi Cığalı Beg, onun kulağına iyice yerleştirmişti. Göroğlu, ihtiyar
dedesinin söylediklerini hatırlayıp, kendini toparladı ve yanındakilere;

-Yiğitler, bu gelen atlıların niyeti iyiye benzemiyor. Ne olursa olsun
bunlarla gücümüzü bir deneyelim; diyerek moral verdi. İki dağın arasından
geçen yolun üstüne durdu da, nazımın arka tarafını çevirip, öne geçip ha-
zirlandı. O anda Köse ve yanındakiler nara atarak geldiler. Göroğlu, Kırat'ın
üstünde sağlam durup, her gelene vurup, devirmeye başladı. Tut ha tut, vur
ha vur, yık ha yık... Göroğlu yanındaki arkadaşlarına fırsat bile vermedi. En
sonunda, Bozduman'ı koşturup, Köse geldi. Göroğlu bunu da attan düşürdü,
gelen atlıların hepsini yere serdi.

Oyle ya, Sapar Köse de çok gün görmüş bir insan, o;

-Ey yahşi yiğit, biz seninle at üstünde bir nazırlaşmak, oyun oynamak
niyetindeydik, sen işi ciddiye aldın, nazımın bütün gücünüle vuruyorsun; diye-
rek, eliyle vuramayınca diliyle vurup, sözle aldatarak tutmayı düşündü.

Göroğlu;

-Ey yiğitler, eğer siz şaka yapıyorsanız biz de şaka yaptık, hayır siz ciddi
isenziz biz de ciddiyiz. Şimdilik kimse ölümcül yara almadı; deyip, onlara
cevap verdi.

Köse, Göroğlu'nu at üstünde alt edemeyeceğini anladıktan sonra, bir iki
arkadaşının kulağına fısıldadı;

-Bu, at üstünde bize el verecek adam değil, siz yavaş yavaş gider gibi
yapın. Ben onu aldatıp attan indirerek bir güreş tutayım. O zaman arkadaşla-
rıyla birlikte aniden basalım. Fakat hepiniz birlikte saldırıp, birbirinizi öl-
dürmeyin. İkiser ikiser gelin, hem de bunları diri yakalayıp, gadırın direğine

bağlayalım. Sonra, arkadan gelecek olan arkadaşlarını kollayalım. Bunların peşinden bin altın, beş on gıval tütünen gelecek gibi, bunlar zengine benziyorlar, diyerek, herşeyi izah etti.

Eski Türkmenler herkesçe belli. Şimdi Göroğlu ve arkadaşlarını yakalayıp, onları arkadan gelecek olanlara satacaklar. Bu fikri kararlaştıran yigitler, birbirini çağırıp uzaklaştılar. Göroğlu'nun arkasında bir tek kör dedesinin kaldığından haberleri yok. Bunları zengin bir aileden sandıktan sonra, Köse;

-Ey yahşi yigit, senin gibi pehlivan bir yigit görünce benim içim geçiyor, oturasm gelmiyor. Arkadaşların geriye gekilsin, sen de attan in, bir güreş tutalım; dedi.

Göroğlu;

-Tamam, iyi olur, diyerek attan indi. İkisi kucak kucaga güreşe tutuştular.

Bir müddet güreştikten sonra, Göroğlu, arkasından bir ses duydu. Dönüp baksa, iki kişi ona yaklaşıyor. Bunların bir hile düşündüklerini hemen anladı. Handan Batır yigitlerine;

-Dikkatli olun, bunlara belli olmaz, aniden toplanıp Göroğlu'nu basıp yakalamak isterler, ya da başka bir hile düşünürler. Biz onun yardımına yetişmeliyiz, hazır olun! Göroğlu onların hepsinin hakkından gelse de siz gaflete düşmeyin, sağı solu kollayın; dedi.

Göroğlu, kendine yaklaşıp iki kişi gelir gelmez, onları yaka paça tutup, Köse'nin üstüne bastı, iki kişi daha geldi; onları da ötekilerin üstüne bastı. Diğerleri Köse'nin söylediği gibi, ikişer ikişer geldiler, belki hepsi birlikte gelseler Göroğlu'nu helak edeceklerdi, fakat ayrı ayrı gelmeleri Göroğlu'nun işine geldi. Onların hepsini birbiri üstüne yığıp, en üstüne de kendi çıkıp oturdu. Sapar Köse, bunların en altında kaldı;

-Ey yahşi yigit, benim maksadım seni üstüne çıkarmaktı, muradına eriştim. İn artık üstünüzden, aferin kazandın, kaburgalarımı dövdün; diyerek yattığı yerden bağırıyordu.

O, böyle bağırınca Göroğlu indi. Üstüne yığılan yigitlerin her biri bir tarafa yuvarlanıp gitti. Sapar Köse hepsinden sonra yerinden kalktı, iki eliyle yan kaburgalarını tutup, dudaklarını ısırđ, kaşlarını gattı;

-Ey yahşi yigit, sen at üstünde de güreşte de bize el vermedin. Şimdi bize kim olduğunu söyle bakalım, dedi.

-Siz benim kim olduğumu ne yapacaksınız? Bana kız mı vereceksiniz yoksa güvey mi edineceksiniz?

Köse; "Yahu, bu yiğit çok çetin cevize benziyor!" dedikten sonra, -Yahşi yiğit, senin gay, tütün denilen nimetlerden herhalde haberin var-
dır?

-Evet, elbette var!

-Öyleyse, yürü, beraberce gidelim; gay içelim, çilim çekelim. Ondan sonra senin kim olduğunu öğreniriz; deyip, Göroğlu ve arkadaşlarını da alıp mekânlarına geldiler. Ortaya gay, çilim koyup;

-Şimdi söylemenin yeri yiğit, kimsin sen? Kim olduğunu söyle bize, haberini ver! diye sorunca Göroğlu;

-Ben Adı Beg Sultan'ın oğlu, Cığalı Beg'in torunuyum, dedi. Köse;

-Haydi ordan, defol, yok ol buradan behey! Sen bunu kimne söylüyor-
sun? Nasıl, Adı Beg Sultanın oğlu mu var?

-Evet var, işte ben onun oğluyum!

-Sen onun oğlu olamazsın, yahşi yiğit!

Orada oturanların her biri şaşırıp kalmıştı, içlerinden biri;

-Durun, durun yiğitler, ben bir zamanlar birinden duymuştum; "Adı Beg Sultan'ın eşi, vadesi dolup dünyadan göçtüğü zaman, karmında ayı, günü dolmuş çocuk varmış. O çocuk mezarda doğmuş. Cığalı Beg onu almış, adı-
na da Göroğlu demişler. Eğer o, bu ise doğrudur; dedi.

O zaman Köse;

-Sen o musun? diye sordu.

Göroğlu;

-Evet, ta kendisiyim, deyince, Köse birden fırlayıp onu kucakladı, okşa-
dı. Diğerleri de apar topar yığılıp, öldürüncesine sarıldılar.

-Ay Göroğlu, Göroğlu! Senin baban öleli beri varacak yer, dalacak göl
bulamadık. Bizim şu başboş gezmemizin sebebi bu. Aramızdaki beş on kişi,
bu başboşluğa, bu sıkıntılara dayanamadı öldüler. Biz eskiden kırk kişi ol-
dugumuz için, şimdi de görenler, duyanlar bize "Kırklar" diyor. Artık sen
göğe uçsan, ayağından yere girsen kulağından tutup çekeriz, seni bırakma-
yız; diyerek, serserilikten, başboşluktan bıktıklarını söylediler. Göroğlu;

-Benimle aynı duyguları paylaşıyor, beraber geldiğimiz yiğitler de sizler
gibidir. "Allah verirse kuluna, getirir koyar yoluna" derler. Görüyor musun
Handan Batır, gökteki dileğimizde işte, yerde kavuştuk; deyip, babasının kırk
yiğidinden sağ kalanlara sahip çıktı. Göroğlu, Handan Batır ve ötekilerle
birlikte bunlar yine kırk kişi oldular. Böylece "Kırklar" o akşam Sapar Kö-
se'nin gardağında kaldılar. Ertesi gün Köse;

-Göroğlu Beg, ne iş var, anlat! Hayırlı uğurlu olsun, ne maksatla yola çıktın bu yanlara? diye sordu.

Göroğlu;

-Köse, babam ölüp, sizler dağılıp gittikten sonra bizim başımıza büyük işler açıldı. Sizlerin dağılmasından faydalanan Hünkâr Sultan padişahın ordusu gelip, Candibil'i bastı, yağmaladı. Biz, o zalimin eline esir düştük. Hünkâr padişah, zavalı Mümin amcamı öldürdü, ihtiyaç dedemin de gözünü oydu. Ben, şimdi ondan intikam almaya çıktım! diyerek, ne niyetle yola çıktığımı onlara anlattı. Köse;

-Göroğlu Beg, sen iyi şeyler düşünerek yola çıkmışsın, bizim asıl yerimiz, asıl işimiz de o; diyerek, yigittlere dönüp;

-Hazırlanın ey yigittler, gevik atınızı eyerleyin, bize yeni bir han geldi, ona el ayak olalım; dedi.

Yigittler atlarını gabucak eyerleyip, hazırlandılar. Köse en önde Bozduman'ı şakırtatıp koyuverdi. O gidişle Hünkâr Sultan'ın yurdunun bir tarafından girip onlarla savaştılar. Hünkâr Sultan'ın yüzbin kişilik ordusunu darımadığın ettiler. Sonra Köse'nin gardağına gelip, bir akşam kaldılar. Ertesi gün Köse;

-Yigittler, buradan Candibil'e doğru gidiyoruz, eşyalarınızı toparlayın, dedi.

İşe yarayacak eşyaları bir tarafa topladılar; yaramayacak olanlara bir ateş salıp, Göroğlu ile birlikte "Neredesin Candibil" diyerek yola düştüler.

Göroğlu yigittleriyle Candibil'e geldi, atını bağlayıp oturdu. Çektiği bunca gileye, zulme, garıplığa rağmen sonunda muradına erip, babasının yurduna, yigittlerine sahip oldu. İhtiyar dedesinin ve Mümin amcasının intikamını aldı.

Memleketi yüceltip, o günlerde evinde mutlu olup yativersin. Sonra başka neler gelir görülür.

V.4. DOĞU TÜRKİSTAN (UYGUR) TÜRKLERİ VERSİYONU*

V.4.1. Doğu Türkistan (Uygur) Türkleri Versiyonu Hakkında:

Metnini verdiğimiz Köroğlu'nun Uygur Türkleri anlatması, Şıncang Yaşlar-Ösmürler Nesriyatı (Şıncang Gençler-Çocuklar Yayınevi) yayınlarından "Emir Göroğlu" adı altında, Erşidin Tatlik tarafından 1986 yılında yayımlanan ve 280 sayfalık kitapta yer almaktadır.²⁵ Erşidin Tatlik, Uygur Özerk Bölgesi Edebiyatçıları ve Sanatçıları Birliği'nde uzun süre görev yapmış ve burada halk edebiyatı ile ilgili çalışmaları yürütmüştür. Erşidin Tatlik, üç, dört sene önce vefat etmiştir.

Kitabı yayına hazırlayan verdiği bilgiye göre; bu metin Ömer Eli tarafından, destan anlatıcısı Ebeydullah Hacı'dan derlenmiş ve Maralbaş ilçesinde Molla Seley tarafından 1915 yılında düzenlenmiştir. Bu metnin orijinali, Abdullah Seley'de bulunmaktadır.

V.4.2. Metin:

Emir Göroğlu

Eski eserlerden naklederek rivâyet eden söz ustaları, söz madenlerinden inci merveyit gibi ısıldayan ifadeleri alıp, aşağıdaki destanı rivâyet ederler:

Çembil isimli bir şehir var idi. Orayı Ehmедhan adlı bir padişah yönetiyordu. Onun emri civardaki kırk kadar padişaha geçirdi. Ehmедhan'ın yanında Ayhan, Künhan, Bulbulhan, Çingizhan, Esenhan adlı padişahlar vardı. Ehmедhan'ın Zulper Ayım adlı bir kız kardeşi vardı. O ergenlik çağına gelmiş olmasına rağmen, o zamana kadar yanına erkek sinek bile yaklaştırmamıştı. Zulper Ayım'ın güzel bir has bahçesi (çaharbağ) vardı. O bu bahçede, kendisine hizmet eden seksen kadar cariyeyle birlikte yaşıyordu. Bu cariyeleer saz çalarak Zulper Ayım'ı eğlendirirler ve kendileri de eğlenirlerdi.

Zulper Ayım bir gün bahçedeki taht üzerinde oturup, sağını tararken, Duldul'üne bınmış, oradan geçmekte olan Hz. Eli'nin (Hz. Ali) gözü bu güzel kıza ilişir, kendi kendine "şu ay yüzü güzel benden bir çocuk doğursa, ne iyi olurdu!.. diye iç geçirir ve yoluna devam eder. Zulper Ayım da o anda hamile kalır.

Günlerden bir gün Zulper Ayım eline bir ayna alarak yüzüne baktığında yüzünde lekeler görür. Lekeleri görünce "bu lekeler benim yüzümde neden oluştu, ben daha evlenmedim ki?" diye düşünür ve telaşlanarak durumunu

* Uygur Türkleri Versiyonu Abdullhakim Mehmet tarafından Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.
²⁵ Emir Göroğlu. Yay. Haz.; Erşidin Tatlik. Urumçi: Şıncang Yaşlar-Ösmürler Nesriyatı, 1986 (Birinci Baskı).

annesine anlatır. Annesi buna çok üzülür ve ağlamaya başlar. Zulper Ayım kendi kendine: "Kardeşim Ehmедhan ünlü bir padişah, bu ona büyük bir hakaret olur" diye düşünür ve secâdesini kibleye doğru serip: "Ey Allah'ım, beni buruma düşürüp rezil edeceğine canımı al daha iyi" diye dua eder. O-nun bu duası kabul edilir ve Azrail Aleyhisselâm gelip onun canını alır. Zulper Ayım öldüğünde onun karnındaki bebek altı aylık olmuştur. Çocuk, annesinden mezarda (görde) doğar. Çocuk bir süre bir karnışın deliğinden nefes alarak yaşar, daha sonra mezarın dışına çıkar.

Şimdi sözü Kember Veli'den dinleyelim:

Hız. Eli'nin atı Dildül'e ve diğer at sürülerine bakan Kember Veli adlı bir seyisi vardır. Kember Veli bir gün sürüdeki alaca baytallardan (dişi at) birinin mezarlığa doğru gittiğini fark eder. Bu atın birkaç gün ardı ardına aynı yere gittiğini gören Dede Kember atı takip eder ve alaca baytalın oradaki açık bir mezarda bir erkek çocuğu emzirdiğini görür. Alaca baytal çocuğu bir süre emzirdikten sonra, sürüye geri dönünce Kember Dede mezara doğru yaklaşıp mezarla bir çocuğun kuzu gibi yattığını görür. Çocuğun alını ısıklı, sünet edilmiş ve tırnakları kesilmiştir. Kember Dede bu çocuğu gör-düğünde çok şaşırır ve etrafına bakınıp, orada mezar kazmakta olan mezar-cılar olduğunu fark eder. Mezarcılarının yanına giderek:

"Ey mezarcılar, bu kimin mezarı, burada kim yatıyor?" diye sorar.

Mezarcılar:

"Bu mezar padişahımız Ehmедhan'ın kız kardeşi Zulpar Ayım'ın meza-rıdır. Burada Zulpar Ayım yatıyor" diye cevap verir.

Kember Dede mezarcılara:

"Biriniz gidip Ehmедhan'ı çağırın!" der.

Mezarcılardan biri Ehmедhan'ı mezara çağırır. Ehmедhan mezarlığa gelince mezarda yatan çocuğu görür ve Allah'ın kudretine hayran olur. Kember Veli, Ehmедhan'a:

"Bu sizin kardeşiniz Zulpar Ayım'ın mezarıymış. Çocuk da ondan, me-zarda doğmuş olan oğlu. Şimdi siz bu çocuğa ne ad vermek istersiniz?" der.

Ehmедhan:

"Esağfurullah, bu çocuğa siz bir ad verin!" diye cevap verir.

Dede Kember:

"Bu oğul mezarda (görde) doğduğu için adı, 'Göroğlu' olsun" der ve çocuğun kulağına ezan okuyup sol kulağına tek bir getirir. Sonra da: "Çocuk bu alaca baytaldan emsin!" der. Ehmедhan, adamlarına alaca baytalı yedeğe

Günlerden bir gün Ehmmedhan ava çıkmak üzere hazırlıklarını yapıp yola çıkmak üzereyken hanımı Ezim Kız Ayim'e:

Şimdi sözü Şah'tan dinleyelim:

“Bu resimdeki kadın Ehmmedhan'ın hanımını Azim Kız Ayım'dır” der.

Daniyar Pehlivan da kendini kaybederek, Azim Kız Ayım'a o an aşık olur ve kendi kendine: "Ben Ehmедhan'ın karısını ne yapıp ederek kaçıracağım" diye yemin eder. Çembil ile Ehmедhan'ın ava çıktığı Ceyhun şehrinin arası oldukça uzaktır. Han'ın uzun bir süre için ava çıktığını öğrenen Pehlivan bunu fırsat bilerek Leyli Kır adlı tulparına (kanatlı at) binerek yola koyulur. Daniyar'ın tulparı bir aylık mesafeyi bir günde alan, benekli ve çok güzel bir vücudu olan Leyli Kır'ın boyu posu deveye, dişi görünüşü ise bir melege benzer, bu atın boynunu öten yel esi yere degecek kadar uzun, toynakları yukarıya doğru uzamış olup, o olağanüstü bir attır. Daniyar Pehlivan, atı Leyli Kır'a binerek yola çıkar ve yedi gün sonra Ehmедhan'ın şehrine ulaşır. Daniyar'ın başı bir put başına, elleri ise çınar ağacının dallarına benzemektedir. O, eline bir süngü alır, başına bir tağ giyer ve atını yedeğe alarak heybetli bir şekilde şehre girer.

Daniyar'ın sehre girdiği sırada kendisini emziren baytalı yedeğe almış bir şekilde yürümekte olan Göroğlu, Daniyar'ı görür. Göroğlu hemen Daniyar'ın yanına giderek:

“Sen insan mısın, dev mısın? In mısın, cin mısın? Böyle bir heybetle buralarda ne yapıyorsun?” diye sorar.

Daniyar Pehlivan:

“Ben bir insanım ve bu şehre eğlenmeye geldim” der.

Göroğlu ona:

“Öyleyse, elimdeki bu alaca baytalı senin yanındaki benekli aygırla birleştirmek ister misin? Eğer sen bunu kabul edersen ben de seni dünyadaki hiçbir şeye muhtaç etmem” der.

Daniyar Pehlivan:

“Ey çocuk ben dünyadaki hiçbir şeye muhtaç değilim. Benim bir istegim var eğer onu yerine getirirsen atımı senin atıyla birleştirmene izin veririm” diye cevap verir.

Göroğlu:

“Söyle bakalım istegim nedir, istegimi yerine getireceğim” der.

Daniyar Pehlivan:

“Ehmedhan'ın hanımı Ezim Köz Ayım'ın dokuz kat elbise giyerek bana bir kase su vermesini istiyorum. Eğer bunu ona kabul ettirebilirsen, ben de atımla, senin atımı birleştirmeni kabul ederim. Talebim budur, başka hiçbir istegim yok” der.

Göroğlu o sırada sadece yedi yaşında olduğu için Daniyar'ın kötü bir niyeti olabileceğini fark edemez, hemen eve koşar ve yengesi Ezim Köz Ayım'ın yanına giderek:

“Yenge, şehrimize bir pehlivan geldi, onun atının püskülleri dizini geçmiş ve yeleşi de yere geçecek kadar uzun. Ben ömrümde böyle güzel bir at görmemişim, o ata bir görüşte hayran kaldım. Ben alaca baytalımı o ata birleştirmek istedim, ama o atın sahibi olan pehlivan, sizin dokuz kat elbise giyip, ona bir kase su vermenizi gerektğini, eğer bunu kabul ederseniz, atımı onun atıyla birleştirmene izin vereceğini söyledi. Siz buna ne dersiniz?”

diyerek olanları anlatır ve ona fikrini sorar.

Ezim Göz Ayım:

“Yavrucuğum Göroğlu, sen bu niyetinden vazgeçsen çok iyi olur” diye-

rek onu vazgeçirmeye çalışır.

Ama Göroğlu bunu kabul etmez ve daha da ısrar ederek yengesine yalvarmaya başlar. Ezim Köz Ayım, Göroğlu'nun yalvarmasına dayanamayıp ona:

“Ey Göroğlu, sen hem kendinin, hem de benim başıma iş açacaksın. Bence o adamın niyeti kötü, onun niyeti su içmek değil, bize zarar vermek

istiyor. O, Ehmедhan'ın ava gittiğini öğrenmiş ve bunu da kendi kötü niyeti-ni gerçekleştirmek için bir fırsat olarak görüyor. O adamdaki bize hiçbir iyi-lik gelmez" der.

Göroğlu:

"Yanınızda benim gibi bir çocuğunuz varken, size zarar vermeye onun gücü yetmez." diyerek yalvarmaya devam eder.

Ezim Kız Ayım garesiz kalarak su vermeyi kabul eder ve Göroğlu da hemen dışarı çıkarak Daniyar'a:

"Atından aşağı in" der.

Daniyar Pehlivan atından iner. Göroğlu "Leyli Kır" adlı bu benekli tulparla kendi baytalarını birleştirir. Sonra, Daniyar Pehlivan atına binerek sarayın penceresine gider. Ehmедhan'ın hanımı Ezim Kız Ayım dokuz kat elbise giyerek bir kase suyu eline alır ve pencereye çıkar. Elindeki suyu Daniyar'a sunar. Daniyar, Ezim Kız Ayım'ı elindeki suyla beraber pamuğu kaldırır gibi kolayca kaldırarak tulparının önüne koyar. "Deh hayvan!" diye-rek rüzgâr gibi, hızlı bir şekilde şehirden çıkıp, gider.

Bunu gören Göroğlu: "Eyvah yengem!" diye feryat eder ve Daniyar'ı arkasından takip etmeye başlar, fakat ona yetişemez. Göroğlu "Vah yengeci-gim!" diye dövünerek olanlara çok üzülür ve yemeden içmeden kesilir. Kızıl gül gibi yüzü, saman gibi sararır. Bu olayın üstünden üç gün geçtikten sonra Ehmедhan hükümdarlarla birlikte avdan döner. Sarayına girip, tahrına otu-rur. Göroğlu'nun çok üzgün olduğunu görüp ona:

"Ey yavrum Göroğlu, sana ne oldu? Kızıl gül gibi yüzün, neden saman gibi sararıp, gitmiş?" diye sorar.

Göroğlu dayısının gazabından çok korktuğu için ve utançından yüzünü yere eğerek:

"Sevgili dayıcığım, kellemden olacağımdan korkuyorum" der.

Ehmедhan:

"Oğlum, ne günahın olduysa ben onu affettim, bu kadar korkma!" diye onu teselli eder.

Göroğlu başı yine yere eğik olarak dayısına:

"Sizin canınızdan çok sevdiğiniz hanımınız ve benim sevgili yengem E-zim Kız Ayım benim yüzümden Şah'ın pehlivanı Daniyar'a esir düş-tü. Bu nedenle çok üzülüp böyle sarardım" der ve olanları tek tek dayısına anlatır.

Olanlara gök üzülen Ehmедhan dayanamayıp gök hiddetlenir, dayısının gök sinirlendiğini Göroğlu da fark eder, ama Ehmедhan, Göroğlu'nun bu kadar üzüntülü olmasına dayanamayarak:

“Ey oğlum Göroğlu, sen olanlara bu kadar utanma ve gök üzülerek kendini bu kadar harap etme. Ben hayatta olduğum sürece Ezim Kız Ayım gibi nice kadınlar alırım” der.

Boyle konuşsa da, dayısının sinirden dilinin tutulduğunu anlayan Göroğlu:

“Şu an yaşım küçük, daha bir çocuğum fakat, on yaşımı geçtiğimde, at üzerinde sağlam oturabilecek hale gelince, hanımın Ezim Kız Ayım'ı o iblisin elinden kurtarıp gelmezsem, bana Göroğlu demesinler” diyerek yemin eder.

Göroğlu'nun bu sözlerini işiten Ehmедhan, ona:

“Yavrucuğum, benim Ayhan, Kühhan, Bülülhan, Çingizhan, Esenhan gibi, her biri bin kişiye bedel bahadır pehlivanlarım olduğu halde ben cesaret edip, Ceyhun şehrine at sürüp gidemedim. Yaşım elliye ulaştı, bu yaşıma rağmen benim korkup gidemediğim yere, sen bu küçük yaşında hiç korkmadan gitmeye yemin ettin. Bu biraz garip değil mi?” diye sorar.

Göroğlu dayısının bu sorusuna cevap vermez, ama kendi sözlerini de geri almaz. Aradan bir müddet geçtikten sonra Alabaytal, Daniyarın atı “Leyli Kır”a gök benzeyen bir tulpar doğurur. Göroğlu tayın Leyli Kır'a benzetmesine gök sevinir. Ona kuru üzüm (kişmiş) yedirir, akıllı olsun diye insan sütü ıçtır, iri ve uzun olsun diye susuzluğunu gidermek için ona deve sütü ıçtır, dağları aşabilisin diye geysik sütü ıçtır. Göroğlu tayı bir yıl boyunca bu şekilde besler ve tulpar Göroğlu'nu taşıyacak kadar büyür.

Göroğlu on bir yaşını doldurduğunda “Leyli Kır” adlı atına binerek dışarıda dolaşmaya başlar. At üstündeyken adamları gekmeyi, üç batman uzunluğunda çelik okları göğe atmayı öğrenir. Ok atma ve mızrak kullanmadaki ustalığıyla kısa zamanda meşhur olur. Yaptığı yarışmalarda onu kimse yenemediği için ne Çambil'de ne de Almalık'ta kimse ona rakip olamaz. Boynu Arap alfabesindeki “ۋ (dal)” harfini andıran, gözleri sürekli yedi kat göğü gözleyen Leyli Kır adlı atı ise, gök güçlü ve iri bir at haline gelir.

Günlerden bir gün Göroğlu dayısı Ehmедhan'ın yanına giderek:

“Ey sevgili Ehmедhan dayıcığım! Hatırlarsan, ben yedi yaşındayken bir söz vermişim. Şimdi bu sözümlü yerine getirmenin zamanı geldi. İzin verin Leyli Kır adlı atıma dokuz yerden bağlanan eyer koyulsun, eyerin başı yuvarlak altınlarla süsleysin” der.

Ehmedhan:
 “Yavrum Göroğlu, benim sözümü dinle, ben seni birçok kadından daha değerli bilirim. Ben sana kıyamam, sen bu niyetinden vazgeç” diyerek onu fikrinden caydırmaya çalışır.

Göroğlu, dayısına:

“Dayıcığım siz benim bu sözümü sağ salım yerine getirmem için Fatiha okusanız da okumasanız da sözümü tutacağım” diye cevap verir.

Onlar bunları konuşurken Ehmedhan’ın at bakıcısı, Göroğlu’nun tulparını isteğe uygun olarak hazırlar. Göroğlu ile Ehmedhan’ın konuşmalarını duyan bazı bey ve emirler “Göroğlu böyle büyük laflar etse de bu iş için yola çıkamaz” diye dedikodu yaparlar. Emir Göroğlu, Ehmedhan’ın huzurundan ayrılıp, altın tacını giyer, bir eline keskin mızrağını, diğer eline elmas kılıcını alır ve “bakalım başıma neler gelecek” der, atına binerek şehrin dışına doğru at sürer. Onun gidişini görenler onun için dua ederler. Ehmedhan ve onun beyleri “Ah, Göroğlu!” diyerek hasret içinde arkasından gözyaşı dökerler.

Göroğlu dayısının şehrinde çıktıkta sonra: “Ey Şahar’ın şehri, ey Daniyar adlı pehlivan neredesiniz?” diyerek at sürmeye devam eder. Yalnız- lıktan dolayı Allah’a yalvarıp, ağlayan Göroğlu susadığında yağmur suyu içer, acıktığında otların kökünden yer. Uzun süre bu şekilde at süren Göroğlu Tecen Nehri’nin kıyısına gelir. Nehre baktığında, akıntıdan ev büyüklüğünde deki taşların sürüklenip, gittiğini görür. O daha önceden Tecen nehrinden kuşlar haricinde hiçbir canlının geçemediğini duymuştur. Atından inerek abdest alan Göroğlu, iki rekat namaz kılar ve Allah’a buradan sağ salım geçmek için dua eder. Daha sonra atına hitaben bu nezmeyi²⁶ okur:

Sensin benim kanadım,
 Altında bindiğim atım.
 Ben hakka sığındım,
 Gayretlisin can atım.
 Sana kışmış verdim ben,
 İlklerin dolsun diye.
 Güç, kuvvete kavuşsun,
 Elime et konsun diye.
 İnsan sütü verdim ben,
 Çok akıllı olsun diye.
 Geyik sütü emzirdim,
 Dagdan dağa uçsun diye.

Kulan sütü verdim ben,
Uzun boylu olsun diye.
Deve sütü verdim ben,
Dayanıklı olsun diye.

Bu yerden geçer oldum,
Senden ayrılırsam yandım.
Esen ol can yoldaşım,
Nehirden geçer oldum.

Sen benim has bağımısın,
Üstünderken gider derdim.
Aman ihtiyatlı ol,
Güvenimi verdim sana.

Kendini sakın belli etme,
Bize zarar getirme.
Ağ gözünü, gafilte kalma,
Düşmanlarımı güldürme.

Hiçbir canlı bilmesin,
Sana gafilte gelmesin.
Bu nehrin suyuna,
Kolum ayağın değmesin.

Ey can yoldaşım dinle bunu,
Bizlere mahşer günü.
Boyuna kurban olayım,
Yalayıp geç şunu.

Göroğlu daha sonra yanında getirdiği şeker ile tereyağını atına yedirir. Tulpar, Göroğlu'nun söylediklerini dinler, nehre bakarak kişner ve onun da gözünden iki damla yaş akar. Kulakları dımdık, kışları kalem, kuyruğu a-lem-tuğ gibi olan Leyli Kır dört ayakını bir araya getirerek yere vurur ve bir anda nehri rüzgâr gibi, hızlı geçerek karşı kıyıya konar.

Göroğlu nehrden sağ salım geçtiği için iki rekat sükran namazı kılarak Allah'a şükreder. Tulparına tekrar biner ve Şahîr Şah'ın şehrine doğru at sürmeye devam eder. Bir süre yol aldıktan sonra Ceyhun şehrine ulaşır. Ceyhun şehri o kadar büyük bir şehirdir ki, şehir kapısından sabah giren birisi ancak akşam namazında şehrin merkezine ulaşabilir. Göroğlu şehrin büyüklüğünü öğrendikten sonra Allah'a münaaat kılar, gelmiş geçmiş enbiya ve evliyaların isimlerini zikreder ve aşağıdaki nezmeyi okur:

İsmiñle övüneyim yaradan Allah,
Medet ver ben gibi zayıf kuluna.
Görüñlü der "Beni mahcup etme",
Medet ver ben gibi zayıf kuluna.
Buralarda yabancıyım, kimsem yok benim,
Misafirim, senden başka kimsem yok benim.
İsmiñle övüneyim yaradan Allah,
Medet ver ben gibi zayıf kuluna.
Gönümde yoktur zerrece kara,
Asillere sahip çıkarsın sen onunla.
İnandım namına ya Resulallah,
Medet ver ben gibi zayıf kuluna.
Umutum var haktan gelir şefaât,
Herkes toplanınca olur kıyamet.
Allah'ın dostu ya resul Ahmet,
Medet ver ben gibi zayıf kuluna.
Bu göllerde etme beni viran,
Gönüm garip, bağrımdır yanan.
Ebu Bekir Sıddık, Ömer ve Osman,
Medet ver ben gibi zayıf kuluna.
Umut eder senden bütün Müslüman,
Elimden tut şu an, halim perîşan.
Mertlerin pîri ya Şah-ı Merdan,
Medet ver ben gibi zayıf kuluna.
İşbu göl içinde gördüm lâlezâr,
Lâlezâr içinde ben de bîkarar.
Hakiki dostum desin dört yollar,
Medet ver ben gibi zayıf kuluna.
Allah nefis için verme telâş,
Düşmanlara vururum elmas kılıcı.
Meryem hem Gıyas, ya Hızır İlyas,
Medet ver ben gibi zayıf kuluna.
Umut ile derdimi deyip eğildim,
Terehüm vakti diye ok yay gibi büküldüm.
Kırk gıltan, on iki imamı özledim,
Medet ver ben gibi zayıf kuluna.

Göröglü, Ezim Köz Ayım'ın bu sözlerine çok sinirlenir ve ona bağırarak: "Sen, o Kızılbaş'a bu kadar çok mu alıştın yoksa?" der.

Göroğlu'nu görür ve hemen tanır. Heyecanlı bir şekilde ona bakarak: “Ey Göroğlu! Seni tekrar görmek de nasıpmış.” diyerek ağlamaya başlar.

Görog'lu der göge yetti figanlar,
Duadan göreyim simdi faydalar.
Yeryüzünde yatan ulu insanlar,
Medet ver ben gibi zayıf kuluma.

Göroğlu, Ezim Köz Ayım'ın bu sözlerine dayanamaz, kendini toplar ve Ezim Köz Ayım'ın yanında bulunan kızı yerden kaldırarak atının önüne alır ve hızla bahçeden dışarı çıkar.

Ezim Köz Ayım:

“Ey Daniyar! Senin canından kıymetli kızını Göroğlu kaçırdı” diye avaz avaz bağırır.

Evin içinde keyif içine yatmakta olan Daniyar, Ezim Köz Ayım'ın sesi- ni duyunca hemen kalkar ve yanındakilere “Davullar, zurnalar çalın” diye emir verir. Çok kısa bir sürede kırk bin asker hazırlanır, orduya bizzat kendi- si komuta eden Daniyar, Leyli Kır adlı atına binerek Göroğlu'nu aramaya koyulur. Fakat her yeri aramalarına rağmen Göroğlu'nu bulamazlar. Daniyar, “onu burada bulamasak bile, Tecen nehrinin kıyısında mutlaka yakalarız” diye düşünür. Olaylar Daniyar'ın düşündüğü gibi gelişir ve ordu Göroğlu'na nehrin kıyısında yetişir. Göroğlu'nu gören Daniyar onun arka- sından şöyle bağırır:

“Ey Göroğlu dinle! Sahipsiz mal, dikensiz yol yoktur. Hırsız Göroğlu benim memleketime gelip, çocuğumu kaçırmışsın, onu senden geri alaca- gım.”

Göroğlu atının başını geri çevirerek mağrur bir şekilde ona bakar ve: “Ey, Daniyar adlı hırsız dinle sözlerimi! Ben evli bir kadını (cugan) bi- rakıp, kızını kaçırdım. Eğer askerlerinin gücü yetiyorsa, gelip benden kızımı alın da görelim” der ve aşağıdaki nezmeyi okur:

Arzım ulaşsın göklere,
Başarı hastır melege.
Ben bir yandan, siz bir yandan,
Gelin erler birer birer.
Çıktığın yer mağaradır,
Bindiğin at uçan attır.
Canından geçen erler,
Gelin erler birer birer.
Üstünde kurulu gadırlar,
Önünde vardır edirler.
Mükâfat alan bahadırılar,
Gelin erler birer birer.

Kendini büyük görenler,
Şahın sayesinde bakılanlar.
Demir elbise giyenler,
Gelin erler birer birer.

Göroğlu'nun okuduğu bu nezmeyi duyan Kızılbaşlar kendi aralarında
"Tekerrür saldırtırsak hiçbirimiz hayatta kalmayız, bu nedenle hep beraber
dört bir yandan saldıralım" diye konuşurken, Daniyar Pehlivan ileri atılarak
önce kendisi at koşturur ve askerleri de onun peşinden at sürer. Göroğlu
düşmana karşılık vererek, kurdun koyun sütüsünü korkutması gibi, düşmanı
perişan eder. "Allahü Ekber" nidalarıyla atından hiç inmeden bir gün, bir
gece savaşı ve birçok düşman askerini perişan eder. Düşman askerlerinin

Gelin bakalım birer birer.
Canından geçen bahadurlar,
Meydanlarda aslanlar yürür.
Bey Göroğlu doğru söyler,

Gelin erler birer birer.
Temaşayı orda görün,
Sancakları yere batsın.
Sıralar sıra kalsın,

Gelin erler birer birer.
Birileri birilerini sürer,
Kimileri meydana ölür.
Allah kimilerine verir,

Gelin erler birer birer.
Ben bir garibim, kalbim kırık,
Ben yalnızım tek başına.
Siz göksunuz sıra sıra,

Gelin erler birer birer.
Dağları sarsın dumanlar,
Burada aksın kızıl kanlar.
Temaşa edin beyler, hanlar,

Gelin erler birer birer.
Siz göksunuz ben yalnızım,
Temaşa etsin yıldızlar.
Savaşalım gece gündüz,

Gelin erler birer birer.
Koşan atlara binenler,
Birbirlerine küsenler.
Şöhret uğruna savaşanlar,

sayısı oldukça fazla olduğu için Göroğlu onlarla baş edemeyeceğini düşünür. Atının başını Tecen nehrine doğru çevirir ve nehre doğru at sürmeye başlar. Nehrin kıyısına vardığında Allah'a sığınarak atına nehirde gecesini söyler. Atı dört ayağını bir yerde toplayarak zıplayarak uçar ve nehrin öbür kıyısına konar. Sağ salım nehrin geçtiği için Allah'a tekrar şükreder.

Danışar Pehlivan da kendi atına güvenererek nehre doğru atını sürer, fakat onun atı nehrin ortasında suya düşerek dalgalara kapılır ve kaybolup gider. Göroğlu atının yönünü bu defa Cembil'e çevirir ve memleketine doğru at sürmeye başlar.

Şimdi sözü Ehmедhan'dan dinleyelim:

Göroğlu gittikten sonra Ehmедhan onu gök merak eder ve gök özer. Ağlamaktan gözleri kıpkırmızı bir halde nereden, ne zaman gelir diye yolunu gözler. Fakat dayanamayıp üç yüz falcıya fal yaptırır. Falcılar Ehmедhan'a: "Yalnız giden Göroğlu yedi yaşında bir kızı atına almış, kızıl kanlar içinde buraya doğru at sürüyor" diye kehanet ederler.

Ehmедhan:

"Şükür Allah'a, yavrum Göroğlu gelecekmış hepimiz onu karşılamaya gidin" der. Kendisi de yanına han ve emirlerini alıp, yediden yetmiş bütün şehir halkını toplayarak Göroğlu'nu karşılamaya çıkar. Aradan bir müddet geçtikten sonra, Göroğlu atının arkasında oturan yedi yaşındaki bir kız çocuğuyla gelir. O, şehrin kapısına geldiğinde başta Ehmедhan olmak üzere herkes atlarından inerek:

"Hoş geldin, büyük bir zafer kazandın" diyerek onu karşılar ve tebrik ederler.

Ehmедhan, Göroğlu için içi renkli muamlarla dolu, her yeri halılarla kaplı bir has saray yaptırmıştır. Göroğlu hemen o saraya yerleştirilir. Göroğlu birkaç gün dinlendikten sonra dışarıya gezmeğe çıkar ve bütün Cembil'i görür. Günlerden bir gece yarısı Göroğlu'nun sarayının penceresinden "Ey Göroğlu yerinden kalk!" diye bir ses gelir. Bu sesi duyan Göroğlu hemen uykudan uyanır ve karşısında Hidir Aleyhisselâm, kırk gıltan ve on iki imamı görür. O anda odanın her yerini mis gibi bir koku sarar. Onlar Göroğlu için dua eder ve onun vücudunun yedi ayrı yerine mühür basarlar ve Göroğluna hitaben:

"Ey Göroğlu, Allah'tan istegin nedir? Ne ise söyle, hiç çekinme" derler.

Göroğlu:

"Ey ulular! Benim soyum bu şehre padişahlık yaptı, ama onların hiçbirinde güzel bir nam kalmadı. Onların göğü ölünce hemen unutuldu. Benim

uç tane. isteğim var, biri şöretim her yana yayılsın. İkincisi, ömrüm gök uzun olsun. Üçüncüsü ise, dünyada hiçbir güç beni aşmasın" der.

Göroğlu'nun bu duasına karşılık Allah ona yüz yıl ömür verir. Hidir, "diğer isteklerinin de zamanla gerçekleşeceğini ve ne zaman kendilerine ihtiyacı olursa kendilerini karşıatabileceğini, hemen yanında olacaklarını" Göroğlu'na söyler ve hepsi bir anda ortadan kaybolurlar. Göroğlu bu olaydan sonra abdest alır ve iki rekat namaz kılar. Göroğlu ertesi sabah erkenden dayısı Ehmедhan'ın huzuruna çıkar ve ona:

"Ey dayıcığım, benim için dua edin, ben İsfahan'a gidip mızrak kullanmayı öğreneceğim ve savaşa katılacağım" der.

Ehmедhan:

"Sen burada olmazsan bu bana bir iyilik olmaz" diyerek ona izin vermez.

Göroğlu atını eyerler, eyerini yedi yerinden bağlar ve onun üzerine yuvarlak bir altın koyar. Sağ eline mızrağını, sol eline ise kılıcını alır, başına altın tacını giyer ve Çembil'den İsfahan'a doğru yola çıkar. İki şehir arasında daki yol oldukça uzundur. Göroğlu'nun yolda yalnız olması onu hüzünlendirir ve o aşağıdaki nezmeyi okur:

Nerede bizim vatan şimdi,

Rahmet eyle sen şimdi.

Binbir ismin hürmeti için,

Destek versen bana şimdi.

Dayım ağlar, üzülür,

Kulun isem beni al.

Yâ Kadîr-i Zülcelâl,

Destek versen bana şimdi.

Bize rahmet eyle,

Şefaatten esirgeme.

Peygamber Resul Ahmet,

Destek versen bana şimdi.

Sana ihtiyacım var,

Bunun sebebi var.

Dostum desin dört yollar,

Destek versen bana şimdi.

Şeyh-i İmam-ı Azam,

İmrelere musselam.

Bana sahip çıkarak,

Destek versen bana şimdi.

Elimde elmas kılıç,

Şimdi çıkmazsam olmaz.

Primsin Hidir İlyas,

Destek versen bana şimdi.

Medet arar şu zayıf kul,

Nefsi havasına yakınum.

Kolum dört gıltan,

Destek versen bana şimdi.

Gönümde yok bir rahat,

Beklerim bir güzel ad.

Ey pirlirim on iki imam,

Destek versen bana şimdi.

Göroğlu bu nezimeyi tamamladıktan sonra Leyli Kir'a biner ve İsfahan'a doğru yoluna devam eder. Onun atı gölde rüzgâr gibi koşarak gölleri geride bırakır ve yedi günde İsfahan'a ulaşır. İsfahan o kadar büyük bir şehirdir ki, bir kapisından diğer kapisına ulaşmak için tam bir gün yol almak gerekir. Şehrin kapisındaki nöbetçiler yirmi bir, yirmi iki yaşlarında, yakı-sıklı, güçlü ve güler yüzlü bir yiğidin kendilerine doğru geldiğini görürler. Onun bir elinde mızrak, diğer elinde kılıç, altında da bir tulpar at vardır. Nöbetçiler daha önce böyle bir yiğit görmemişlerdir, o yiğidin yüzü nur gibi parlamaktadır. Göroğlu nöbetçilerin bu şaşkınlığından faydalanarak bir anda şehrin kapisından içeri girer.

Göroğlu kimseye hiçbir şey söylemeden şehirde birkaç gün dolaşır. Şehri dolaşırken onun karşısına on iki yaşlarında bir çocuk çıkar. Göroğlu etrafındakilere bu çocuğun kimin çocuğu olduğunu sorar. Orada bulunanlar-
dan biri:

“Bunu sormayın, dikkati olun, ağzınız yanmasın, gözleriniz oyulmasın. Bu çocuk İsfahan şehrinin en ünlü bahadırı Haldarhan'ın çocuğudur. Çocu-
ğun adı da Hesenhan'dır” diye ona cevap verir.

Göroğlu:

“Sagolun, ben de uzun süredir böyle bir çocuğu arıyordum” der ve Hesenhan'ı atının arkasına alarak şehir dışına doğru at sürmeye başlar. Leyli Kir, rüzgâr gibi hızlanarak caddeleri ve mahalleleri geride bırakır ve yedi günde Çembil'e yaklaşıp.

Şimdi hikâyeyi Kaf Dagi (Kuf-i Kaf) padişahının kızı Ağa Yunus'dan dinleyelim. Bir padişah kızı olan Ağa Yunus'dan Kaf Dagi'nin yedi kat te-
pesinde yaşayan devler ve cinler bile korkmaktadır. Babasıyla beraber ülkeyi

yöneten Ağa Yunus bir gün altın tahtında otururken aklına fal baktırmak gelir ve yanına falcıyı çağırır. Falcıya:

“Hayatımın bundan sonraki bölümünde de Allah bana devlet ve şans verir mi, yoksa elimden devletim çıkar da her şeyden mahrum kalır mıyım?” diye sorar.

Falcı onun falında, on iki yaşında bir çocuğu yanında götüren, yirmi bir yaşlarında, yüzü nur gibi parlayan bir yiğit görür. Onun başında altın bir taç, bir elinde mızrak, diğer elinde kılıç vardır. Onun yanında götürdüğü çocuğun onun yakışıklı biri olduğunu anlar ve ona aşık olur. Bahattın Göroğlu'nda olduğunu düşünür ve Kaf Dağı'ndaki devleriyle cinlerini hemen toplayarak onlara:

“Ey devlerim ve cinlerim! Ben bir fal actırdım ve falımda bir yiğit gördüm. O yiğit on iki yaşlarındaki bir çocuğu atının önüne bindirmiş. O yiğidin yüzünden nurlar dökülüyordu. Ben ona aşık oldum ve kendini tutamıyorum. Ben bu yiğidi bulmak ve onunla evlenmek istiyorum” der.

Ağa Yunus'un, Kuzzat adlı, bir dayısı vardır. Ağa Yunus onun yanına giderek olanları ve niyetini anlatır. Kuzzat ona:

“Ey sevgili yeğenim, sen bu niyetinden vazgeç. İnsanoglu ancak 50-60 yıl yaşayabilir. Eğer sen onunla evlenir de çocuk sahibi olursan, bütün yük senin üzerinde olur. O zaman da çok pişman olursun” der ve onu vazgeçirtmeye çalışır. Ağa Yunus, dayısına şöyle cevap verir:

“Dayı, bırak elli-altmış yıl yaşamasımı, ben onunla bir gün bir gece beraber olduktan sonra ölsem bile bundan pişman olmam”

Kuzzat, Ağa Yunus'a:

“Bu senin bileceğin bir iş. Bundan sonrası sana kalmış, ben sadece düğündüklerimi söyledim. Ama ben sana sağından bir tel vereyim, eğer başına bir şey gelirse o sacı ateşe at, biz seni bulur ve sana yardım ederiz” der.

Ağa Yunus bu sağı elbisesinin yakasına takar. O, altın tahtını, bağları-nı ve karargahını devlerinin yardımıyla Cembil'e taşıtır. Bağına Göroğlu'nun altından, ağaçları gümüşten, ağaçların yaprakları ise, parlak bakırdandır. Bağın tam ortasında altın bir taht, onun hemen yanında ise Göroğlu için özel olarak hazırlanmış güzel bir taht vardır. burası için cariyelerin en güzellerinin de kırk tanesi seçilmiştir. Ağa Yunus onlara:

“Bu bağın kapısını ne zaman birisi galarsa, ona ‘kimsiniz’ diye sorun, kapıyı gılan ‘ben Göroğlu’yum derse, hemen onu karşılamaya çıkın” diye talimat vermiştir.

Şimdi hikâyeyi Göroğlu'ndan devam ettirelim.

Göroğlu, yanında Hesenhan, İsfahan şehrinde çıktuktan sonra Çembil gölüne girmişti. O gölde ağ ve susuz bir şekilde at sürerken karşısına bir şehir çıkar. O hayatında böyle güzel bir şehir görmemiştir. Şehrin duvarları- na baktığında gözleri kamaşan Göroğlu:

“Ben buradan daha önce geçerken böyle muhteşem bir şehir ve güzel bağlar yoktu, bunlar ne zaman peydah olmuş. Herhalde, ben buradan geçerken bunları fark etmeden geçtim. Şimdi içine girip bir bakayım, neler var acaba?” diye kendi kendine düşünür.

Şehrin kapısı Göroğlu'nun düşündüğünden çok daha güzeldir. Göroğlu kapıyı galar ve içeriden “Kimsin?” diye bir ses gelir. “Ben Göroğlu'yum” diye cevap verir.

Kırk cariye kapıyı hemen açar ve “Hoş geldiniz” diyerek onu karşılar. Göroğlu içeri girdiğinde bu şehir çok güzel bir şehir olduğunu görür. Şehrin caddelerinin iki tarafı altın ağaçlarla süslenmiştir. Ağaçlar, olgunlaşmış, buz gibi soğuk ve bal gibi tatlı meyvelerle doludur. Göroğlu bu meyvelerden bir tane yer ve susuzluğunu giderir. Yürümeye devam ederek bir gitti altın tahtın yanına gelir. Bu tahtlardan birinde çok güzel bir kız yatmaktadır ve birçok cariye bu kıza hizmet etmektedir. Kız, Göroğlu'nu görünce ayağa kalkarak “Yorulmayın” der ve elinden Hesenhan'ı alarak onu tahta davet eder. Göroğlu bu davete uyarak tahta çıkar ve kat kat yorganların üzerine oturur. Cariyeler çeşit çeşit meyveler getirerek Göroğlu'nu yemeğe davet eder. Göroğlu:

“Siz kimsiniz?” diye sorar.

Kız:

“Kim olduğumu neden soruyorsunuz? Büyüklөрlerimiz önce taam, sonra kelam demiş. Siz önce yemek ve meyveleri yiyin” der.

Göroğlu ona:

“Ben, sizin kim olduğunuzu öğrenmeden hiçbir şey yemem” diye cevap verir.

Ağa Yunus, Göroğlu'nun ısrar etmesine dayanamayarak kendini şöyle tarif eder:

“Ben yedinci Kaf Dağı padişahının kızı Ağa Yunus'um”

Göroğlu:

“Siz neden buralara geldiniz” diye sorar.

Ağa Yunus:

“Ben sizinle nikahlanmak için buraya geldim” diyerek falında onu gördüğünü anlatır.

Göroğlu:

“Ben buraya evlenmek için değil, savaştan sonra geldiğim ve tesadüfen sizinle karşılaştım. Eğer söyledikleriniz doğruysa sizi memleketime götürmek isterim. Kırk gün, kırk gece düğün yaptıktan sonra kendi adellerimle göre sizinle evlenirim” der.

Ağa Yunus, Göroğlu'nun bu teklifini kabul eder ve yol hazırlıkları yapmaya başlar. Ağa Yunus cariyelerini, tahtını ve bağını babasının memleketine geri gönderir. Ağa Yunus, Göroğlu'nun atının arkasına, Hesenhan ise önüne biner. Ağa Yunus'un cariyeleri bir anda yerde devriler birer güvercin olur ve uçmaya başlarlar. Göroğlu buna şaşırarak baka kalır. Daha sonra atını Cembil'e doğru sürmeye başlar.

Şimdi hikâyeyi Ehmedhan'dan dinleyelim.

Ehmedhan büyük-küçük herkesi bir yere toplayarak herkesin önünde fal baktırır. Daha önce şehirden yalnız giden Göroğlu'nun atının önünde bir erkek çocuğu, arkasında ise bir peri kızının olduğunu ve onlarla beraber peri cariyelerin güvercin olup, uçtukları falda çıkar. Ehmedhan ve onun adamları buna çok şaşırır. Ehmedhan:

“Oğlum Göroğlu geliyor!” diyerek bütün şehir halkıyla beraber onu karşılamaya çıkar.

“Yalnız giden Göroğlu'nun bir erkek çocuğu ile bir peri kızını getirdiği” haberi önce şehirde, sonra da bütün civara yayılır. Bir süre sonra kırk gün kırk gece düğün yapılır ve Göroğlu ile Ağa Yunus'un nikahı kıyılır.

Göroğlu, Hesenhan'ı çok sever, çocuk da onu daima “babam” diye çağırır. Onlar artık baba-oğul olmuşlardır.

Bir müddet sonra Daniyar'ın kızı da Göroğlu ile evlenir. Ağa Yunus Perri'yi nikahına aldığı öğrenen Miskal Peri de cariyeleriyle gelerek Göroğlu'na sığınır. Bu haberi duyan Bağ-ı İremli Gülnar Peri de Göroğlu'na sığınır ve onunla evlenir. Böylece Göroğlu'nun peri ve insan kızlarından olmak üzere dokuz tane hanımı olur, bu hanımlar Göroğlu sayesinde gül gibi acıtlar. Yurdun büyüklüğü bu dokuz hanımın maharetlerini çok takdir ederler, onlarla beraber devlet daha da güçlenir ve onların namları çok uzaklara kadar yayılır.

Günlerden bir gün Göroğlu'nun dayısı Ehmedhan rüyasında kendisinin “Yüksek bir dağın tepesinden düştüğünü” görür. Ertesi sabah Ehmedhan rüyasını bir yakınına anlatır. Yakını, onun rüyasının “padişahlığın ondan gideceğine dalalet ettiğini” söyler.

Ehmedhan rüyasının tabirini öğrendikten sonra Cembil'deki herkesi bir araya toplayarak kırk gün, kırk gece şenlik yapar ve oradakilere:

“Tahtım bir yabancuya gideceğine, yeğenim Göroğlu’nun gitsin” diyerek tahtımı Göroğlu’na verir. “Bu devir Emir Göroğlu’nun devridir” diyerek bütün memlekette eğlenceler yapılır.

Göroğlu, yirmi beş yaşında, altın tacı başında, kırk yigidi yanında Çembil’e padişah olur. Onun zamanında Çembil öyle mamur bir yer olur ki, her tarafa kaleler yapılır. Duvarlarının uzunluğu kırk kulaç, genişliği yirmi kulaç olan, iki yüz kubbeli bir kale daha yaptırılır. Şehrin tam ortasına inşa edilen bu kalenin kulesine çıkıp bakıldığında, şehrin her yeri çok iyi bir şekilde görmek mümkündür. Bu kalenin yanında Bağ-ı İrem’i gölgede bırakacak bir revak yapılır. Böylece Çembil, bir defa görenlerin ikinci defa görmek isteyecekleri bir şehir haline gelir.

